ISSN 1300-4158

AYLIK KÜLTÜR SANAT DERGİSİ • YIL: 15 • OCAK 2005 • 4.000.000 TL. (KDV DAHİL) 4 YTL. (KDV DAHİL)

insancıl

2005/01

- Kemal BEKİR'in *Kanlı Düğün*'ü (II)
- *Aşk-ı Memnu*'da Kadın Teması (IV)
- *İnsancıl Felsefe Çevresi* Açış Konuşması
- *Edebiyatımı Geri İstiyorum!*
- Küresel Dünya Sistemi Üzerine Notlar (II)
- *Felluce*'ye Şiirler

YILDIZ GÜNCESİ'nde

— Canım Sıkkındı

— Türk Devrimi ve Sonrası

— Bir Söyleşi Önerisini Neden Geri Çevirdim

— Metanın Vurucu Gücü

— İnsani Mücadeleyi Kavramak Zordur

YENİ YILINIZI KUTLARIZ...

İnsancıl'a gönderilen ürünler geri verilmez.

Yayın Türü: Aylık yerel süreli yayın

Sahibi ve Yazı İşleri Sorumlusu Berrin TAŞ

Genel Yayın Yönetmeni Cengız GÜNDOĞDU

Kurum Yazmanı Şadiye GÜLE

Ofset Hazırlık ve Kapak Tasarım Deniz SARAÇ

Baskı ILICAK Matbaası

Dağıtım DOĞAN Dağıtım A.Ş.

Yazı Kurulu
•Eylem CAN, •Servet ÇOLAK, •Berrin TAŞ
Danışma Kurulu
•Prof.Dr.Medar ATICI (Galatasaray Üniversitesi), •Prof.Dr.Melih BAŞARAN *(Galatasaray Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Sabri BÜYÜKDÜVENCI *(Ankara Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Ahmet CEVİZCİ *(Uludağ Üniversitesi)*, •Prof.Dr Yasin CEYLAN *(Orta Doğu Teknik Üniversitesi)*, •Doç.Dr.Cengiz ÇAKMAK *(İstanbul Üniversitesi)*, •Doç.Dr.Yaşar Çoruhlu *(Mimar Sinan Üniversitesi)* •Doç..Dr.Zeynep DİREK *(Galatasaray Üniversitesi)*, •Prof.Dr Çığdem DÜRÜŞKEN *(İstanbul Üniversitesi)*, •Prof. Dr.Ahmet İNAM *(Orta Doğu Teknik Üniversitesi)*, • Prof.Dr Sevgi IYI *(Uludağ Üniversitesi)*, •Prof.Dr Ömer Nacı SOYKAN *(Mimar Sinan Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Harun TEPE *(Hacettepe Üniversitesi)*

İNSANCIL hakemli bir dergidir. Danışma Kurulu'nun onayladığı yazılarda bu durum belirtilmiştir.

Adres: Kuçukparmakkapı, Ipek Sok. Zafer Han No.10 Beyoğlu-İstanbul Tel./Faks. (0212) 249 80 19 E-mail: insancildergisi@hotmail.com
www.insancildergisi.com

Yurtiçi yıllık abone bedeli: 48 000 000 TL - 48 YTL
Yurtiçi ödemeler için
T.İş Bankası Parmakkapı-Beyoğlu-İstanbul Hesap No. 1042 0577792
Posta Çeki: 666043

Yurtdışı yıllık abone bedeli: 70 Euro ya da 70 $
Yurtdışı ödemeler için
T.İş Bankası Ataköy-İstanbul 1137 30100317 9305 (Euro Hesabı)

Ödemeler Berrin TAŞ adına yapılacaktır.

İÇİNDEKİLER

	Kemal BEKİR'in KANLI DÜĞÜN'ü (II)	1
Ayten DEMİRAĞ	DUYUMSAMA (ŞİİR)	11
Ömer Nacl SOYKAN	İNSANCIL FELSEFE ÇEVRESİ AÇIŞ KONUŞMASI	12
Cengiz GÜNDOĞDU	FİLOZOFLAR ATIŞIYOR	15
Sevda ESEN	İNSAN İLE ATEŞ MASALI (ŞİİR)	20
Cengiz BECERMEN	KÜRESEL DÜNYA SİSTEMİ ÜZERİNE NOTLAR (II)	21
	FELLUCE'ye ŞİİRLER	24
Demirtaş CEYHUN	EDEBİYATIMI GERİ İSTİYORUM!	26
Sıraç IRMAK	İSTASYON (ŞİİR)	32
Berrin TAŞ	*AŞK-I MEMNU*'DA KADIN TEMASI (VI)	33
İlker GÖREN	KISA CÜMLELER (ŞİİR)	39
H. Yusuf DEDE	YİTİK DÜŞLERİN HÜZNÜ (ÖYKÜ)	40
Cengiz GÜNDOĞDU	YILDIZ GÜNCESİ	42
Eray KORKMAZER	YANA YANA (ŞİİR)	48

Kemal BEKİR'in
KANLI DÜĞÜN'ü (II)

Kemal Bekir'in *Kanlı Düğün* adlı eserini irdeleyenler: İnci AYDIN, Eylem CAN, Nalan ÇELİK, Servet ÇOLAK, Cengiz GÜNDOĞDU, Özgüç GÜVEN, Mustafa ÖZMEN, Nuray PARLAK, Ferit SARI, Hilal SOYDAN, Medet TURAN, Dilek YILMAZ

İki Baba

Önceki gün radyodan dinlediği öğle haberlerinden öğrenmiştir, oğlunun arananlar listesinde olduğunu. On yıl yaşlanmıştır, haberi duyar duymaz. Aylardır içini kemiren kurt artık beynine sıçrar. Kalan son umut kırıntılarını da kemirir büyük bir istekle. Hüsnü'nün, yıllardır okuttuğu biricik oğlunun, öleceği düşüncesiyse onu zehirli bir yılan gibi sokar. Kaygılar, kuruntular gözle görünmeyecek kadar küçük kurtlara benzetilir. Ölüm düşüncesiyse, öldürücü bir yılanın zehrini yavaş yavaş kana akıtmasına. Yılan, kurt benzetmeleri anlatımı vurgulamak amacıyla ustalıkla kullanılmıştır.

Ölüm çığlıktır. Çığlıksa doğumdan sonraki ilk bebek çığlığını anımsatır... Zıtlıkların birliğidir bu. Bilinç akışı tekniğini kullanır burada yazar. Murat Kaşlı, geçmişe döner. Oğlunun bebekliğini, okul yıllarını, başarılı notlarını, büyük adam olma düşlerini, umutlarını anımsar. Oğlunun konuşmaları değişmiştir zamanla. İlk kurt o zaman düşer babanın içine. Ama ses etmez. Konduramaz oğluna. Önceleri *"Görevlerim var, sorumluluklarım var önce size karşı..."* diyen oğlu aradan geçen süre içinde *"Görevlerimiz var, sorumluluklarımız var, vatana karşı, ulusa karşı, halka karşı,"* demeye başlamıştır. Birinci tekil kişiyle kurulan cümle zamanla, birinci çoğul kişiye dönüşmüştür. Bu değişimden, Hüsnü'nün artık örgütlü biri olduğunu anlarız. Babaya göre devrimciler, akılları bir karış havada gençlerdir. Kocaman devlete karşı çıkmak kimin ne haddinedir... Baba da anlar; ama konduramaz. Kaçar. Öğretmen Rıza'nın oğlunun başına gelen, kendi oğlunun da başına gelsin istemez. Kaçar... Hem Rıza'dan, hem oğlundan.

Öğretmen Rıza, ilçede sevilen, saygı duyulan biridir. Etliye, sütlüye karışmaz pek. Oğlu Vural'la Murat Kaşlı'nın oğlu Hüsnü, aynı yıl girmişlerdir fakülteye. Oğlunun, ekmeğini eline alıp, kendisine yük olmayacağını düşünürken beklenmedik bir haber gelir. Son sınıfta okuyan oğlu sağ sol çatışmasında ölmüştür. Bu konuda halk güdümlenmiştir. Faşistlerin solculara saldırısını halk, sağ-sol çatışması olarak algılar. Ne olduysa ondan sonra olmuştur. Arkadaşları ne kadar destek olurlarsa olsunlar, dindiremezler Rıza'nın acısını. Uzun sürmüş bir uykudan uyanmış gibi, nereye çekilse o yana gidebilecek durumdadır. Eleştirel bakamaz. İşte tam bu sırada gelir devrimciler İstanbul'dan. Sloganlar, oğlunun öcünün alınacağına inandırır Rıza'yı. Devrimciler, ne söylese yapar. Yumruğunu kaldırarak sloganlar atar. Yürüyüşlerde başı çeker. Gazetelerde resmi çıkar. Eline tutuşturulmuş kağıtları, anlamını bile bilmeden acemi bir oyuncu gibi okur. Bilinçli değildir yaptıklarında. Oğlunun boş yere ölmediğine inanmak, acısını biraz olsun dindirmek ister. Arayış içerisindedir. Karşısına devrimciler çıkmıştır.

Hükümet de bilir Rıza'nın yaptıklarının bilinçsizce olduğunu. Ama dizginleri gevşetmek istemez gene de. Erken emekli edilir. Savcılığa çağrılır sık sık. Gözdağı verilir sanki öbür babalara da. Bakın biz baba, dede, genç, yaşlı dinlemeyiz. Böyle sürüdürürüz adamı derler.

İlçedekiler ona deli lakabını takmışlardır çoktan. Murat Kaşlı, onu kendisine getirmek için karşılamak gerektiğini düşünmüştür. Oğlunun hain olduğunu söyler. Aralarında büyük bir tartışma yaşanır. Bir daha da konuşmazlar. Her ne kadar insanlar Rıza'yı deli ilan etseler de onun Murat'la konuşmaması tutarlı bir davranıştır, bu durum Murat'ı korkutur.

İkisi de acı çeken babalardır. Biri alınyazısına, öbürü devrimcilere sığınmıştır. Çocuklarını nasıl seveceklerini bilmez her ikisi de. Sorunun ne olduğunu anlamaya çalışmazlar. Kendi acılarını dindirmeye bakarlar.

İlçe

On ikinci bölümde olaylar, Anadolu'nun küçük bir ilçesinde yaşayan Kaşlı ailesi çevresinde gelişir. Kaşlı ailesinin yaşadığı ilçe, Hakkı'nın ailesinin ya-

şadığı ilçeye hem yakın hem de benzerdir. Bu ilçeler, Anadolu'yu temsil eder. İlçelerde yaşayan insanlar da Anadolu insanını...

İlçede feodal değerler egemenken ucundan ucundan kapitalizmin girmeye başlamasıyla, yeni çatışmalar, çözülmeler, değişimler yaşanmaktadır. Kapitalizm, ilçenin yerel gerçekliğinin zorunluluğu olarak gerçekleşmemiştir. Futbol, sinema, otomobil, beyaz eşya gibi metalara pazar arayışının zorunlu bir sonucudur, kapitalizm. Bu sonuçta dıştan gelen dayatma da etkendir. Hakkı'nın ailesinin yaşadığı ilçede, ağa kökeninden gelen Ahmet enişte-nin "Binbirçeşit Mağazası"nda, beyaz eşyadan besin maddelerine kadar, adı gibi çok çeşitli türden tüketim maddeleri satılmaktadır. Binbirçeşit mağazası, *"İstanbul'un aracı tüccarlarına kadar"* uzanmakta, *"reklamlardan, bankalardan geçerek dış sömürüye"* bağlanmaktadır. Hüsnü'nün ailesinin yaşadığı ilçeyse, Hüsnü'nün çocukluk zamanında kırlık, bahçelik, dar at arabası yolu olan bir ilçeyken, Hüsnü'nün üniversite çağında, anayol bağlantısı olan, iplik atölyesinin, dokuma fabrikasının kurulduğu bir ilçe durumuna gelmiştir. İlçede, kısa zamanda, büyük değişimler gerçekleşmiştir.Yazarın, üretim güçlerindeki değişim temeli üzerinde yeni yeni biçimlenmeye başlayan kapitalist üretim ilişkilerinin toplum içinde tohumlarının bırakıldığı dönemi eserine zemin seçmesi, karakteristik sonuçları diyalektik işleyişi içinde sergilemesi, eseri toplumsal gerçekçi kılan temel dayanak noktasıdır.

Aile

Aile kurumunun, çekirdek bir yapı olduğu söylenir. Üzerine büyüteç tutulduğunda, toplumu görmek olasıdır. Bireyi topluma, toplumu bireye bağlayan, bir çeşit ara geçiş kurumudur. Yazar, toplum, birey arasındaki bu geçiş kurumunu, sınıfına göre değişen biçimleriyle işlemeye ağırlık vermiştir. Kaşlı ailesi, bu ailelerden birisidir. Eserin diğer bölümlerinde, Sabirpaşa Apartmanı'nda yaşayan Yücel'in ailesi, Seyfullah Bey'in evindeki yaşam, Nejat'la Nesrin çifti, burjuva ailelerini, sınıfını; köylü kökenli Sinan'ın, Ağa kökenli Ahmet enişte-nin aileleri feodalizmden kapitalizme geçiş sürecindeki yeni tüccar sınıfını Komiser Rıdvan, öğretmen Mustafa Kıyılı, öğretmen Yılmaz Akça ve aileleri küçük burjuva sınıfını; Hakkı'nın ailesi, Hüsnü'nün ailesi, Gültekin'in aileleriyse genel halk kesimini temsil ederler. İşlenen aileler, aynı zamanda ait oldukları sınıfın özelliklerini yansıtırlar. Denilebilir ki, yazar, somutta işlediği aileler üzerine büyüteci tutabilmiş, toplumsal, sınıfsal karakteristik öğeleri göz önüne serebilmiştir. Değişik sınıftan aileler, toplumsal diyalektiği içinde yansıtılırken, bireysel, sınıfsal, toplumsal uzlaşmaz çelişkilere, eşitsizliklere yapılan gerçekçi nitelikteki özlü vurgular, eseri sanat nesnesi yanında, toplumsal bilim nesnesi kılar. Engels, Fransız Burjuva Devrimi'nin anlaşılabilmesi için Charles Dickins'in *İki Şehrin Hikayesi*'nin okunmasını önerir. Biz de 12 Mart sürecinin anlaşılması için *Kanlı Düğün*'ün okunmasını öneririz.

Bu durumda Kaşlı ailesi, hem kendisini hem de ait olduğu sınıfın özelliklerini yansıtır. Öz olarak, birey-aile-sınıf-toplum arası geçişler, eserin genelinde, bu bölümün de anlatımın temelini oluşturur.

Kaşlı Ailesi

Kaşlı ailesi feodal gelenekçi-görenekçi bağlarla biçimlenmiştir. Aile kurumu içindeki üyelerin belirli sıfatları, toplumsal rolleri, konumları vardır. Bu sıfat, rolle konumların, bireylerin iç, dış dünyalarındaki etkileri, uzlaşmaları, çatışmaları, bütünlükçü bir anlatım içinde sergilenmiştir.

Aile, baba Murat, anne Raziye, kızkardeş Zekiye'yle oğul Hüsnü'den oluşur. Aile üyelerinin Hüsnü'ye karşı tutumları, yaklaşımları farklıdır. Anne koşulsuz, fakat güdüsel sevgisini sunar. Baba koşullu sevgisini, kendisine ters düşülen noktada geriye çeker. Kardeşler arası daha eşitlikçi bir bağ vardır. Erkek egemen toplumun, aile birimi içinde baba, aynı zamanda toplumun tepesine dikilen devlet iktidarını simgeler. Eşitsizlikten kaynaklanan çarpıklık tepeden tırnağa kadar yayılmıştır. Baba Murat Kaşlı bundan habersidir. Nietzsche'nin *"içgüdülerimize kadar aldatılmış durumdayız"* dediği hal herhalde böyle bir hal için de yinelenebilir. Doğa kültür çatışması, Murat Kaşlı'nın "temel doğası"yla "baba rolü" arasındaki trajik gidiş gelişleriyle somutlaşır... Anne, ailede dengeleyici unsurdur. Fakat bu olumlu gibi görünen konum, gerçekte içinde birçok olumsuzluklar taşır... Bu yönde sürekli ödünler vermek, hep özveride bulunmak, "aile reisi"nin buyruklarına boyun eğmek, hatta dayağa katlanmak, duygularını doğrudan yaşayamamak durumundadır. Boyun eğiş, diğer yandan tepedeki iktidarın varoluş dayanağıdır, onu besler, ayakta tutar. Buna karşın, bütün bu unsurlar anne için olağandır, doğallığıyla kabullenilmiştir... Kız kardeş kendisine çizilen sınırlı yaşam alanı içinde evlendirilmek üzere yetiştirilmektedir... Hüsnü'yse zaman içinde babaya yük olmaktan kurtulacak, büyük adam sırasına katılacak, aileyi ileriki yıllarda daha fazla rahata erdirecek bir umut kapısıdır... Aile içinde sorunlar da çözüm arayışları da bireysel ya da kümeseldir.

Babası Hüsnü'yü iyi huylu, sessiz olması, kimsenin işine karışmaması, öncelikle kendi çevresine karşı sorumlu olması için yetiştirmiştir. Hüsnü de, ilk zamanlar *Okulu bitireyim baba, çalıştırmam seni, keyfin isterse çalışırsın... Önce babam var*

benim, annem var Ben seni de annemi de başka türlü görmek istiyorum yanımda. Evlenmem bile. Görevlerim var, sorumluluklarım var, önce size karşı..." demektedir. Söylemi de, beklentisi de bireysel-kümeseldir. Bu anlayış, Kaşlı ailesinin iç yapısını, toplumsallıktan kopukluğunu, diğer bir deyişle, kendi içine gömülmüşlüğünü yansıtır.

Oğul, üniversite çağına gelinceye dek, babasının beklentileri doğrultusunda, geleneksel, edilgin içerikte düşünüp yaşamaktadır. Üniversite okumak için İstanbul'a geldiğinde, büyük kentte daha açık fark edilen sınıf farklılığını, bundan kaynaklanan eşitsizliği, sömürüyü, sömürünün boyutlarını görünce, durumu kabullenemez. Üniversite çevresinde bilgilenmeye başlamasıyla birlikte bireyselliğini kırıp, toplumsallaşmaya başlar. Hüsnü bu şekilde devrimci mücadeleye katılır.

Hüsnü'nün düşüncesindeki bu dönüşüm, söylemine de yansımıştır. Yakın zaman önce, ailesinin yanına gelişlerinden birinde babasına *"...görevlerimiz var, sorumluluklarımız var, vatana karşı, halka karşı..."* der. Babası duyduğu bu sözler karşısında irkilir, içine bir köz düşer. *"Görevlerim"*, *"görevlerimiz"*e, *"sorumluluklarım"*, *"sorumluluklarımız"*a, *"siz"*, *"vatana, ulusa, halka"* dönüşmüştür. Bu, Hüsnü'nün bireyselliğini kırıp, toplumsala, insanlığa açılması demektir. Durumun iç yüzü bu şekildeyken, babasının gözünde Hüsnü, devletçe aranan, babasına söz verdiklerinden vazgeçen, yasa kaçağı bir haindir, kötü evlattır. Koşullu sevgisi, Hüsnü'nün bu koşullara aykırı davranışlar içine girmesiyle kesilir. Baba evde dolaylı cezalandırma yollarına başvurur. Hüsnü evde yokmuş gibi davranmaya başlar.

Hüsnü'nün kurulu düzene başkaldırısı, aynı zamanda kurulu düzen içinde biçim bulan aile kurumu içinde iktidarın taşıyıcısı baba erkine de başkaldırı anlamına gelmektedir. Dolayısıyla, Kaşlı ailesinde yaşanan çatışmanın merkez noktası babayla oğul, eskiyle yeni, geriyle ileri, sinişle silkiniş'tir.

İlçeye Dönüş

Ne göğün laciverdi ne yıldızların parıltısı görünür, Hüsnü'nün gözüne. Yalnızca köpeklerin ulumalarını duyar. Hüsnü'nün iç dünyasıyla dış dünya arasında bir paralellik kurmamızı sağlar yazar. Yakalanmamak için yapması gereken pek çok şeyi son anda akıl edebilmiştir. Kendi dünyasında yitip gitmiştir. Bu nedenle dış dünyada yapması gerekenlerle bağlantıyı son anda kurabilir. Acemice davranır.

Çocukluk günlerinin kırlık alanlarında artık iplik atölyesi, dokuma fabrikası bulunmaktadır. Sanayi gelişmiş, kırlık alanlar azalmıştır. İlçedeki değişim, ülkedeki değişimin izdüşümüdür.

Çocukluğunun güzel günlerini anımsar. Bir de, yer sakızı bitkisi toplarken karşılaştığı yılanı. O korkuyu hâlâ unutamamıştır. Yılan simgesi ikinci kez geçmektedir aynı bölümde. Yazar, olumsuz bir tablo çizerek, Hüsnü'nün geleceğine dair ipuçları vermektedir bizlere.

Ana Kucağı

Sığınaktır ana kucağı. Oğul için dualar edilen, yıldızlarla konuşulan, yediler yüzü suyu hürmetine okunup üflenen yerdir. Anneyle oğul arasındaki ilişki kimsenin anlayamayacağı türdendir. Ufak bir bakış, bütün gizleri açıklamaya yeter. Ana, oğlunun saklanacağı tek, en güvenli yerin ana rahmi olduğunu biliyormuşçasına sarılır ona. Sanki ufaltıp içine sokmak ister. Başka yerde onu yakalayacaklarını bilir.

Hüsnü, taşıyamaz anasının sevgisini. Bencildir, cimridir bu sevgi. Oysa taşıdığı ne ağır yükler vardır sırtında. Anasını yitirmekten korkar. Korktuğu için istemez bu sevgiyi taşımayı.

Evdeki herkese güvenir, babası dışında. Babanın ne tepki vereceğini bilemezler. Baba eve gelir. Oğlunu görünce bayılır. Ayıldığında ağlamaya başlar. Babanın, duygusal bir boşalma yaşaması iyiye yorumlanır evdekilerce. Şimdilik Hüsnüyle öbürleri için işler yolundadır.

Sevgi

Gerek baba, gerek anne, gerek kız kardeş Hüsnü'yü "tartışmasız" sevmektedirler. Peki ama nasıl sevmektedirler? Gerçekte Hüsnü'nün kişiliğini, düşüncelerini bilmez, göremezler. Özelde Hüsnü üzerine, genelde bütün üzerinde nesnel bir değerlendirme yapamazlar. Hem aile içi "güçlü" sevgi hem de sevgi duyulanı gerçekte tanımama, kavrayamama söz konusudur. Bu çelişkiyi sergilemekle yazar, hassas, henüz yeterince gün ışığına çıkarılmamış, tarihsel süreç içinde yüzleşilip hesaplaşılması kaçınılmaz olan bir çatışmayla çelişki alanına okuru sokar.

Annenin koşulsuz, fakat güdüselle sınırlı sevgi halleri, babanın koşullu, bencil sevgi halleri, kardeşler arası eşitlikçi sevgi halleri gerçekçi bir şekilde sergilenmektedir. Fakat, anne, baba, kardeş, bu yakınlıkta olsalar da, Hüsnü'yü düşünsel dönüşüme uğratan nedenlerden, dönüşüme uğramış Hüsnü'den, ilericiliğinden habersizdirler. Bu yönüyle anne, baba, kardeş, aynı zamanda henüz bilinci aydınlanmamış halkı temsil ederler.

Sola İnen Felç

Baba Murat Kaşlı, özünde saf, iyi niyetli bir insandır. Saflık,iyi niyet, bilinçsizliğinin beslediği gericiliğin girdabına kapılınca, sönüp yitiverir. Yazar, bu

özelliği, baba Murat Kaşlı'nın "Sol" kolunun tutulmasıyla simgeler... Yiten saf, iyi niyetten geriye, bilinçsizliğin beslediği korkunun doğurduğu gericilik kalır. Bu yönse "sağ"la simgeleştirilir... Karısını "sağ" yumruğuyla döverken, "sol" kolu, tutuk, hareketsizdir. Oğlunun kaçtığını ihbar etmek için savcının kapısına vardığında, "sol" kolu tutulduğu için, "sağ" eliyle önce kapıyı tokmaklar, sonra yine aynı eliyle kapıyı açar. Gerçekte oğlunun ölümüne açılacak kapıyı açmıştır, bilmeden. Savcıya oğlunun kaçtığını söylerken *"sinsi bir bencillik davranışlarını olağanlaştırmış"*tır. İfade tutanağı imzalaması için önüne koyulduğunda, baba Murat Kaşlı fenalık geçirir. Hükümet doktoru gelir, bakar, *"felç"* der, *"sol yanına inmiş"*

Simgelerle yazar, somutla soyutu bir arada sergilemiştir.

Hüsnü'nün Durumu

Hüsnü, ailesinin ilçesinden kaçarak, Hakkıların ilçesine gelir. Gültekinlerin evine sığınır. Burada uyumadan önce düşüncelere dalar.

"Birden koyu karanlığın içinde buldu kendini Hüsnü. Gözlerini yumdu, açtı. Karanlıkta gözü açık durulmuyor. Ama gözü kapalı olsa da, insan karanlığın içinde olduğunu biliyor" diye içinden geçirir. Bu betimleme, soyut anlamda, Hüsnü'yü yansıtmaktadır. Karanlık, sonu belirsiz ağır baskıyı, mücadelesinde yalnız kalışını simgeler. Bu karanlık günler içinde, aydınlık bir bilinçle karşı duruşu, Hüsnü'nün kovalanmasının ana nedenidir. Bu yüzden *"karanlıkta gözleri açık durulmuyor"* derken, kendi somut durumuna gönderme yapar. *"Ama gözü kapalı olsa da, insan karanlığın içinde olduğunu biliyor"* derken, gerçekleri görmekten kaçınmakla, gerçekliği ortadan kaldırmanın olanaksızlığını vurgulanır.

Sonuç olarak, *"Ölümse ölümdür en son buluşma yeri. Bütün ezilen uluslar için, başta kendi ulusunun kurtuluşu için bir bayrak gibi havaya kalkar, bir bomba gibi patlar devrimci. Ölümünün ardından kutsal bir varlık kendini gösterir yalnız Devrim. Bıraktıkları yerden ben alacağım, Yücel alacak devrim bayrağını, bizim bıraktığımız yerden başkaları alacak, götürecek, koşacak son soluğunu verinceye dek. Böyle böyle oluşacak devrim, şu miskin kasabadaki en uyuşuk insan bile içine sindirecek"* der, *"karanlığa baka baka"* uyur. Son durum da çift anlamlı verilir. Soyut anlamda, sömürgen, karanlık baskı karşısında göz yumarak boyun eğmenin tersine, gözü açık, başı dik duruşu, bu yöndeki kararlılığı simgeler.

Karanlıkta Başı Dik Tutma

Hüsnü, ilerici öğeyi temsil eder. Kaşlı ailesiyse, dolaylı yollardan sızan emperyalizmin etkileri karşısında, feodal değerlerin frenleyici, sindirici baskısı altında bilinçsiz, edilgin, saf, bu nedenle gerici konuma itilmiş halkı temsil eder. Kaşlı ailesinden Hüsnü, emperyalizmin dayatmacı yazgıcılığına karşı, kendisine insanlığı dayanak alarak aydınlık bir bilinçle karşı durur. Bu uğurda mücadeleye katılır. Bu durum Hüsnü'yü bireysel, toplumsal çatışmaların merkez noktasında tutar. Hüsnü, *"...bastığı yeri"* bilmekte, *"düşünce duruluğunun iç erincini..."* duymaktadır.

Hüsnü şöyle düşünür, *"bugün ben yanacağım, o yanacak, yananlar olacak ama kendi halindeki yurttaş da düşündüğü, kimi zaman da düşünmekten kaçındığı o sorunları yürekten duyacak...Sorunlar tartışılacak. Çıkış yolunda birleşmek için kamu oyu oluşacak..."* Yine Hüsnü'ye göre, *"insanların yitirecekleri hiçbir şey olmadığını kavramaları zordu.Yoksa yeryüzünde yıllardır süregelen bunca acı, bunca haksızlık çoktan sona ererdi."*

İki bin yılı aşkın süre önce yazılmış Platon'un diyaloglarından ikisinde, Hüsnü'nün düşüncesine benzer düşünceler, Sokrates ağzından şu şekilde dile getirilmiştir: *"Değerli olan bir kimse, yaşayacak mıyım, yoksa ölecek miyim diye düşünmemelidir; bir iş görürken yalnız doğru mu, eğri mi hareket ettiğini, cesur bir adam gibi mi, yoksa ödleklikle mi hareket ettiğini düşünmelidir."*

"Aklın sesinden daha iyisini söylemezsek, iyice inanın ki, her şeye gücü yeten çoğunluk, bizi çocuklar gibi korkutmak için, korkulacak şeyleri çoğaltıp, hapisle, işkence ile, mallarımıza el koymakla tehdit eder."

Sokrates'in birey için dile getirdiği felsefi ölçütlerle Hüsnü'yü ilerici kılan ölçütler neredeyse birebir örtüşmektedir. Fakat, Hüsnü'nün içinden çıktığı Kaşlı ailesi özelinde ve toplumun genelinde saf bir bilinçsizlik egemendir. *"Saçma sapan inançları"*, değerleriyle *"sömürenlere araç olur da bunu bile bilmez zavallı"* konumundadırlar. Böylece, korktukları şeyleri korkularıyla besleyen çarpık bir toplum manzarası ortaya çıkmıştır... *Kriton*'daki acı kehanet gittikçe keskinleşerek gerçekleşmiş, sonuç olarak yeryüzünü devletler, toprağı özel mülkiyet, toplumsal üretimi sermaye parsellemiş, insana ne iç dünyasında ne de dış dünyasında adım atacak yer bırakılmıştır... Nitekim Hüsnü, sömürünün ve eşitsizliğin kalmayacağı bir dünya uğruna mücadele içinde olmaktan ötürü, "güvenlik" güçlerince aranmaktadır. Ayrıca kendi evinde bile kaçak durumdadır. "Güvenlik" güçlerinin uyguladığı bir operasyon sonucunda da öldürülecektir. Sokrates de, dolaylı yolla öldürülmüştür... Değişik zemin, zaman, ya-

şantı içerikleri taşımalarına karşın, her ikisi için de ölüm, insani mücadelelerinde iç erinçle göze aldıkları bir sonuç, insanın insanlaşmasına doğru uzanan aşılması zorunlu bir basamaktır.

Hüsnü bir yerde, *"bilip de susmak, kaçmakla eşdeğerdir, suçların en büyüğüdür"* der. Bir başka yerde, *"insanlar bilirler, söylerler, ama iş eyleme geldi mi kaçarlar"*, der. Hüsnü'nün vurgu yaptığı düşünce, eylem birlikteliği sorunu, aynı zamanda felsefi temel bir sorun olup, Sokrates'le özdeşleşmiştir.

Sorun, yüzyıllardan bu yana devam eden temel bir sorundur. Sokrates'in söylemi, duruşuyla, Hüsnü'nün söylemi, duruşu, anlam ve değer olarak özdeş gibidir. Yazar, Hüsnü'nün düşünce, eylem özelinde, insanın insanlaşma mücadelesini, mücadelenin gerekçesini sergilerken, Anadolu sınırını aşmış, dünya halkına, dünya halkının yüzyıllardan bu yana devam eden temel sorunlarının gerçekliğine dokunmuştur.

Ölümü üzerinden çok mu zaman geçti yoksa az mı bilinmez; ama Sokrates, hantal bir ata benzettiği devlet kurumunun, ona tabi bireylerin tepesinde "rahatsız edici" bir at sineği gibi uçmaya, onları dürtmeye, azarlamaya devam ediyor. Bir türlü peşlerini bırakmıyor. Uzlaşmaz çelişkiler giderilmedikçe, eşitlikçi temel üzerinde düşünce, eylem birlikteliği kurulmadıkça, bundan vazgeçecek gibi de görünmüyor.

İki Kadın

Yücel'in annesi Mediha'yla, iki arkadaşının çıktığı Avrupa gezisinin son durağı İsviçre'dir. Mediha burada bir serüven yaşar. İtalyan olduğunu söyleyen; ama sonradan Türk olduğu anlaşılan Giovanni'yle. Mediha için her şey başlangıçta çok güzeldir. Arkadaşlarına hasta olduğunu söyleyerek tur gezisine çıkmaz o gün. İlk kocası Hulki, ikinci kocası Hayri'yle beraber olduğu günlerdeki gibi genç, diri duyumsar kendini. Öyle ki, bütün zorlamalarına karşın veremediği birkaç kilo fazlalığın ağırlığını bile duyumsamaz bedeninde. Gezinin insanı canlandırdığını, yenilediğini düşünür. Hatta, İstanbul'a döndüğünde kendisine yaşlandığını anımsatan arkadaşlarından kaçmayı, kentin göbeğinden uzaklaşarak yeni çevreler edinmeyi planlar...

Bir kafede tanıştığı Giovanni'yle kaldığı otele gider. İki saat sonra, onu selamlayarak odadan çıkan Giovanni'nin arkasından *"Hınzır İtalyan, canava İtalyan"* diye tatlı tatlı söylenir.

Ertesi gün İsviçre'den ayrılacakları uçağa binmeden önce, Tombul Nurten'in ısrarıyla alışverişe çıkarlar. Mediha, mağazanın yiyecek bölümünde çalışan görevlinin Giovanni olduğunu görür. İtalyan olduğunu düşündüğü Giovanni, Türkçe konuşmaktadır. Büyük bir hayal kırıklığı yaşar. Giovanni'yle tanıştığında, Avrupa'da pis işlerde çalışan Türklerle ayrımını anlatmak için Osmanlı dememiş miydi kendisine. Demek ki Giovanni de o Türklerdendi... Giovanni'yle yaşadığı beraberliğin kendisini aşağıladığını düşünür. Hiçbir şeyden haberi olmayan Tombul Nurten'se Giovanni'ye bakıp *"O ne gözler öyle? Bir gün daha kalsak atıverirdim odaya"* der.

Mediha'yla Tombul Nurten, burjuva sınıfının iki ayrı kadın tipini gösterir bize. Paşa torunu, Fransız okullarında okumuş, yılda iki kez Avrupa'ya gezmeye giden Mediha, düzeye, konuma önem veren bir tutum içindedir. O, İstanbul'da bıraktığı sevgilisi Avukat Sabri'yi aldattığı için suçluluk duymaz. Giovanni'yle beraberken sevgilisi aklının ucundan bile geçmez. Ona duygusal anlamda bir bağlılığı yoktur. Onu rahatsız eden, acı duyduğu nokta, Avrupalı olduğunu düşündüğü Giovanni'nin, Cenevre'de çalışan bir Türk olduğunun açığa çıkmasıdır. Giovanni İtalyan olsaydı, Mediha için güzel bir Avrupa anısı olarak kalacaktı belleğinde. Her zaman gönlünde yaşatacağı, unutmak istemeyeceği, belki bir daha, bir daha yaşamak umuduyla havalanıp oralara gitmesini sağlayacak bir anı.

Mediha, Giovanni'ye tamamen cinsel bir dürtüyle yaklaşır. Kadınla erkek arasındaki ilişkiyi, meta ilişkisine indirgeyerek, içinde bulunduğu yabancılaşmayı bu "Avrupa macerasıyla" pekiştirir. O, cinsel gereksinimini karşılarken, biçime, imaja da önem verir. Kendi sınıfından olmayan bir insanla birlikte olduğu için rahatsızlık duyar. Bunun için de gezinin başından beri fazlalık gördüğü Tombul Nurten'i suçlar. Öyle ya, Tombul Nurten, alışveriş yapalım diye ısrar etmeseydi, mağazada Giovanni'yi görmeyecek, suçluluk duygusuna kapılmayacaktı.

Gerçekte onun için Giovanni'nin ne, kim olduğu önemli değildir. Önemli olan Giovanni hakkında bildikleridir. O, gerçekte bilmeden bir Türk işçisiyle birlikte olsa da, bilerek, isteyerek böyle biriyle beraber olmayacağı için, doğruyu hiç öğrenmemeyi seçer. Doğrulardan kaçar, yanılsamalar içinde yaşar. Tombul Nurten'e de doğruların ortaya çıkmasına aracı olduğundan kızar. Zaten yolculuğun başından beri Tombul Nurten'in olur olmaz her şeye attığı çıngıraklı kahkahalar, kocasından kalan parayı bu dünyaya bir daha gelemeyeceğini bilerek, harcamaya hazır davranışları çileden çıkarır, Mediha'yı.

Tombul Nurten'se evlenerek sınıf atlayan, burjuva sınıfına giren bir kadındır. O, ölen kocasından miras kalan paranın gücüyle hoşuna giden her erkeği, kendi deyişiyle odaya atar. O, Mediha'nın tersine erkeğin sınıfına, düzeyine bakmaz.

Kadın erkek ilişkisini nesneler arasındaki ilişki ye dönüştürmeleri, metalaştırmalarıysa ortak yanlarıdır. Onlar için bir erkekle beraberlik, mağazadan örneğin tost makinesi almak gibi bir şeydir. Tombul Nurten için işlevi, iyi tost yapması önemlidir. Medi-

ha içinse işlevinden önce markası, ambalajının ne kadar süslü olduğu...

Her iki kadın da duygusal ilişkilere faydacı, çıkarcı, bencilce yaklaşır. Aşk, sevgi, birliktelik konularında etikten, estetikten, bilinçten yoksun, insanlığın bugüne taşıdığı birikimi yoksullaştıran bir yabancılaşma sergilerler.

Suçlu Kim

Yücel'in ölümüyle Mediha, Sabirpaşa Apartmanı'ndaki dairesinde, aile bireyleriyle, tanıdıklarıyla bir araya gelmiştir. Ancak bu birliktelik devrimci Yücel'in ölümünden çok, bu ölümün aralarındaki ilişkiyi nasıl etkileyeceği. ne gibi değişiklikler meydana getireceği üzerinedir.

Yücel'in Avrupa'dan dönen annesi, yol yorgunluğunu üzerinden atamamış, Cenevre'de yaşadığı serüveni belleğinden silememiştir. Oğlunun ölümüyle sarsılmıştır, acı çekmektedir. Ancak bu ölüm, Avrupa'da yaşadığı serüveni, Yücel'in babası Hayri'yle aralarındaki mal hesaplarını yeniden gözden geçirmesini engellemez. O, avuntuya gereksinimli acılı anne maskesini takar yüzüne. Ne diyecekti gelenlere? Telefon edenlere ne diyecekti? Oğlu dağ başlarında ölürken o, Avrupa'da geziyordu.

İnsanlaşamamış, kendine yabancılaşmış bir kadındır, Mediha. Disiplinli bir iç dünyası yoktur. Sabri'den uzaktayken, Sabri'nin Giovanni'den iyi olduğunu söyler kendi kendine. Ancak oğlunun ölümü nedeniyle sevgilisi Sabri'nin giriştiği bürokratik işlemleri ilgisizce dinlerken, Giovanni'nin Sabri'den daha iyi olduğunu düşünür. Yazar, Mediha'nın iç dünyasının savrukluğunu başarılı bir şekilde dile getirir. Sabri'nin suratında Giovanni'nin yüzü belirir. Mediha, tüm bu cenaze telaşı içinde, Giovanni'yle Sabri arasında gidip gelir.

Sabirpaşa Apartmanı'ndaki dairesine ziyarete gelenleri böyle bir ruh haliyle karşılar, Mediha. Gelen ziyaretçilerse Yücel'in ölümüne ilişkin değerlendirmeler yaparak suçlu arar. Suçluyu bulamazlar; ama Yücel'e ilgisizliklerinden dolayı anneyle babasını eleştirirler. Sanki eve gelen herkesin suçlu kim sorusunu sormaya hakkı vardır da, annesiyle babanın bu soruyu sormaya hakları yoktur. Yücel'i "başıboş" bırakmasaydılar böyle mi olacaktı? Özellikle Mediha'nın ablası Berrin böyle düşünür. Berrin, Mediha'dan tiksinir. Berrin'e göre Mediha nasıl birisidir? *"Ak pak gerdanını gergin tutmaktan, her dem güzelliğini duyumsatmaktan, konkenden başka bir tasası yoktu. Hele oyuna kendini bir kaptırdı mı dibinden gerçek rengi görünen saçlarını bile unuttuğu olurdu. Biraz şansızdı belki, kendi gibi değer bilir bir kocaya düşmemişti. Ama değerini de bilmiş miydi Hulki Bey'in?"* Berrin'e göre Mediha tüm bu acıları hak eder. Ölenin teyzesidir. İlgilenmesi gerekir. Bu nedenle eşiyle birlikte Sabir Paşa'dadır.

İki dönem milletvekilliği yapan, şimdilerde türlü bankaların yönetim kurulu üyeliğiyle, şirket ortaklıklarıyla tanınan, Mediha'nın ilk kocası Hulki de Yücel'in bu şekilde ölümüne bir türlü akıl erdiremez. Ona göre ölüm kaçınılmazdır. *"Bir gün, çok uzak bir gün, dolacaktı belki sayfalar. Kurucumuz, yönetim kurulu üyemiz, yönetim kurulu başkanımız, değerli işadamı, şirketimizin ortağı, kulübümüzün vefalı üyesi, iyi insan gibi nitelemelerle..."* duyurulacaktı ölümü gazetelerde. Ona göre ölüm böyle olmalıdır. Yücel'in ölümü nasıl bir ölümdür? Dağ başında, elde silahla ölüm, Paşa torunu Yücel'i gelip de nasıl bulur? Yücel'in bu insanlarla yolları nerde, hangi şekilde birleşir? Mediha'ya soran gözlerle bakar adam. Ölen devrimcinin annesi, ağır suçlamalı görür bu bakışları.

Hulki'nin bakışları Mediha'yı gençlik yıllarına götürür. Mediha, evlilikten yana hep şansız görmüştür kendini. İkinci kocası Hayri, tam bir paragözdür. 1950'den sonra meclisi dolduran Demokrat Parti milletvekillerinden birisidir. Anadolu'nun çeşitli kentleriyle Avrupa arasında mekik dokur. Bin türlü iş çevirir. Paraya para demez. Adam oğlunu değil, karısını bile sevmeyi beceememiştir. Yücel doğduğunda ilk kocası Hulki çiçek yollamıştır; ama Hayri bunu bile akıl edememiştir.

Mediha, Hayri'ye nasıl bağlandığını düşünür. *köyden çıkma şu adama nasıl para kaptırmıştı? Hiç bağışlamayacaktı onu. Elinde olsa ayağa kalkıp, suçlu bu, sorumlu bu diye haykıracaktı. Ama gücü yoktu şimdi. Zamanı gelsin söyleyeceğini biliyordu ona. Yücel'in acısıyla kıvrandıracaktı onu.* Hayri'yi, Yücel'in acısını kullanarak yeniden evlenmeye boyun eğdirmeyi düşünür. Hesaplarını altüst etmeyi planlar.

Bütün gözlerse Hayri'nin üzerindedir. Hayri suçu kabullenmekten korkmaz. Nasıl olsa her şeyin unutulacağını düşünerek, üstüne alır suçu. Onu korkutan Sabir Paşa torunlarındaki akıldır. Hele şu günler geçsin, bir daha yüzlerini görmeyecektir hiçbirinin. Onları tek birleştiren Yücel'dir. O da çıkmıştır aradan. Adadaki evin tamamını üzerine tapulatmak için gerekçesi kalmamıştır artık, Mediha'nın.

İşte çocuklarını kaybeden bir anneyle babanın düşünüş biçimi... Ortaklaştıkları tek nokta, serma-

yenin ölüme karşı tutumunu gösterir bize. Ölüm, var olan sermayeye sermaye katmışsa ne mutlu. Sermayeyi bölmüşse, parçalamışsa ne acı... Onlar insani olana, yaşama, ölüme yabancılaşmışlardır. Ölümü düşünmez, kendilerine yakıştırmazlar. Ölüm, çok uzak, bilinmeyen bir zamanda gelip bulacaktır onları...

Mediha'ya oğlunun öldüğünü söyleyen, yanında çalışan Emine'dir. Emine'nin gözyaşı dökmesine karşın Mediha ağlamaz. Bu durumu gören Emine'ye ağlaması nedensiz gelir, o da sesini keser. Emine ölüme Mediha'dan daha yakındır. Ölen, hanımının oğludur. Bu nedenle ölümü yaşamaya, acı çekmeye, ölümün gereklerini yerine getirmeye hazırdır. Yaşamın ucu, sonudur ölüm. Emine, ölümü yaşamın bir parçası olarak algılar. Emine, Mediha'dan daha insandır.

Sabirpaşa Apartmanı'ndaki tartışmalara, sorulara bir kişi daha ortak olur, telefonla. Ankara'da, Kavaklıdere'de oturan, Mediha'nın ilk eşi Hulki'den kızı Nesrin, bir türlü akıl erdiremez ülkede yaşananlara. Düne kadar şurada burada konuşulanları önemsememiş, Yücel'in boş yere izlendiğini düşünmüştür. Yücel'in ölüm haberi çocukluğuna götürür onu. Hem sever hem tiksinir Yücel'den. *"Tiksindiği zamanlar, babasına çekmiş..."* diyerek avutur kendini. Yücel'in babasının da kapıcı Hüseyin, uşak Selim gibi Sabirpaşa Apartmanı'ndan bir şeyler alıp götürdüğünü düşünür. Sonradan varsıllaşan Hayri'yi kendi sınıfından görmez, Nesrin. Kardeşinin ölüm haberini aldığında da bu kini duyumsamaktan kendini alıkoyamaz.

Nesrin'in eşi Nejat'sa yabancılaşmanın en uç örneğini sergiler bize. Bürosuna gelen Türkçe gazetelerden Yücel'in ölüm haberini öğrenir, eşine söyleme gereğini duymaz. Ölüm haberini kendilerine telefonla bildiren Mediha'nın ablası Berrin'le, hiçbir şeyden haberi yokmuşçasına konuşur. Yücel'in ölümü önemli işleri arasında önemsiz, küçük bir ayrıntı gibidir...

Yücel'in ölümüyle bir araya gelen bu insanlardan yalnızca Berrin'in avukat eşi Suat, Yücel gibi çocukların suça itildiklerini düşünür. Onları dağ başlarına ellerinde silahlarla çıkartanlar, Anadolu'dan gelip ülke politikasının, sanayisinin çarkına okuyanlardır, ona göre. Bu kişiler, *"Aklı erenleri, okuryazarları politikadan tiksindiriyor, tiksinmeyenleri birtakım karalamalarla halkın gözünden düşürmeye yelteniyor, seslerinin duyulmasını önlemeye çalışıyorlardı."* Suat'a göre. Bu nedenle karısı Berrin'le eve kapanmıştır. Güvendiği, gün görmüş bir iki dostu dışında kimseyle görüşmemektedir. Yeni işler bile edinmeye kalkışmaz. Bozulmaya başlayan bu çarkı düzeltmek için gençler suça itilmiştir. Avukat Suat dışında hiç kimse Yücel'in ölümüyle ülkeyi yönetenler arasında bir bağ kurmaz. Genç devrimciyi öldüren silahın tetiğine basanları suçlular arasında saymaz. Suat, bunun devletin bir oyunu olduğunu görür. Ama bunu açıktan dillendiremez. Sesiz kalmakla o da ülkenin bozulmasına katkıda bulunur. Suat dışındakilerse Yücel'in kandırıldığını düşünür. Eğer anne babası Yücel'le ilgilenseydiler, Yücel kandırılmayacak, öldürülmeyecekti. Kandırılmadıysa paşa torunu, milletvekili oğlu Yücel'in dağ başında işi neydi?

Köye Geliş

"Havaalanın pisliğinden, uyumsuz kalabalığından kurtulup taksiyle yol alırken görünümü az çok çekiciydi İstanbul'un..." Nesrin'in Nejat'la kurduğu iki kişilik dünyasına İstanbul bu düşünceyle sızar. *"Neler de yapılmış İstanbul'a o görmeyeli. Göbekli asfalt yollar, iki katlı, şirin, pancurlu yapılar. Kendimize göre, ama iyi. Yüksek apartmanlar güzel. Ah bir de şu balkonların içini herkes bildiğince boyamasa..."* Nesrin'in beğenisine uygun binaları, yolları kim yapmış belli değildir. Nesrin'in düşüncelerinde insana yer yoktur. Ona göre insan elinden yalnızca çirkinlik çıkabilir.

İstanbul alttan alta gösterir kendini, kum yüklü kamyonlarıyla. Nesrin bunları görmek istemez. Yalnızca göbekli asfalt yolları görmek ister. O yolların nasıl yapıldığını, yolları kimin yaptığını bilmez, önemsemez. Her şey birdenbire kendiliğinden oluverir ona göre.

Nesrin, bakıp da göremeyenlerdendir. Denize bakar. Denizle gökyüzünün uyumluluğunu fark eder. Gözleri teknelere takılır kalır. Denizi unutur. Doğal güzelliklerden, tarihi eserlerden çok nesneler ilgilendirir onu, yüksek binaların güzelliği...

Nesrin'in güzel İstanbul'unda insana yer yoktur. *"Yenikapı'nın balıkçıları, otomobillerin kargaşası, aralık camdan içeri dolan bağrışlar Nesrin'i koparmıştı güzel İstanbul'undan. İstanbul'un değişen yüzünü, asık suratını görmek istemiyordu... Yaşanmaz olmuş bu kent. Gerçi surların kovuklarına sokulmuş tahta kulübeler eskiden de vardı. Ama onlar bir hava verirdi İstanbul'a, renk katardı. Kendi hâlinde, yoksul balıkçılar, sevimli çingenelerdi onlar. Oysa kulübeler çoğalmış..."* Büyük kentlerin olmazsa olmazı, sanki gelişmişliğin sembolüdür evsiz insanlar, gecekondu benzeri yerleşimler. Önlerinden geçerken dudak bükülür, rahatsızlık belirtilir; ama sanki gözler hep onları arar. Üstünlük de sağlar bu tip insanlara, kendilerinden kötü şartlarda yaşayanları görmek. Nesrin'lerin, Sabir Paşa'ların

güzel (!) yaşamlarının sonucudur, yoksul balıkçılar, çingeneler... Nesrin'lerin pırıltılı yaşamlarının ezip geçtiği insanlardır. Nesrin'ler bunu bilmez. Onlar için sahnenin dekorudur bu görüntüler. Çoğalıp sahneyi tamamen kaplamadıkça da sorun yoktur.

"Başörtülü bilezikli kadınlar, özentili giyinmiş erkeklerin kollarına giriyor, kıyı boyu garip garip dolaşıyorlardı. Şişman, çirkin, kara bıyıklı erkekler, cicili bicili süslenmiş son model arabalarında, zafer kazanmışların şımarık kahkahalarını atıyorlardı. Gözlerindeki pırıltılı şaşkınlıkta, İstanbul'un güneşini, göğünü, denizini, balığını ilk kez görmüşlerin sevinci, kıvancı gizliydi." İstanbul'un güzel yüzü Nesrin'le Nejat'ın olsun yalnızca. Onlar gibi yaşayanların olsun. Kendileri gibilerle ötekiler arasındaki savaştır Nesrin'lerin savaşı. Ötekiler çirkindir, karadır, şişmandır, bıyıklıdır, özentidir. Gözleri açtır, güzellikler karşısında. Paraları da olsa, tüm diğer özellikleri nedeniyle ötekidirler. Nesrin'lerin dünyasında ötekilere yer yoktur.

Yüklü at arabaları, otobüsler, kamyonlar, otomobiller arasında sıkışıp kalan turistler gözüne çarpınca, *"Bula bula Türkiye'yi mi bulmuşlardı gezip görecek?"* sorusu takılır aklına. Avrupa'yı da saran turizm tutkusunu anlayamaz, Nesrin. Eski kalelerın, kiliselerin, sarayların... geçmişten birer kültür mirası olduğunu da. Evlerine kapanan, üç beş tanışla konuşan insanlardır Nesrin'ler. Kültür mirası ilgilendirmez onları. İnsana yabancılaşmış Nesrin'ler, insanlığın birikimlerini neden, nasıl önemsesinler? Nesrin'ler değil midir tarihi binaları sosyetik diskolara çevirenler? Parasal getiridir, yalnızca önemli olan.

Karaköy Alanı'ndan geçerken sıralanıp kuyruk olmuş insanları, kaplumbağa hızıyla yol alan arabadan görür Nesrin, gizi çözemez. Kaplumbağa hızıyla yol alan aslında Türkiye'dir. 1970'lerde halk neyi alabilmek için kuyrukta beklemektedir? Nesrin'ler yabancıdır, kuyruklara, beklemeye... Bu nedenle kuyruğun gizini anlayamazlar. Anlayamadığı her şeyde kocasına sığınır, Nesrin. Düşünme, sorgulama gereksinimi duymaz. Arada sırada kocasına bir soru sorsa da yanıtını beklemez. Nejat da bilir yanıt beklenmediğini. Nesrin, düşünme eylemini kocasının tekeline bırakır.

Gördüklerini *insan ziyanlığı! Yaşanmaz. Koyun sürüsü. Sorsan nereye gittiğini bilmez. Ağzı var, dili yok. Nasıl anlaşır bunlar? Şu mağazalar ne satar? Kime satar? Hangi dilde konuşurlar?"* diye özetler. Kendisidir insan kıllığına bürünen. Boşu boşuna yer kaplayan. Nesrin bunu bilmez.

"Beyoğlu, o ünlü İstiklal Caddesi bu mu? Nerdeydi çocukluğunun o ince insanları? Rastlaşıp el sıkışanları? Köpekli hanımları? Şık beyefendileri?" Nesrin, geçmişe özlem duyar. Sabirpaşa'ya şık beyefendilerin, hanımların geldiği günlere. Hayri'lersiz, Sabri'lersiz günlere...

Sabirpaşa apartmanının pencereleri Taksim Alanı'na kapalıdır. Tıpkı Mediha'nın, Nesrin'in, diğer Sabir Paşa soyundan gelenlerin algılarını dış dünyaya kapattığı gibi... *"Bir rüzgar. Hava dönüyor mu? Kağıtlar uçuşuyor ortadaki anıtın çevresinde. Araba yavaşlıyor."* Kalabalıktan saldıranlar... *"İşgale uğramış şu İstanbul. Korku veriyor insana. Üstüne üstüne yürüyorlar otomobillerin. Ellerini uzatıyorlar. Camları kıracaklar. Kim bunlar? Niçin gelmişler buraya. İçi daraldı Nesrin'in. Yok, yok, yaşanmaz."* Nesrin gördükleriyle boğuşa dursun... Değişimi anlayamaz Nesrin'ler. Halk, kuyrukta beklemekten, bir yerden bir yere gitmekte araç bulamamaktan rahatsızdır. Kendilerinde olmayanları istemektedir. Nesrin'lerin elindekilerini. İstanbul, Sabirpaşa işgale uğramıştır, Nesrin'e göre. Nesrin'ler kendi işgallerini görmezler. Yerlerini korumak isterler.

Korkunç bir savaştan çıkıp otel odasına ulaşırlar. *"Otel odasından denize, karşı kıyılara, beyaz boğaz vapurlarına, nokta nokta sallanan sandallara bakarken yine güzel buldu İstanbul'u. İstanbul böyle sevilir işte. İstanbul'dan uzak, İstanbul'un içinde. Sabirpaşa Apartmanı da böyle değil miydi?"* Nesrin dışardan, uzaktan sever her şeyi. İçinde olmayı istemez. Lüks otel odasının yüksekliğinden çirkinlikler görülmez. Yaşamı bir filmi seyreder gibi seyretmeyi yeğler.

İki kişilik dünyanın diğer yarısı Nejat nasıl görür İstanbul'u? *"Neco, çevrene hiç bakmıyorsun."* Yüzünde bir tiksinti Nejat'ın. Başını çevirmeye üşeniyor sanki. *"Niçin bakayım? Çevreyi görmemek, görmemiş olmak için ufalmıştı yerinde. Eskiden beri bildiği İstanbul değil miydi bu? Bildiğini kesinleştirmek için arada gözucuyla bakıyordu dışarı. Bakılmaz! Utandırıcı bir kentti şu İstanbul."* Nejat'ın geçmişi yoktur. Anımsamak istemez nerede, ne zaman doğduğunu. Geçmişten korkar. Geçmişle bağlantı koparılmalı, gelecekle bağlantı koparılmalıdır. Yalnızca an kalmalıdır, düzenin istediği tam rolünün adamı Nejat'a göre.

Nesrin'in babasıyla yapması gereken yapmacık, mesafeli telefon görüşmesinden sonra, *...banyo,daha sonra uygun giyim. Öğle yemeği. Yine odaya çıkma, biraz dinlenme, sevişme, yine dinlenme."* Yazar, programlanmış yaşantılarını gösterir bize. Nesrin'le Nejat'a ilişkin gösterilen detayların tamamı insanca yaşamamayı işaret ediyor. Peki bu insanların işi nedir?

Nesrinler, İstanbul'da vize uygulamasını isterler. İstanbulları çirkin insanlarla dolmamalıdır. Sokakta görmek istemedikleri insanları içeri tıktırırlar. Göz önünde olmasınlar da nerede olurlarsa olsun-

lar. Hilton'un üst katlarındaki odalarından bakıp gözlerine hoş gelmeyen binaları yıktırır, yerlerine kendilerince güzel binalar kondurturlar. Tarihi binaların yok olmasına göz yumar, İstanbul'un en çirkin binalarını diktirirler. Nesrin'ler köşe yazarı olup *"Boğaz kenarına fabrika değil villa yaraşır, siz de evlerinizi yap-satçılara satar hayatınızın emekli ikramiyesini alırsınız."* der.

Ölü Evi Sabirpaşa

Nejat'la Nermin Sabirpaşa'ya vardıklarında, *"...sırıta sırıta el oğuşturuyordu Hüseyin... Neden sonra anımsadı, yapma bir hüzün kondurdu yüzüne."* Yalnızca Hüseyin mi kondurur yapma hüznü yüzüne? Sabirpaşa'daki herkes maskeler gerçek yüzünü... Nesrin, makyajını ne çok yaslı ne de ölüm havasını yırtarcasına renkli yapar. Giyimi de uygundur seremoniye. Kocasının omuz başından ayrılmadan girer içeri. Annesi tasarladığı gibidir. Abartılı yapma bir hüzünle oturur koltukta...

Niçin toplanmıştır bu insanlar Sabirpaşa'da? Suat'la Berrin, Yücel pis bir herifin oğlu da olsa, Sabir Paşa torunlarını acılı günlerinde yalnız bırakmak istemezler. Hayri için Sabir Paşalarla bağlantısının kesileceği gündür. Tek birleştiren ayrılmıştır aralarından. Sabri için kıyısından, köşesinden dökülen apartmana giriş, yerini sağlamlaştırma günüdür. Yurdaer, akraba düşkünlüğünden değil, her yere girip çıkmayı sevdiği için ordadır. Nesrin, Yücel'in, beğenmediği, dışladığı ötekilerin Sabirpaşa'dan neler götürdüklerini görme telaşındadır. Nejat, Türkiye'de oynanan oyunun küçük bir örneğini görmeyi beklemektedir. Eve gelenlerin tamamı Yücel'in, ölümün yabancısıdır. Sabirpaşa'nın ömrünü uzatmak için bir araya gelseler de hepsinin zamanı dolmuştur. Yücel'in ölümü için toplanmışlardır, ama aslında evdeki herkes ölüdür. Yalnız sarı yaldızlı çerçevesinde dedeleri Sabir Paşa durumun farkındadır. Diğerleri durumun farkında olmadıkları için onlara küskündür. Onları azarlar. Kolunu, kanadını eskisi gibi açmaz.

Yakından tanıyalım evdekilerden Yurdaer'i. Mediha'nın halasının torunudur. İri yapılı, yanakları dolgun, göbeği az şişik, sürekli güleryüzlü genç bir adamdır Yücel'den beş yaş büyüktür. "High School"u bitirip yükseköğrenimini Londra'da yapmıştır. Her şeyle ilgilenir. Sporun her dalının tutkulu seyircisi, sinema, tiyatro, müzik, edebiyat, siyaset meraklısı. Her şeyden bir parça tıkıştırılmış bir yaşamdır, Yurdaer'in yaşamı.

Üniversiteye, öğretim üyesi olmak için girer, ama avukat olur. Halk Partisi gençlik kollarında buluverir kendini. Yaşamını şekillendiremez, yaşam onu şekillendirir. Türkiye'ye döndükten sonra siyasette durumun nerelere vardığını öğrenmesinde, ayrıntılara girmesinde Yücel'in payı vardır. Yurdaer duracağı yeri bilir. Yücel gibi "ahmak"(!) değildir. Bulunduğu yapıda kendini güvenli duyumsar, başına bir şey gelmeyeceğinden emindir.

Yücel, doğal bir ölümle çekilmediği için aralarından, hazır herkes de toplanmışken, Yücel'in ölümünü tartışmak ister. *"Çok mudur bu ülkenin insanlarına Avrupa'nın özgürlüğü?"* sorusunu sorar. *"Yakıp yıkanı. Polisi, jandarmayı öldüreni, bankayı soyanı hiç birimiz onaylamıyoruz."* derken, sistemle barışıklığını dile getirir. *"Ama istedikleri özgürlükleri ver, bırak dilediğini konuşsun, dilediğini bağırsın, dilediğini yazsın, okusun adam, bakın o zaman olur mu bunlar?"* Yurdaer'in düşüncesi:" *Yollar yürünerek aşınır mı?*' cümlesini anımsatır. Hyde Park'lar vardır kafasında. Dileyen, izin verilen alanda, çıkar istediğini bağırır çağırır, rahatlar. Çarkın işleyişindeki görevine geri döner. Yurdaer'ler mücadele edemezler, verilenle yetinirler. Özgürlük verilir onlara göre. Özgürlük kazanılmaz. Özgürlük için mücadele edenleri de anlayamazlar.

Bu sistemde Yurdaer'ler yaşar, çünkü tehlikesizdirler. Dünyadan habersizdirler. Değişimi göremezler. Değişimi istemezler de. Ülkenin saygınlığını düşünürler yalnızca. Batı'daki saygınlığın sıfıra düştüğünden yakınırlar.

O dönem ülkede nasıl yaşanır? On beş saat evden çıkılamaz. Arama taramalara sessiz kalınır. Kitaplar yakılır. Kocalar karılarından, karılar kocalarından korkar. Gazetelere sansür uygulanır. Avrupa'daki gazetelerin en hafif eleştiri cümlesi gazetelerde yayımlanırsa, yayım yasağı vardır. Yurdaer yaşananlardan mı şikayetçidir, Türkler böyle yaşıyor denmesinden mi?

AB çığırtkanlığı yapanlardan değil midir Yurdaer? Nejat gibilere, ülkesini satanlara, umut bağlar, Avrupa ülkelerinden yardım dilenir. *"Uluslararası kuruluşlar var yığınla. İnsan haklarından yana, düşünce özgürlüğünden yana, siyasal suçların kovuşturulmasına karşı, işkenceye karşı yığınla kuruluş... Hepsi harekete geçmeli. Yücel'in suçu mu var? Tabanca mı çekmiş? Banka mı soymuş?*' Soysa, tabanca çekse bu kuruluşların harekete geçmesine gerek yoktur. İnsanların gözü önünde katledilebilirler o zaman. Bu tür eylemlere girişmeyenlerin hakkıdır, bağımsız yargı organlarınca yargılanmak. Ancak o zaman tüm sayılan kuruluşlar harekete geçebilir.

Çıkıp Taksim alanında bağırabilir mi halka peki? Hayri sorar bu soruyu. Yanıtsa düşündürücüdür. *"Kolay mı?"* Özgürlükler tepsi içinde gelmez insanların önüne, gelirse özgürlük olmaz. Bulunduğu yapı ancak ev toplantılarında, içki sofralarında konuşmasına izin verir. Alanlarda değil.

Yurdaer onaylanacağını bildiği için rahat konuşur. Hiçbir sözü rahatsız etmez Sabir Paşa torunlarını. Hayri'yi iğnelemek amacındadır ayrıca. Bilir ki kimse sevmez Hayri'yi Sabirpaşa'da. Bunu bilmenin rahatlığıyla sakınca görmez konuşmasında. Siyasette partisinin, iktidarın izin verdiği ölçüde konuşur, evde akrabalarının. Yurdaer'ler, ancak izin verildiği ölçüde, izin verilen kelimelerle konuşur, izin verilen kişilere saldırır.

Ona göre ülke adam olmamışsa Hayri'ler yüzündendir. Suçu hep başkalarında arar. Doğru yalnızca Yurdaer'lerin elindedir. Ülkelerini yalnızca onlar sever. Ülkeleriyle övünürler, ama nasıl? Anadolu'nun kıyılarının hepsi güzeldir. Deniz, güneş, spor... *"İlkel, bakımsız ama ilkelliğin de tadı var. Anadolu'nun insanı hele kıyı köylerinden olunca, biraz denizle uğraşınca ilkel değildir. İlkelliği içinde sevimlidir. Bilgisiz, ama insan ilişkilerinde uygar."* Yurdaer'ler bilgisiz insanları, "ilkel koşullarında" sevimli bulur. Bilgi onların tekelindedir. Ülkesini, insanları bu koşullarda sever.

Yurdaer, "aşırı sola" karşı verilecek savaşımda yöntem böyle olmamalıyı savunur. Yurdaer'e göre çağdışı yöneticiler bunu anlayamaz. Ülkeyi çağdaş uygarlık düzeyine çıkarmak için çağdaş kafaların yönetimi ele alması gerekir. Avrupa'da krallıklarla yönetilen ülkelerde bile sosyal demokratlar işbaşındadır. *"Onlar sanayileşmiş ülkeler."* Hayran olur Yurdaer, Nejat'ın bu sözüne. Ama nasıl, neden sanayileşmişlerdir sorusuna yanıt bulamaz. Nejat: *"Bunların işbaşına gelmeleri daha çok zaman ister. Daha hamlar, olgunlaşmamışlar."* düşüncesiyle rahatlar. Çok basit bir cümledir Nejat'ın söylediği. Emekleme aşamasındaki, ortanın solunun gönüllü savunucusu, kendini aydın diye nitelendiren Yurdaer'ler göremez Nejat'ın gördüğünü.

Yurdaer'in suçladığı Hayri neler düşünür? Yurdaer'i konuşturmamaya kararlıdır. Gün Yurdaer'le laf dalaşına girme günü değildir. *"Halk partisi inim inim inletmişti vatandaşları. Köylülerin ürettiklerini ucuz ucuz elinden almış, kente götürüp ucuz ucuz satmıştı. Kent dediğin neydi o zaman? İstanbul, Ankara, İzmir. Kentlinin büyük bölümü ucuz malı bile alamıyordu. Bilmez miydi Hayri? O da okumuş yüksek öğrenim görmüştü. Ama Anadolu'yu bilirdi. Onlar gibi değildi. Ekmeğini, tuzunu yemişti Anadolu'nun. Babası verimsiz toprakların küçük bir ağasıydı. Yine de sıkıntı çekmişlerdi. Onlar bile derdlerini dile getiremezlerdi o zamanlar. Çünkü, kim gerçeği söylemişse kelepçe vurulmuştu bileğine, deliğe tıkmıştı Halk Partisi. Haklıydı, o zamanlar öyle yapmak gerekiyordu. Buna kimsenin bir şey dediği yoktu. Ama Demokrat'ların da hakkı yenmemeliydi. Hele 27 Mayıs'tan sonra Demokrat'ların oylarıyla işbaşına geçenler neler vermişti kırk bin köye, bir o kadar da yoksul kentliye. Düşüncesini söyleyenin burnu kanıyor muydu? Ne var ki, ülkeye toplumcu bir yönetim getirmek isteyenlere izin verilemezdi elbette. Yurdaer de istemezdi böyle bir yönetimi... Ona demek gerekir ki, bir oyundur oynanıyor işte, zamanında ortaya çıkmasını bilsin yalnız."* Zamanında ortaya çıkmazsa, çark Yurdaer'i de alıp öğütür. "Aşırı sola" karşı tampondur Yurdaer'ler. Dizginleri iktidarın elindedir. Yanlış davranmaya başlarsa dizginler gerginleştirilir. Hayri'nin uyarısı bu noktayadır. Hayri Demokratların Halkçılardan farklı olmadığını bilir. Söylemleri ne olursa olsun buluştukları ortak payda "toplumculara" karşı duruştur. Her ne yaşanmış olursa olsun geçmişte, *"Dün dündür, bugün de bugün."*

Nejat oynanan oyunun küçük bir örneğini seyrettiği için rahattır. Amerika'ya gönül rahatlığıyla rapor verebilir artık. Ülkesinin acılı yılları Yunanistan'daki gibi uzun sürmeyecektir Acı çektirmeye yeltenenler şimdilik erimiş, kalan bir avuç gönüllü bile isteğe can vermiş, dillerinden düşürmedikleri savsözleri başkalarına kaptırmışlardır.

Nejat'ın Yunanistan'a vurgu yapması ilginçtir. 1960-1970'lerin Yunanistan'ı da aynı çalkantılı dönemi yaşar. Paralellik vardır iki ülke arasında. Türkiye'de Lambrakis'ler öldürülünce mücadeleyi sürdürecekler kalmamıştır yalnızca. Oynanan oyunları ortaya çıkaracak savcılar da yoktur, Türkiye'de. Oyun ortaya çıktığı için Albaylar Cuntası yönetime el koyar. Uzun süren bir kırımdan sonra... Türkiye'deyse acılı günler uzun sürmeyecektir Nejat'a göre.

Nejat, Sabir Paşa'nın resmiyle görür üst düzeyde oynanan oyunu. Oyundan başka kimsenin haberi yoktur. Sabir Paşa ne devirler görmüş, neler geçirmiştir. Sultan Aziz'in çalkantılı dönemini, Sultan 2. Abdülhamit'in baskı yönetimini. İmparatorluk yıkılırken ne olup bittiğini bilmeyen Sultan Reşat'ın padişahlığı sırasındaki kargaşayı yaşamış, nice sırat köprülerinden geçmiştir. Rütbesi bile alınmadan ölmeyi becermiştir.

Sabir Paşa'nın resmi eski eşyalar arasına kaldırılmalıdır. Tehlikelidir. Durağanlığı değil, değişimi gösterir. Bugünlerin de geçeceğinin, başka bir dünyanın da kurulabileceğinin kanıtıdır Kaldırılmalı ki belleksiz insanların akıllarına böyle bir olasılık takılmasın. Kaldırılsın ki var olan durumun hep böyle gideceği sanılsın. Yaşanılan dönem mutlaklaştırılsın.

Nesrin, Sabir Paşa'nın resminin küskünlüğünü annesine yorar. Annesini azarlamaktadır dedesi. Sabirpaşa'yı Hayri'lerle, Sabri'lerle, Nurten'lerle doldurduğu için. Havaalanından otele gelinceye dek gördükleridir, Sabirpaşa'yı işgal edenler.

Tombul Nurten'se hiçbir şey anlayamaz bu ölü evinden. Başka türlü bir politikaya bulaşarak ölmüş bu genç nedeniyle herkesin acısı iki kat olmalıyken, bir tek ölüme değil, birçok şeye ağlamaları gerekirken, bunlar ölüme sevinmiş gibi olmayacak şeylerden konuşmaktadır. Aşırı çekilmiştir sahneden, aşırı olmayanların buluşmasıdır sahnede oynanan. Nurten, arada sıkışıp kalan sınıfın temsilcisidir. Bu nedenle durumu sezinler, ama dillendiremez.

Otel odasına, iki kişilik dünyalarına döndüklerinde Yurdaer'i tartışmak ister Nesrin. Yurdaer'i "halklaşmış" bulur. Toplulukta, dostları arasında ayrım gözettiğini belli etmez, ama Nejat'ın yanında oyun oynamasına gerek yoktur. Beğenmemiştir Yurdaer'in söylediklerini. *"Kuzum bunlara ne oluyor? Ne istiyor bunlar?"* sorusunu sorar Nejat'a. Sırtına kuzu postu geçiren Nejat *"ne istediklerini onlar da bilmiyor."* der. Nejat, karısının yanında bile oynamaya devam eder. Şebnem örneğini anımsadığını belli etmez.

Şebnem varlıklı bir ailenin kızıdır. Yaşamının büyük bir bölümünü Avrupa'da, Amerika'da geçirir. Türkiye'ye yabancı bir ressamla evlenip döndüğünde, boy göstermesi gereken her yerde boy gösterir. Klüpte İşçi Partisi'nin düzenlediği bir gece için bilet satmak ister. Masa masa dolaşır, işçilere yardım diye yalvarır. Klüp başkanı dışında kimse aldırmaz ona, çünkü hoş zaman geçirmelerini sağlar. Klüp başkanıysa: *"Sana yakışmaz."* cümlesiyle ona temsil ettiği sınıfı anımsatınca alınıp köşesine çekilir. Bilinçle hareket etmediği için eylemini sürdüremez. Sonraki süreçte bir süt kralıyla evlenir. Yükselen değerlerden kendisine pay çıkartmak ister. Yurdaer'in iki diploması da olsa Şebnem gibidir Nejat'a göre. Gösteriş meraklısıdırlar. Yücel'se "hastadır", bütün bu "sağlıklılar" arasında: Nejat gibi "antikorlar" başa çıkabilir onlarla.

Son Ağlama

Birkaç polis görür Yurdaer. Polis olabilecek sivilleri arar gözleri. Kalabalık cenaze namazına üşüşünce birkaç delikanlı görür. Sesizce Yücel'in yasını tutmaktadırlar uzaktan. Yücel'i düşünen, ölümüne üzülen sanki yalnızca onlar vardır. Olayları kavrayamayan, insanların nasıl öldürüldüklerini bilmeyen Yurdaer, niçin bir araya gelmediklerini, topluca yürümediklerini sorar kendine.

İmam, gömülenin nasıl bir ölü olduğunu bildiğinden, duayı okurken bir yandan da ölünün anne babasını arar. Bilmek istediği bu çocuk sonradan mı böyle olmuştur, yoksa ana babası mı böyle yetiştirmiştir?

İmamın söyledikleri Yücel dışındakileri kapsar, her ne kadar imam Yücel için söylese de. Yolunu şaşırıp dünya nimetlerinden yalnız kendileri için yarar bekleyenler kalmıştır, çünkü mezarlıkta.

Yurdaer, Yücel'i varlıklı bir ailenin çocuğu olduğu için şanslı bulur. Onunla birlikte ölenlerin çoğunun cesedini ana babaları alamaz. Yücel'in cesedi de alınmaz aslında. Aile mezarlığında Yücel'e yer yoktur.

Mediha, doya doya, ama sessizce ağlar. Belki de yaşamı boyunca son ağlaması bu olacaktır. Hayri, dua edenlere para vererek pis bir işi olumlu bitirme gereği duyar. Yurdaer, asistan için düzenlenen yas törenine gitmeyi kendisi gibi aydınlara düşen görev olarak nitelendirir. Ülkenin içinde bulunduğu durumu bir avuç gence yükler, asistanınsa aşırı unsurlardan olduğunu unutur.

Yücel'in ölümünü halka dayanmayan, tek başına bir savaşımın sonucu olarak görür. *"Doğumundan ölümüne dek, her insanın uygarca, düzen içinde yaşayabileceği bir toplum er geç kurulacaktı Türkiye'de. Ama ne zaman tanrım?"* sorusuyla baş başa bırakalım Yurdaer'i. Yeni dünyalar Yurdaer'ler olmadan kurulacak.

(Sürecek)

DUYUMSAMA

Ey kutsal gece ısıtan alev
Kim kardı harcımızı?
Bu kaçıncı dirilişim?
Bıraktığım
    Parçacıklar mı zaman?

Ten şimşektir yakar
Yürek kasırga
Zamanın sesi buz tutmuş sonsuza
Geceler kuşanırız geçilmez
İnsana çıkan
    yokuşta.

Ayten DEMİRAĞ

İNSANCIL FELSEFE ÇEVRESİ AÇIŞ KONUŞMASI

23 Ekim 2004, Kazancı Yokuşu No.20 Kat.2 Taksim

Ömer Naci SOYKAN

Sevgili dostlarım, değerli felsefe dostları! Bizi bir araya getiren felsefe adına hoş geldiniz! Zaman ayırıp, zahmet edip geldiğiniz için size teşekkür ederim. *Felsefe Çevremizin* açılışına geldiniz. Ama aslında siz, bir düşün, bir rüyanın açılışına, gerçekleşmesinin ilk adımına geldiniz. Yaklaşık çeyrek yüzyıldır kurduğum bir düş bu. İlkin size izninizle onu anlatmak istiyorum. İçtenliğime inandığınızı bilerek konuşmamın bu bölümünde öznel olmaya cesaret ediyorum.

Doğduğum, çocukluğumu ve ilk gençlik yıllarımı geçirdiğim Rize'de değerli denebilecek, atalardan kalma topraklarım var. Benden sonra araziyle ilgilenebilecek kimse yok, eninde sonunda satılacak. Önceleri niyetim, bu arazide adını aile lakabımız "Karamer"den alan bir felsefe vakfı kurmaktı; yılda bir on, on beş gün felsefecileri oraya çağırıp, felsefe tartışmaları yapmak, bu arada çevreye geziler düzenleyip Karadeniz'in güzelliklerini de birlikte tatmaktı. Ama buna mali gücüm olanak vermiyordu, vermeyecekti. Bu, ancak büyük sermayedarların, devletin yapabileceği bir şeydi. İkisiyle de ilişki kurmak bana göre değildi. Düş de olsa, madem ki gerçekleşmesini amaçlıyorum, o halde gerçekleşebilir olmalıydı. Sonra bir şey oldu. Bu sayede düşümü, biraz farklı bir biçimde, tamı tamına kırk yıl önce, 18 Ekim 1964'te göçtüğüm ve o gün bugün yaşadığım İstanbul'a taşıdım. Zamanı gelince, araziyi satıp elde edeceğim parasal kaynakla bu kez *"İnsancıl Felsefe Vakfı"* adıyla düşümü gerçekleştirmek istiyorum. Olan şuydu: Ekim 1991'de, bir yerde yaptığım bir konuşmanın sonunda *Cengiz Gündoğdu*, bana geldi, kendisini tanıttı. Böylece aramızda o günden beri sürecek sıcak, verimli bir dostluk başladı. Beş yıl önce de Cengiz Bey, benden *İnsancıl Atölyesi*'nde haftada bir felsefe dersleri vermemi istedi. Çalışmalarıma zaman kalmıyor diye reddetmeyi içimden geçirdiğim öneriye, artık ilerlemiş olan dostluğumuz *"hayır"* dememe izin vermedi, *"iki haftada bir olsun"* diye karşılık verdim. *"Peki"* dedi Cengiz Bey. O gün bugün bana hep *"peki"* diyor. Böylece on, on beş kişilik bir grupla Türkçe çeviri felsefe metinleri okumaya başladık. Grupta hekim, maliyeci, hukukçu, mühendis, öğretmen gibi çeşitli mesleklerden katılımcılar var, felsefenin yaşamlarına yeni bir tat kattığını belirtiyorlar. Birbirimizle çabuk kaynaştık. Her şey gönüllü, severek yapılıyor. Cengiz Gündoğdu ve Berrin Taş'ın birlikte kotardıkları bu sıcak kültür yuvası içimi ısıttı. Ertesi yıl, derslerin haftada bire çıkarılmasını bu kez ben önerdim, böylece bugüne geldik.

Grupta felsefeci olmak isteyen, çeşitli üniversitelerimizde Yüksek Lisans yapan, yeterli donanımı olan gençler de vardı. Bu bana yeni bir fikir verdi. Onlardan yeni bir grup oluşturup, daha profesyonelce çalışabilir, metinleri özgün dillerinden okuyabilirdik. Onların felsefede yetişmelerine katkıda bulunabilirdim. Öte yandan aynı amaçla, 22 yıldır görev yaptığım Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde tüm çabama karşın bir felsefe bölümü açılmasını sağlayamamıştım. Bu süre içinde gelen her yeni yönetime bu konuda başvuru için verdiğim dilekçeler bir klasör oluşturdu. Sürekli olur olmaz engeller çıkarıyorlardı. Bu yüzden başıma ne belalar açıldı. Hepsini göğüsledim; ama artık bölüm açma umudum kalmadı. Yeni bölüm açmak bir yana, zaten bir avuç olan, Üniversitenin biricik bilim birimi Fen Edebiyat Fakültesi'ni bile un ufak ettiler. *"Biz sanat üniversitesiyiz. Bu konuda Türkiye'de tekiz.* diye boş boş böbürlenen yöneticilere yıllardır *"Sanatın teorisi olmazsa üniversite olamazsınız, ancak pratik sanat okulu olursunuz"* dememe karşın laf anlatamadım. Fırça tutan ellere, tuşlara basan parmaklara, düdük üfleyen dudaklara, türkü tutturan ağızlara, bu işler için belki omurilik yeter, bilmiyorum. Ama bu, beyin düşmanlığına dönüşmemeli. Sıdkım sıyrıldı, üniversitemi de bırakıyorum* Bu kez şöyle düşündüm: *"Felsefemizin yeterli olmadığından herkes yakınıyor. Felsefeyi felsefeciler yapar. Sonuçta felsefeci yetiştirmeyi de biz hocalar yapıyoruz. Üniversitede olmazsa dışarıda olur. Öyleyse işe koyulmalı."* Olanaklarımı zorlayarak, şu anda bulunduğumuz bu daireyi kiraladım. *İnsancıl* katılımcılarının, özellikle adını anmaktan mutluluk duyduğum sevgili Özgüç Güven'in desteği, özverili çabalarıyla daireyi bu hale getirdik. Böylece yakın

bir gelecekte kurmayı düşündüğüm *"İnsancıl Felsefe Vakfı"*'nın ön temeli atılmış oldu. Adın *"insancıl"* sıfatını alması, yalnızca ilişkide olduğum *İnsancıl* kuruluşundan geliyor, sıfatın aynı zamanda "hümanist" sözünün Türkçe karşılığı olması da göz önünde tutuluyor. Her şey insan için!

Bu mutlu olaya tanıklığınızdan ötürü hepinize yeniden teşekkür ediyorum.

Şimdi biraz da felsefe konuşalım.

Deneysel bilimlerin gelişmesiyle, yaşamımızda oynadıkları rolün her alana yayılmasıyla zamanımızda felsefede sanki yeni bir soru ortaya çıktı: *"Niçin hâlâ felsefe?"* Sorudaki yenilik hâlâ sözcüğünden kaynaklanıyor; yoksa niçin felsefe sorusu hep vardı. Konuşmamın bu bölümü bu sorunun irdelenmesinden ve önerdiğim yanıttan oluşacak.

Bence soru, *"Niçin yaşıyoruz?"* sorusuyla eşleştirilmeli. Üstelik o zaman "hâlâ" eklemesine de gerek kalmaz ve soru hep var olmuş biçimiyle yeni yeni yanıtları beklemeyi sürdürür. Söylemek istediklerimi biraz daha açmaya çalışayım. Fiziksel, toplumsal, psikolojik ve benzeri, her biri için en az bir deneysel bilimin olduğu tek tek nesneler hakkında artık felsefenin söyleyecek sözü yoktur. Bana göre eskiden de yoktu; ama felsefe deneysel bilim ayrışması olmadığı için o konular felsefe içinde, daha doğrusu filozofların gündeminde bulunuyordu. Felsefi bir olay ("fact"), felsefeye özgü bir nesne (şey/ "thing") var değildir. Bu anlamda her olay ve nesne bilimin konusudur. Kimilerinin sandığı gibi, nesneye yönelen "nasıl" sorusu bilimin, "niçin" sorusu felsefenin değildir. Bilim, "nasıl" sorusuyla nesnesini açıklar, onun bir modelini yapar; "niçin" sorusuyla onun hangi koşullarla oluştuğunu söyler. Bu bakımdan bu iki soru tarzı arasında, örneğin "Yağmur nasıl yağıyor?" ile "Niçin yağmur yağar?" sorusu arasında özsel bir ayrım yoktur. Kendisine özgü hiçbir nesne ve olayın olmadığı felsefe ise yeterince genel ve önemde olan her alanı kendisine konu edinebilir. Felsefenin ayırıcı özelliği, ele aldığı nesnelerin kendisinde değil; fakat nesneleştirme biçimindedir. Öteden beri "Nedir?" sorusuyla nitelenen felsefi nesneleştirme tarzı, bir varlık sorusudur. Bir şeyin varlığına yönelen soru, onun anlamını sorar; ama her durum için geçerli olacak anlamını. Bu da bir nelik (mahiyet) sorusudur. Örneğin "x nedir?" sorusu, yanıtı, "x"le karşılaştığımız her yerde, ona vereceğimiz yanıt olarak onun anlamını elde etmek ister; bunu başarır başarmaz o ayrı bir konu. Kısacası, "Nedir?" sorusu "Anlamı nedir?" biçiminde anlaşılır. Ama şeylerin, olayların, işlevinin ya da öneminin, değerinin, onların anlamı sayılması dışında anlamı yoktur. Yalnızca sözlerin anlamı vardır. Dil ortak kullanımlı olduğu için de bu anlam kullanıcıdan bağımsızdır. Bir dil kullanıcı topluluğunun anlamlı kabul ettiği bir cümleye benim anlamsız dememin hiçbir geçerliliği yoktur. Oysa şeylere, olaylara anlam veren benim. Onların kendilerinde, bir cümledeki gibi benden bağımsız bir anlam yoktur. Bu da bizi değer sorununa götürür.

Yaşantılar da birer olaydır, fenomendir. Onların tümü anlamında yaşam da öyle. Buna göre, *"Niçin yaşıyoruz?"* sorusu, yaşamımızın değeri anlamında anlamına yöneliktir. Her birimiz kendi yaşamına kendimiz anlam vermek durumundadır. Yaşamın kendisinde, bizden bağımsız bir anlam yoktur Ona anlam veren biziz. Yaşamımıza anlam vermezsek, o anlamsız olur. Camus'nün *Yabancı*'sı bu konuda tipik bir örnektir. Çeşitli bağlamlarda başvurduğum bu örneğe burada yine dönmek istiyorum. Romanın baş kişisi *Meursault* için ne kendisinin ne de başkasının yaşamının anlamı vardır. Aralarında hiçbir sorun olmayan Arap'ı öldürür, tıpkı yerde bulduğu bir çalı parçasını alıp hiçbir neden olmaksızın kırması gibi. Mahkemede kendini savunmaz. Çünkü her şey saçmadır; hiçbir şeyin anlamı yoktur. Büsbütün başka bir açıdan Wittgenstein da benzeri bir sonuca varır. Ona göre dünyadaki nesnelerin, olayların kendilerinde hiçbir anlam, hiçbir değer var değildir; dolayısıyla onların aralarında hiçbir sıradüzen (hiyararşi) yoktur. Dünyanın betimlemesini verecek bir kitapta, *"Cinayet, diğer her bir olay gibi -örneğin bir taşın düşmesi- tamamıyla aynı düzlemde olacak."* diyor Wittgenstein. Gerçekten de öyle. Ben yaşamın anlamı yoktur dersem yoktur. Sonucuna katlanırım, o başka. Meursault de katlanmıştı.

O halde ben yaşamıma nasıl anlam vereceğim? Yoktur dersem olmayan anlamı yaşamıma nasıl yükleyeceğim? Buna kendimi nasıl ikna edeceğim? Sonsuz evrende bir toz kadar bile büyük değilim. Sonsuz zamanda bir an kadar bile uzun değilim. Kendimi nasıl önemli kılacağım? Bunun bir tek yanıtı vardır: Ben istiyorsam eğer. Ve isteme en temel şeydir. Temelin temeli, temellendirilmesi olmaz.

Yaşama anlam vermenin bir yolu felsefedir. Niçin felsefe yapıyoruz sorusunu, niçin yaşıyoruz sorusuyla eşleştirmek istememin nedeni budur. Yaşamımızı anlamlı kılmak için. Ama ola ki biri çıkar, *"Benim, yaşamın anlamı diye bir kaygım yok, hoşuma gittiği için felsefe yapıyorum. Bu benim için bir oyun."* diyebilir, diyen de vardır. Fakat felsefe yapmaya oyun demek, ona bir anlam verme değil midir! Ve o kişi, bundan, dediği gibi hoşlanıyorsa, yaşantısından hoşlanıyor demektir. Sonuçta yine yaşamına anlam vermiştir. Oyundan söz etmemin nedeni şuydu. Ben yaşama anlam vermenin ona erekler koymakla olacağına inanıyorum. Buna olası bir itirazı, yani ereksiz bir şey olarak oyunu, ya-

şantı ile bir tutan bir itirazı önlemek için oyundan söz ettim. Ama elbette oyun, belli yaşantılar için değil, yaşamın tümü için geçerli kılınırsa, o zaman ne oyunun ne de içinde oyun olmayan hiçbir şeyin bulunmadığı yaşamın bir anlamı kalır. Ve o zaman Meursalut'nün durumuna düşülür.

Yaşama anlam vermenin yolu, ona erekler koymaktan geçer. Erekler diyorum, çoğul kullanıyorum. Bunun iki nedeni var. Birincisi şu: Erek tekse, o gerçekleştirildiğinde, yaşam yine anlamı yitirir. İkincisi tek erek, onun yaşamla özdeşleşmesi, hatta bazen yaşamdan daha da değerli tutulması sonucunu verir. Bu da, o insana bu erek için başkalarının yaşamını yok etme meşruiyetini verir; hatta ereğinin gerçekleşeceğine kesin inancı olursa, bu uğurda kendi yaşamını da yok edebilir. Elbette yaşamımızı yok edebiliriz. Ama bunu meşrulaştıramayız. Yine Wittgenstein'ın dediği gibi, intihara izin varsa, her şeye izin vardır. Her şeye izin olduğu yerde de hiçbir şeye izin yoktur. Saçma şeylerin olması için anlamlı şeylerin olması gerektiği gibi, izinli olunan şeyler için de izinli olunmayan şeylerin olması gerekir. İzinli olunmayacak ilk şey de yaşamın yok edilmesidir.

Tüm bu gerekçelendirme çabalarım sonucunda şimdi, yaşamımı anlamlı, değerli kılma konusunda hiçbir sorunum kalmamış değil. Sancılı, acılı bir çabadır bu. Her an yaşamımı yok edebilirim. Şu bir teselli midir: Nasılsa o yok olacak, acele etmeye ne gerek var? -Bilmiyorum. Yaşam, Yunanca "bios"un ikinci anlamında *Herakleitos*'un belirttiği gibi, okun gerdiği yaydır. Yayı geren ok ruhumu acıtıyor. Bir konuşmamda, bir dostum bana yaklaşık şöyle bir soru yöneltmişti: Karnımız ağrıdığında hekime, bilime başvururuz. Neremiz ağrıdığında felsefeye ihtiyaç duyarız? Ona ruhumuz acıdığında demiştim. Psikolojinin ya da psikiyatrinin sağalttığı ruh hastalıklarından söz etmiyorum. Üstelik felsefenin, kastettiğim acıyı iyileştirdiğini de sanmıyorum. Belki sanat, din, mistik, hikmet ve benzerleri sağaltabilir. Ama onlar acıyı doğuran soruları yanıtlamaz; belki insanın artık o soruları kendine sormamasını sağlar. Sorunun yanıtını vermeye çabalayan felsefenin durumu ise trajiktir. O, ne sorudan vazgeçer ne de bulduğu; ama tatmin olmadığı yanıtı aramaktan. Fakat bu arada bir şey olur: Ruh güçlenir, acıya direnci artar. Ancak bu direncin bağışıklık kazanmaya dönüşmesini yine felsefe önler. Yarayı kanırtır, tam kabuk bağlayacağı sırada. Sözünü ettiğim, ruhun kendisinden kaynaklanan bireysel acılardır, toplumsal olaylardan kaynaklanan yine bireysel olan acılar değil. Üstelik bu ikincilere karşı ne direnç ne bağışıklık kazanma insancıldır; çünkü bu, başkalarının acısını duyumsamama, bu tür olaylara karşı tepki göstermeme sonucunu verir.

Yaşıyoruz ve felsefe yapıyoruz, ressamın resimler çizmesi, marangozun sedirler yapması gibi bir şey. Varlığın yükünü herkes kendi tarzında taşır; biz felsefeciler de felsefe yaparak. O halde soralım: Varlığın yükünü biz nasıl sırtlayacağız, nasıl felsefe yapacağız? Kşukusuz bu soruyla ben hiç kimseye nasıl felsefe yapacağını söylemek küstahlığında bulunmuyorum. Bu soru, yalnızca benim kendi yolumu görebilmem için kendime yönelttiğim bir sorudur. Dahası, bana öyle geliyor ki, onun yanıtı, ne böylesi kısa bir konuşmanın ne de çok daha geniş boyutlu bir çalışmanın sınırları içinde verilebilir. O, bir süreç içinde ardına düşülecek bir yanıt olabilir. Ben burada yalnızca yıllardır sürdürdüğüm Türkçe felsefe yapma çabalarımdan çıkaracağım bir iki sözle konuşmamı bitireceğim.

Descartes'ın *"Böylece bütün felsefe, kökleri metafizik, gövdesi fizik, bu gövdeden çıkan dalları da öbür bilimlerin hepsi olan bir ağaç gibidir."* biçimindeki sözlerini anan *Heidegger*, şöyle der: *"Bu benzetmeye bağlı olarak soruyoruz: Felsefe ağacının kökleri hangi toprakta tutunur? Bu kökler ve onların sayesinde de ağaç, kendilerini besleyen özsuyu ve gücü hangi temelden alır?" Heidegger*'in sorusunu kendimize yönelttiğimizde, biz ne diyeceğiz? Bir bakıma biz şanslı sayılırız, yanıt bizim için hazırdır. Zira felsefe ağacının kökleri, zaten bin yıldır üstünde oturduğumuz bu topraklarda. Ama bize gerekli olan, gerçek anlamdaki toprağın yerine soruda kastedilen mecazi anlamdaki toprağı koymaktır. Bu anlamda toprak, içinde yaşadığımız kültür, bu kültürün en önemli taşıyıcısı olan dilimiz Türkçedir. Kuşkusuz diğer taşıyıcıları, her tür yaşam görünümünü göz ardı etmemeli. Ben kendi adıma, öncelikle, içine doğduğum anam dili Türkçeden yola çıkıyorum. Kim nereden yola çıkarsa, yolu açık olsun!

**Bu konuşmadan sonra gelişen olaylar, MSGÜ'yü bırakma kararımı ertelememe neden oldu.*

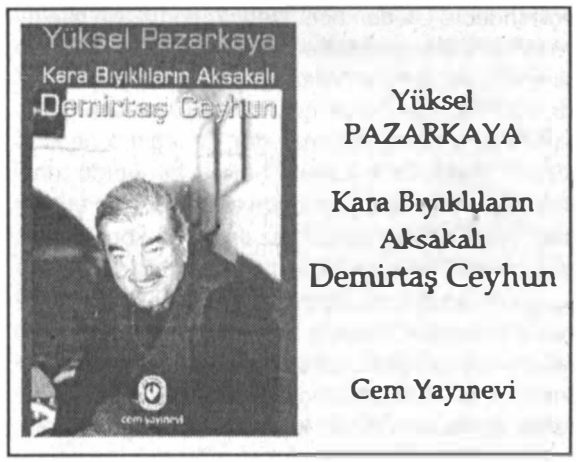

FİLOZOFLAR ATIŞIYOR

İnsancıl Felsefe Çevresi'nin açılışında sergilenen oyunun metni

Yazan-Yöneten: *Cengiz GÜNDOĞDU*

Canlandıranlar: Volkan Abak-Aydın Ataş- Murat Baydemir- Özgüç Güven-Ali Ekber Kul-Medet Turan

DİYOJEN-PARMENİDES
Sahne 1- Diyojen-Parmenides

Kişiler:
Diyojen- Murat
Parmenides- Volkan

Diyojen: Merhaba Parmenides, hoş geldin Hades'e.
Parmenides: Yahu aklım karıştı, birdenbire ölüverdim.
Diyojen: Hani seni güneş kızları karanlık yeryüzünden, aydınlık gökyüzüne götürmüşlerdi. Tanrıça da sana bütün bilgileri vermişti. Bu palavraya nasıl da inandırdın öğrencilerini.
Parmenides: Canımı sıkma Diyojen.. Çok kafalı Herakleitos herkesin kafasını karıştıdı. İnsanların bir şeye inanması gerekiyordu.
Diyojen: Hadi bunu anladım da, Sabah Yıldızı'yla Akşam Yıldızı'nın aynı olduğunu Pythagoras'tan aşırmaya utanmadın mı?
Parmenides: Utanmaz olan Pythagorasçılardır. Sabah Yıldızı'yla Akşam Yıldızı'nın aynı yıldız olduğunu ben buldum.
Diyojen: Onu da tanrıça mı söyledı sana.
Parmenides: Tabii.
Diyojen: Peki, Atina'ya gidıp Sokrates'le tanıştığını niye uydurdun.
Parmenides: Sokrates'le tanıştığını söylersen saygınlığın artar, dedi tanrıçam.·
Diyojen. Senin tanrıçan doğruluk tanrıçası değil, yalancılık tanrıçasıymış.
Parmenides: Sus, köpeksi adam. Fıçıda yaşamayı, abuk sabuk konuşmayı filozofluk mu sanıyorsun sen. Babanla kalpazanlık yaptığınız için Sinop'tan sürülmediniz mi.
Diyojen: Kendine gel, kendine. Halkı soyup soğana çevirip saraylarda oturmadım ben... Az ilerde seni bekliyor köleler.
Parmenides: Tanrıçam kurtarır beni.
Diyojen: Unuttun mu, Hades'tesin.
Parmenides: Vah başıma gelenler Bir daha bedenlendiğimde böyle şeyler yapmayacağım. Evet, bedenlenme zamanımı bekliyorum.
Diyojen: N'apmayı düşünüyorsun bedenlenince.
Parmenides: Sen, Ömer Naci adını duydun mu.
Diyojen: Duydum, Hades'e gelenler söylüyor. Türkiye'de felsefe dünyasını karıştırıyormuş.
Parmenides: Yahu arkadaş, şu Ömer Naci'nin yaptığına bak. Güya ben, doğa felsefesinin kapısına kilit vurmuşum. Yahu adama bak, Thales'i övüyor, beni yeriyor.
Diyojen: Ömer Naci, senin çok başlı dediğin Herakleitos'u da över. O, ağacı tanırmış. Sen, ağacı, doğayı yok etmişsin...
Parmenides: Hele bir bedenleneyim, bunu sorarım Ömer Naci'ye.

ARISTOTELES
Sahne 2- Aristoteles

Kişiler:
Aristoteles- Medet
Öğrenci (1)- Aydın
Öğrenci (2)- Ali Ekber

(Aristoteles, öğrencileriyle girer.)
Aristo: Şunu hıçbir zaman unutmayın. Üç tür töz vardır. Biri duyusaldır ve ezeli-ebedidir. Öbürü de duyusaldır. Ama oluş ve bozuluş içindedir. Bir de hareketsiz töz vardır.
Öğrenci (1): İlinekler önemli midir hocam.
Aristo: Kaç kez söyledim size. İlineklerin hiçbir önemi yoktur.
Öğrenci (2): Hocam, konu dışı, ama izin verirseniz sizle ilgili duyduğum bir bilgiyi aktarmak istiyorum.
Aristo: Konuş evladım.
Öğrenci (2): Geçen gün Hades'te dolaşırken, dünyadan yeni gelmiş bir ruhla tanıştım. Ruhun söylediğine göre, Cengiz Gündoğdu sizi pek severmiş. Aristoteles der uyur, Aristoteles der kalkarmış. Sizi o kadar severmiş ki, kıç cebinde sizin resminizi taşırmış.
Aristo: Kıçından uyduruyor ama beni anlatırken. Duyduğuma göre para da alıyormuş.
Öğrenci (1): Yalnız para değil, cigara, rakı da tırtıklıyormuş öğrencilerinden.

Arlsto: Gidinin Sofist'i desenize.
Öğrenci (1): Sofist'ten de beter hocam. İçi kötüymüş. Bu yüzden hiçbir şeyi beğenmezmiş.
Öğrenci (2): Ama hocam, Gündoğdu, sizi övmek için uyduruyor. Siz ise yermek için uyduruyorsunuz.
Aristo: Kim, ben mi.
Öğrenci (2): Evet, siz hocam.
Aristo: Kimdir bunu söyleyen... kimdir o.
Öğrenci (2): Ömer Naci.
Aristo: Ne uyduruyormuşum ben.
Öğrenci (2): Hocanız Platon'un düşüncelerini çalıyormuşsunuz.
Aristo: Bunu Ömer Naci mi söylüyor.
Öğrenci (2): Evet.
Aristo: Bana mı söylüyor.
Öğrenci (2): Evet.
Aristo: Yaktım seni Ömer Naci... Platon'un düşüncelerini çarpıtıyormuşum ben ha... (Düşünceli düşünceli kafa sallar.)
Öğrenci (1): Ne düşündünüz hocam.
Aristo: Bedenlenince yazacağım kitabı düşündüm.
Öğrenci (2): Kitap mı.
Aristo: Evet. Kitabın adı şu olacak. *Onto-Toto Ömer Naci Filozofya Tak Tuk- Pat Pat To.*
Öğrenci (1): Hocam, anlamadık, Türkçesini söyleseniz.
Aristo: *Grekçe bilmeden felsefeci olunmaz, ama yine de söyleyeyim mealini. Anti Filozof Ömer Naci'nin Anti Felsefesinin Ontolojik ve Tözsel Eleştirisi.*
Öğrenci (1): Çok güzel hocam.
Öğrenci (2): Adı uzun olduğuna göre, büyük bir kitap olacak.
Aristo: On bin sayfa... Yaktım seni Ömer Naci. Bana kağıt ve kalem bulun.

DİYOJEN-İSKENDER
Lukianos'tan Uyarlama
Sahne 3- Diyojen-İskender

Kişiler:
Diyojen- Murat
İskender- Aydın

Diyojen: Ooo, İskender, sen de mi Hades'e geldin. Hani sen tanrının oğluydun, ölümsüzdün.
İskender: Birdenbire ölüverdim.
Diyojen: Peki, devletini kime bıraktın.
İskender: Bırakamadım ki, birden ölüverdim diyorum sana.
Diyojen: Vah, vah, vah. (İskender ağlar.) Ağlama İskender, ağlama. Alışırsın zamanla... Orduların, fillerin, kadınların, erguvan renkli kumaşların n'oldu...
İskender: Kandırdılar beni, tanrının oğlu diye...
Diyojen: İçtiğin şarapları özlüyor musun... ağlama evladım, ağlama. Anımsıyor musun, ben fıçıda otururken, bir kurumla yanıma gelip, *"Dile benden ne istiyorsan"* demiştin de seni terslemiştim.
İskender: Ah Diyojen ah... özür dilerim.
Diyojen: Bize köpeksi derler, ama sen gerçekten suya düşmüş uyuz köpeğe benzemişsin. Devletsiz kalmak ne kötü değil mi.
İskender: Sorma Diyojen. (Ağlar.)
Diyojen: İstediğini as, istediğini kes... hepsi bitti. Peki İskender, o hocan olacak Aristoteles seni uyarmadı mı.
İskender: Bırak o düzenbazı. Soyup soğana çevirdi beni... töz töz diye kafamı karıştırdı. Kafamı karıştırmasaydı, belki bu kadar kötü, acımasız olmazdım.
Diyojen: Sana Büyük İskender diyorlar, senin küçüğün de şair olmuş Türkiye'de.
İskender: Ah, ne büyüklük isterim, ne küçüklük.
Diyojen: Peki, hocan Aristoteles'in bu töz töz dediği de neymiş.
İskender: Ne bileyim, kafamı karıştırdı diyorum sana. Aristoteles buralarda mı yoksa.
Diyojen: Az önce öğrencileriyle töz töz diye dolaşıyordu.

2004 YILINDA BAŞ FİLOZOF SEÇİMİ
Lukianos'tan Uyarlama
Sahne 4-2004 Yılında Baş Filozof Seçimi

Kişiler:
Başkan- Özgüç
Üye(1)- Volkan
Üye(2)- Ali Ekber
Filozof(1)- Aydın
Filozof(2)- Medet

Başkan: Saygıdeğer filozoflar, biliyorsunuz baş filozofumuzu kaybettik. Roma imparatoru, tanrısal Oktavyanus, baş filozof seçimini bizim kurula verdi. Bu yıl baş filozof seçimi Atistotelesci okuldan olacak. Birçok aday arasından elene elene saygıdeğer iki filozofumuz kaldı. Biliyorsunuz, yüce imparatorumuz, tanrısal Oktavyanus baş filozof seçilene on bin altın veriyor... Buyurun sınava başlayabilirsiniz.
Üye(1): Aristoteles'e göre kaç tür töz vardır, saygıdeğer filozof.
Filozof(1): Üç türlü.
Üye(1): Bu tözlerin kaçı duyusaldır, kaçı duyusal değildir, saygıdeğer filozof.
Filozof(1): İkisi duyusaldır, biri duyusal değildir.
Başkan: Soruları bildiniz saygıdeğer filozof. Şimdi sıra sizde, saygıdeğer filozof... Buyurun...
Üye(2): Ay üstü evrende kaç küre vardır, saygıdeğer filozof.
Filozof(2): 55 küre vardır.
Üye(2): Satürn'de kaç küre vardır, saygıdeğer filozof.

Filozof(2): 7 küre vardır.
Başkan: İki saygıdeğer filozof da Aristoteles'i çok iyi biliyorlar. Bu durumda n'apalım.
Üye(1): Kura çekelim.
Üye(2): Doğru... kurayla belirleyelim baş filozofu.
Filozof(1): Kuraya gerek yok, sayın başkan.
Başkan: Neden kuraya gerek yokmuş.
Filozof(1): Çünkü saygıdeğer bu filozof hadımdır. Sakalsız, tüysüz birinden baş filozof olur mu. Filozof dediğin adamın...
Filozof(2): Filozof için sakal şartsa, o zaman bir keçiyi filozof yapalım, saygıdeğer arkadaşım. Ayrıca şunu da anımsatmakta yarar vardır ki, Diotima, Theano adlı kadınlar da büyük filozoftular.
Filozof(1): Atma saygıdeğer filozof. O kadınların filozofluğunu Berrin Taş'tan başka kimse kabul etmiyor. Biliyorsunuz Berrin Taş, feminist değilim diyor, ancak kendisi gizli feministtir.
Filozof(2): Saygıdeğer arkadaşım, Berrin Taş'a niye iftira ediyorsun.
Filozof(1): Güneş balçıkla sıvanmaz. O, Berrin Taş denen kadın, gizli feministtir. Ayrıca şu biliniyor ki, bu kadın, seminerleri boş geçmesin diye kırıta kırıta seminer veriyor.
Başkan: Saygıdeğer filozoflar, konumuz Berrin Taş değil. Ayrıca beden özgürlüğü var. Berrin Taş, ister kırıtır, ister kırıtmaz.
Filozof(1): Saygıdeğer başkan, eğer siz de feministseniz, ben bu kurulu reddederim.
Başkan: İçiniz rahat olsun, feminist yok aramızda.
Üye(1): Feminizm de nerden çıktı.
Üye(2): Kurulumuza laf atmayın.
Başkan: Saygıdeğer filozof, bu hadımlığa ne diyorsunuz.
Filozof(2): Saygıdeğer başkan, tiran Hermais, hadımdı. Ama Aristoteles, bu tiran için kurban kesmiştir.
Filozof(1): Saygıdeğer başkan, saygıdeğer filozofa bir soru sormama izin verir misiniz.
Başkan: Buyurun, sorun.
Filozof(1): Aristoteles'in, hadım tiran için kurban kestiğini söylüyorsun. Siz, saygıdeğer filozofumuz, kesilen kurbanın başını mı tuttunuz.
Filozof(2): Saygıdeğer başkanım, şunu da unutmayınız. Genç erkekleri hadım olmayan filozoflardan korumak gerekir. Sokrates için çıkarılan söylentileri unutmayın.
(Filozof 1'e): Sana bir sorum var. Senin filozof olduğun nerden belli. Herkes filozof der bana. Filozof Rıza Tevfik'e de öyle demişler, uzun uzun düşündüğü için
Filozof(2): Filozof Rıza Tevfik'e eşek gibi düşündüğü için, bilirsiniz eşekler çok düşüncelidirler, samandan başka ne düşünürler, filozof demişler.
Filozof(1): Vay, bana eşek dedi.
Başkan: Susun saygıdeğer filozoflar. Sizi terbiyeye davet ediyorum, saygıdeğer filozoflar. Şimdi bize ulaştırılan bir habere göre, siz, bir yosmanın evinde yakalanmışsınız geçen yıl. Hadım olduğunuzu söyleyip kurtulmuşsunuz. Gelen başka bir bilgiye göre, siz de oğlanlarla pek sıkı fıkıymışsınız.
Filozof(1): Kabul etmiyorum. Oğlanlarla sıkı fıkı değil, fıkı sıkıyım. Şimdi itiraf ediyorum. Ben de hadımım.
Başkan: Şimdi sonucu açıklıyorum. Saygıdeğer filozofların hadım olup olmadığını anlamak için, gelecek oturumda deney yapılmasına karar verilmiştir.

KANT İLE PYTHAGORAS
Sahne 5- Kant ile Pythagoras

Kişiler:
Kant- Özgüç
Hizmetli- Volkan
Pythagoras- Murat

Kant: Evladım, bu horoz da nerden çıktı, durmadan ötüyor. Çalışamıyorum, düşünemiyorum. Kategoriler... kategoriler...
Hizmetli: Bilmiyorum efendim, kategoriler.
Kant: Ne kategorileri be adam. Horozu soruyorum. Üç gündür, gece gündüz durmadan öten horozu sen mi aldın yoksa.
Hizmetli: Hayır. Efendim.
Kant: Komşunun horozu bizim bahçeye geçmiş olmasın.
Hizmetli: Hayır, komşular da horoz almamış.
Kant: Kovalayın o zaman.
Hizmetli: Tutamıyoruz efendim. Sanki insan gibi düşünüyor.
Kant: Saçmalama, bir horozda duyumdan gelenleri bilgiye çeviren kategoriler yoktur.
Hizmetli: Kuyruğu var, efendim.
Kant: Saçmalama efendi. Bilgi zaman ve mekan görüsü içinde elde edilir. Hayvanlarda zaman ve mekan görüsü yoktur.
Hizmetli: Olmaz olur mu efendim, bizim nerde olduğumuzu görüyor
Kant: Aklını mı yitirdin. Git, kovala horozu. (Hizmetli çıkar.) Şu horozun yüzünden salt aklın kategorilerini saptayamadım. Şimdiye kadar dokuz kategori buldum. Aristoteles, on kategori bulmuştu. Ben, Aristoteles'i geçmeliyim. On bir ya da on iki kategori bulmalıyım.
(Hizmetli girer.)
Hizmetli: Efendim, şaşılacak bir şey oldu.
Kant: N'oldu be adam.
Hizmetli: Horoz yok.
Kant: İyi o zaman. Çalışmaya başlayabilirim.
Hizmetli: Ama, adam var.
Kant: Adam mı, nerde.
Hizmetli: Bahçede. Horozun tünediği yerde.
Kant: Horozun tünediği yerde mi. Aklını mı kaçırmış ne. Belki benimle görüşmek istiyordur. Söyle de gelsin. Üniversiteden haber getirmiştir belki.

Pythagoras: Beni görmek istemişsiniz.
Kant: Üniversiteden değil, ama gözüm de ısırıyor bir yerden... Beyefendi, bahçemde üç gündür bir horoz vardı. Horozun ötüşünden ötürü çalışamıyordum. Beş on dakika önce, hizmetçim, horozu kovmak için bahçeye çıktığında, sizi, horozun tünediği yerde görmüş.
Pythagoras: Salak hizmetçinin söylediği doğru.
Kant: Gördüğüm kadarıyla horoz olmadığınız gibi, horoza benzer bir yanınız da yok. Siz kimsiniz.
Pythagoras: Siz, filozof Kant değil misiniz.
Kant: Evet.
Pythagoras: Peki öyleyse, bana söyleyin bakalım. Antikçağda yaşamış, gelmiş geçmiş en büyük filozof kimdir...
Kant: Platon.
Pythagoras: Platon mu... Platon, hırsızdır. Felsefenin tırnağı olamaz.
Kant: Aristoteles.
Pythagoras: Güldürmeyin beni... Felsefenin yüzkarasıdır, o adam.
Kant: Hume adını duydunuz mu bilmem. Büyük bir filozoftur, Hume.
Pythagoras: Hume'un adını nasıl duymam. Ben karısıydım onun.
Kant: Karısı mı. (Seyirciye.) Eyvah, bir sapıkla karşı karşıyayım... Beyefendi, benim acil bir işim var, gitmek zorundayım.
Pythagoras: Tabii, gidebilirsiniz. Ancak, şu anda sizin karşınızdaki kişi, Apollon'un oğlu, altın kalçalı, dünyanın gelmiş geçmiş en büyük filozofu Pythagoras'tır.
Kant: Pythagoras mı... hani ruhların ölümsüzlüğünü savunan, ruhların çeşitli bedenlere girdiğini söyleyen.
Pythagoras: Evet. Üç yıldır horoz bedenindeyim. İnsanlaşma zamanım gelince, babam Apollon, beni, sizin bahçenize getirdi... O salak hizmetçiniz de beni yakalamak istedi.
Kant: Hume'un karısıydım demiştiniz.
Pythagoras: Evet, daha önce de Perikles'in karısı olmuştum. Aspasya.
Kant: Hangisi daha iyiydi.
Pythagoras: Bay Kant, Hume ikide bir *"Sen, benim karımsın önermesi, sen, benim karım değilsin önermesiyle çelişik değildir.* diye sinirlendirirdi beni. En sonunda, metafizik kitapları ateşe atın deyince, dayanamadım. Ben de Hume'u ateşe attım, yaktım.
Kant: Neler söylüyorsunuz. Hume'u yaktınız mı.
Pythagoras: Kaygılanmayın bay Kant. Hume'un ruhu sizde bedenlendi. Yoksa dogmatik uykunuzdan nasıl uyanacaktınız.
Kant: Rüyamda görsem inanmam.
Pythagoras: İnanın. Çünkü ben, sizin bilinemez dediğiniz numen dünyasından geliyorum.
Kant: Benim metafiziği bütün bütün yadsımadığımı biliyorsunuz herhalde.
Pythagoras: Benim esas sorunum Wittgenstein'la, bu adamı sürekli öven Ömer Naci'yle.
Kant: Kim dediniz.
Pythagoras: Sus, bilgi için mekanla zaman görüsü koşutsa, sen bu dediklerimi bilemezsin... Sıkı dur Wittgenstein... sıkı dur Ömer Naci...

DIYOJEN-HEGEL
Sahne 6- Diyojen-Hegel

Kişiler:
Diyojen- Murat
Hegel- Ali Ekber

Diyojen: Merhaba Hegel, yahu senin şu tin...
Hegel: Tinime laf ettirmem arkadaş.
Diyojen: Tinine laf eden yok...
Hegel: O zaman n e diye beni her görüşte, tin tin diye laf atıp duruyorsun.
Diyojen: Sayın Hegel, sinirlenmeyin. Bugün dünyadan yeni bir ruh geldi.
Hegel: Geldiyse geldi, bana...
Diyojen: Öbür dünyada bir filozof, senin şu tinini eleştiriyormuş.
Hegel: Ne diyormuş tinimle ilgili.
Diyojen: Senin tarih görüşün, Batı merkezli, üstelik şovenmiş.
Hegel: Doğulu biridir, bunu söyleyen.
Diyojen: Doğulu moğulu, söylediği yanlış mı.
Hegel: Tinimi kimse eleştiremez.
Diyojen: Özgürlük Cermen dünyasında tecelli edecek dedin diye eleştiriyor, senin tinini. Hitler'i anımsarsınız değil mi.
Hegel: Geçen gün gördüm, Hitler'i. Saf Alman değil.
Diyojen: Adam diyor ki, Hegel'in tini, Roma'dan sonra İstanbul'a doğru yola çıkar, İstanbul'u Türklerin aldığını görünce yön değiştirir, Almanya'ya gider... Ne biçim tin bu böyle Hegel.
Hegel: Kim bu adam, kim... Tinim benim, güzel tinim.
Diyojen: Senin bu güzel tinin yüzünden, tarih de biter, sanat da biter. Felsefenin bile bittiği söylendi, senden sonra...
Hegel: Ben sorumlu değilim bundan.
Diyojen: Dünya tarihini Batı'ya doğru ilerletmeni de eleştiriyor, o adam.
Hegel: Bedenleştiğimde gösteririm bu adama. Kim bu. Kim
Diyojen: Kim olacak, Ömer Naci...
Hegel: Gösteririm ben ona... Tinim, güzel tinim.
Diyojen: Tinim güzel tinim diyorsun, ama Herakleitos seni arıyor.
Hegel: Niye beni arıyor Herakleitos.
Diyojen: Niye olacak, adamın logosunu almışsın tin yapmışsın, gezdirip duruyorsun. Adam, bas bas bağırıyor, benim logosum hareketsizdir, yerinden kımıldamaz diye.

Hegel: Burası Hades mi, tımarhane mi.
Diyojen: Burası ben geldiğimde sakindi. Her filozofun gelişinde karıştı. Tanrılar rahatsız olmuş, hepimizi dünyaya gönderecekler.
Hegel: Ne diyorsun. Yaşadık desene.
Diyojen: Yalnız bir engel var. Şeytan baş tanrının dizi dibinde ağlıyormuş. Bu filozofların hepsini dünyaya gönderme, ortalığı öyle karıştırıyorlar ki, bana iş düşmez.

FELSEFEDE KÜRSÜ SORUNU

Sahne 7- Felsefede Kürsü Sorunu
Kişiler:
Ömer Naci: Murat
Öğrenci (1): Medet
Öğrenci (2): Volkan
Öğrenci (3): Aydın
Öğrenci (4): Özgüç
Öğrenci (5): Ali Ekber

Yıl 1990
Ömer Naci: Arkadaşlar Ti esti felsefenin önemli bir sorusudur. Şımdi modern felsefeye geçerken, felsefenin Ankilya filozofyadan kurtuluşu önemlidir. (Gözlerini kapar. Tavana bakar.) Filozofya Perennis... (Durur.) Aklıma geldi de unutmadan söyleyeyim. Bu yıl bizim üniversitede felsefe kürsüsü açılacak. Felsefe kürsüsü açılınca, Türkiye'nin en seçkin felsefecilerini orda toplayacağım.
Öğrenci (1): Çok sevindim hocam, bu yıl açılacak mı kesin.
Ömer Naci: Yok, bu yıl kesin. Dekan işaret verdi.

Yıl 1995
Ömer Naci: Nedir Kant'ın maksimi. Maksim; kategorik imperatiftir. (Gözler kapalı. Baş yukarda.)
Öğrenci (2): Hocam, bir kitapta okudum, Kant için şöyle diyor.
Ömer Naci: (Elini dizine vurarak bağırır.) Seconder kaynak istemem... Seconder kaynak... hayır. (Durur. Öğrencileri süzer.) Kant'ı, Kant'tan isterim arkadaş. (Gözlerini kapar. Tavana bakar.) Kant, profesör olmak için çok uğraştı. (Canlanır.) Bu yıl kesin olarak söz aldım arkadaşlardan, felsefe kürsüsü açılıyor.
Öğrenci (2): Hocam, bu yıl açılacak mı kürsü.
Ömer Naci: Kesin.

Yıl 2000
Ömer Naci: Thales'le başlayan felsefe, Filozofya Natura'dır. Parmenıdes'teyse estin e ouk estin der... Parmenides'e göre değişim doksadır... Doksa. (Durur.) Sen de gördün değil mi.
Öğrenci (3): Neyi hocam.
Ömer Naci: Neyi görmüş, Dekanla karşılaştık, kürsü sorununu konuşmadık mı.
Öğrenci (3): Evet, anımsadım.
Ömer Naci: Demek ki, bu yıl kürsü açılacak.
Öğrenci (3): Kesin açılır bu yıl kürsü.
Ömer Naci: Bak, sen de anlamışsın kürsünün açılacağını. Kürsü açılınca, orda Türkçe felsefe yapacağız.
Öğrenci (4): Hocam, Türkçe felsefe ne demek.
Ömer Naci: Türkçe felsefe, dünyaya Türkçe bakmaktır.
Öğrenci (4): Biraz açar mısınız bunu hocam.
Ömer Naci: (Gözler kapalı. Tavana bakar.) Can eriği, kuzukulağı, gece sefası, Mustafa bey armudu... (Öğrenci 4'ün yüzüne bakar.) Bal kabağı... anladın mı.

Yıl 2004
Ömer Naci: Türkçeyle felsefe yapmak için vakıf kuruyoruz.
Öğrenci (3): Hocam, kürsü...
Ömer Naci: (Bağırır.) Bırak kürsüyü, kürsü başında kırıla senin.
Öğrenci (5): Hocam, Cengiz Gündoğdu da vakıf kuracakmış.
Ömer Naci: Cengiz Gündoğdu niye vakıf kuruyormuş. (Ömer Naci, gözler kapalı. Baş yukarda dinler.)
Öğrenci (1): *Felsefe sokağa çıkacakmış.*
Öğrenci (2): Gündoğdu, felsefe sokağa çıkmalı diyor.
Ömer Naci: Felsefenin evde oturmaktan canı mı sıkılmış.
Öğrenci (3): Gündoğdu, öyle diyor hocam.
Öğrenci (4): Geçen gün ben, Gündoğdu'ya sordum. Ne demek felsefenin sokağa çıkması dedim.
Ömer Naci: (Gözler kapalı, baş yukarda.) Ne dedi.
Öğrenci (4): Felsefe sokağa çıkınca görürsün dedi.
Ömer Naci: (Gözler kapalı. Baş yukarda.) Kendisi bütün gün İnsancıl'da oturuyor. Felsefeyi sokağa nasıl çıkaracak. (Durur.) Sonra Gündoğdu'nun parası yok ki. Vakıf parayla kurulur. (Bağırır.) Gaz parası toplanır, ama vakıf parası toplanmaz.
Öğrenci (3): Gündoğdu spor toto oynuyor.
Ömer Naci: (Kahkaha.) Fasulyeden vakıf kurar, Gündoğdu.
Öğrenci (2): Fasulye dediniz de aklıma geldi hocam. Sizin perhiz yapmadığınızı söylüyor.
Ömer Naci: Kim.
Öğrenci (1): *Gündoğdu.*
Ömer Naci: (Kahkaha.) Gündoğdu'da yemek yeme zevki yok. Gustosu zayıf adamın. Bundan ötürü perhiz yaptığını sanıyor. Geçenlerde kır gezisine gitmiştik. Tuzsuz peynir yedirmeye kalktı bana. (Bağırır.) Tuzsuz peynir yenir mi. Evet... arkadaşlar elevteron episteme başlatacağız burda...

İNSAN İLE ATEŞ MASALI

Sevda ESEN

Madımak Otell'ndeki kızıl güne...

Değmeye görsün rüzgar
göğsündeki yangına
buz kesiyor mevsimler
soğuyor beden

kanlanmış gözlerin
kızıl günlerin anısına
kesme
insandan umudunu

ortaçağdan kalma
karanlık bir Cuma
çöl ıssızlığı dört yanda
insan bu ya çocuğum
masal bu ya
gazlı bezlere sarıp
kızgın taşları
fırlatmışlar pencerelere
tuz buz olmuş camlar
ateşe vermiş insanı
ezanın çağrısı

sonra çocuğum
insan bu ya
üzerine kızgın taş yağanlar
dans etmiş alevlerle
mızıka çalmış biri
gülmüşler fıkra anlatıp

sözleşmişler
son damlasına dek
insan kalmaya

kızgın taşlar
kırmaktaymış camları
sözleşmişler
bilerek mutlak sonu
"kalanlar
şiir yazar
gidenlere"

yanarken acının ateşiyle
kanayıp kavrularak büyümek
kaderi olagelmiş çiçeklerin
sevdayla
sabırla
umutla büyümek

insan işte bu
ateşi bulur önce
yakar
ateşe verir sonra
insanı
küller savrulur evrene
rengarenk tohumlar
toprakla sevişir
sürgün verir
nice bedende

işte böyle çocuğum
karanlığı yadsıyanların masalı
körük olsun anlattığım
ateşe odun olsun
düşsün içine ilk kıvılcım
ilk taş
yitirme
insana
insanca sevgiyi

insan ile ateşin masalı
uyutmaz pembe bulutlarda
ne saksıda gül ol
ne kozada kelebek
olacaksan
yabani çiçek ol
taşı duvarı delip yeşeren
rüzgarın göğsündeki
karanfil küllerini
koklayarak büyüyen

KÜRESEL DÜNYA SİSTEMİ ÜZERİNE NOTLAR (II)

Cengiz BECERMEN

Ulus Devletlerin Konumlarındaki Dönüşümler

1970'li yılların başında başlayan ve ikinci döneminde etkisini iyice hissettiren bunalım tüm dünyayı etkilemiştir. Bu bunalımın sosyo-politik yaşamdaki etkisi ise, refah devletinin gerilemesi olmuştur. Yaşanan bunalım, devletin küçültülmesi ve özelleştirme gibi girişimlerle aşılmaya çalışılmıştır. Bu bunalım süreci, kapitalist sistemin yeniden yapılanmasını gündeme getirmiştir. G. Şaylan, bu yeniden yapılanma süreci içerisinde bunalımdan çıkmada bir ideolojik tercih olarak devleti küçültmeyi öngören yeni politikaların yine devlet aygıtı kullanılarak sağlanmaya çalışıldığını belirtmektedir. Sermayeye sağlanan vergi indirimleri ve özellikle Amerika'da görülmemiş miktarlardaki askeri harcamalar bunalımdan devlet eliyle çıkmanın yolu olarak yorumlanmıştır. (Şaylan, 1995: 82)

Tekellerin küreselleşme stratejileri, aslında, kendilerine dünya çapında rekabette üstünlük sağlayacağını düşündükleri stratejilerdir. Bu stratejiler, geleneksel olarak ulusal devletin belirlediği sanayi politikalarının çizdiği alanın dışında hayat buluyor ve dönüp ulusal devletin bütün ekonomi politikalarını geriletiyor. Küreselleşme, ulus-devlet ekonomisi bağlamında tanımlanan iç ekonomi-dış ekonomi ayrımını da silmektedir. (Adalı, 1997: 77). Böylece dünyanın tek ve bütünleşmiş bir pazara dönüşümü hız kazanmaktadır. (Şaylan, 1995: 136)

Yeniden yapılanan kapitalist sistemde ortaya çıkan önemli bir özellik de, devletin ekonomiye müdahale biçiminin değişmesidir. "*Yeniden yapılanan kapitalizm içinde ise devletin müdahalesi esas olarak sermaye birikimi amacına yönelik bir kapsam ve içerik kazanmıştır. Bu, doğrudan doğruya sermaye birikimini hızlandırıcı girişimleri aynı zamanda bu dönüşüme politik etkinlik kazandırmayı içermektedir. Sermaye birikimine doğrudan müdahale girişimlerine örnek olarak özelleştirme, engelleyici kural ve normları ortadan kaldırma (deregulation), regresif vergi reformları gibi politikalar verilebilmektedir.*" (Şaylan, 1995: 133).

Yeni dünya düzeninde, mali piyasalar serbestleştirilerek mali sermaye ulusal engellerden kurtarılmakta ve üretken sermayenin dünyanın çeşitli yörelerindeki en kârlı alanları devlet tekelinden arındırılarak mali sermayeye açılmaktadır (Güler, 1996: 49).

Artık, ulusaşırı şirketler için azgelişmiş ülkelerde yüksek kâr oranları sınai kaydırmacılık(4) ve imalat sektöründe değildir. Altyapı ve hizmet sektöründeki kâr oranları daha yüksek olduğundan, ulu saşırı şirketler yatırımlarını bu alanlara kaydırmaktadırlar. Ancak, bu alanlar genellikle devlet tekelinde bulunmaktadırlar. Devlet tekeli ise, genel bir özelleştirme planıyla aşılmıştır. 1980'li yıllarda yüksek kâr oranları sunan bu alanlarda doğrudan yatırımların hızla arttığını görmekteyiz (Güler, 1996: 47-48). Dolayısıyla, azgelişmiş ülkeler için özelleştirme içsel değil, dışsal dinamiklerden kaynaklanan bir politika olarak ortaya çıkmıştır. Özelleştirme politikalarının "dünya ile bütünleşme stratejisi"yle eşanlı ortaya çıkışı rastlantı olmasa gerektir (Güler, 1996: 3). Ve özelleştirme, kamusal mekanizmaların değil, piyasa mekanizmalarının bunalımı nedeniyle doğmuştur (Güler, 1996: 2).

Enerji ve iletişim hizmetlerinin özelleştirilmesi yönündeki mevcut neo-liberal eğilim döngünün bir başka halkasıdır. Bu halka, büyük miktarlara ulaşan kamu parası harcanarak yaratılmış olan enerji ve iletişim şebekelerinin özel işletmelere bağışlanmasından oluşmaktadır. Piyasa rejimleri ve neo-liberalizm bu ikinci, üçüncü ve n'inci doğanın özel mülke dönüşmesinden doğar. Böylece kamu, bir kavram olarak bile, tasviye edilmiş, özelleştirilmiştir. Ya da, aslına bakılırsa, kamuyla ortak mülk arasındaki içkin ilişkinin yerini özel mülkiyetin aşkın gücü almıştır. (Hard ve Negri, 2001 313)

Yeni dönemde önemli bir gelişme olarak devletin ekonomik faaliyetlerdeki etkinliği azalırken politik alandaki etkinliğinin arttığını gözlemlemekteyiz. Devletin ekonomideki girişimci varlığının azaldığını vurgulayan Calcagno, bu noktada iki saptamada bulunmaktadır: "*Birincisi bu gerilemenin devletin geniş dolaylı ve dolaysız mübadele marjına (çeşitli aktiflere) sahip olduğu sanayileşmiş ülkelere kıyasla azgelişmiş ülkelerde daha belirgin olmasıdır.*" (Aktaran Vilas, 2000: 50). "*İkincisi ise devletin 'küçülmesinin', onun belirli aktörlerin politik güçlerini kurumlaştırma rolündeki paralel veya eşdeğer bir azalmaya karşılık gelmediğidir.*" (Vilas, 2000: 50). Özellikle, devletin siyasal kararlardaki işlevleri azalacağına artmaktadır. Ekonominin uluslararası sis-

teme kazandırılmasında devlet önemli görevler üstlenmiş durumdadır. Özellikle piyasaların krize girdiği dönemlerde, devlet müdahalede bulunmakta ve ekonominin krizden çıkmasını sağlamaktadır. Yine ekonominin birikim tarzlarındaki gerekli değişimleri de, kamu kaynaklarını kullanarak sağlayabilmektedir Devlet müdahalesi, özellikle işgücü piyasasında belirgin olarak görülmektedir. Devletin bu alandaki müdahalesi sonucunda, sosyal güvenlik mekanizmaları zayıflama göstermektedir. Böylece devlet, sermayenin küreselleşmesi sürecine katkıda bulunmakta ve bu süreci hızlandırmaktadır.

Burada devlet ve ulus kavramlarına kısaca değinmek yararlı olacaktır. Modern anlayışa göre "devlet", hukuksal anlamda tanımlanmış bir kavramdır. Nesnel anlamda, içte ve dışta egemen bir devlet gücüne; coğrafyası bakımından, kesin olarak sınırları çizilmiş ülke topraklarına, yani devlet sahasına; sosyal açıdan da, mensupların tümüne, yani devlet halkına işaret eder. Devlet egemenliği ise, pozitif hukukun biçimleriyle yapılandırılmıştır ve devlet halkı da, devlet sahası içerisinde geçerlik kazanan hukuk düzeninin taşıyıcısıdır. Siyasi terminolojide, "ulus"la "devlet halkı" aynı kapsamda düşünülür. (Habermas, 2004: 15-16) Devletlerin, ulusların ve ulus-devletlerin tarihsel olarak ortaya çıkışları ve geçirdikleri aşamalara kısaca da olsa değinmek, bu çalışmanın amacını ve kapsamını aşar Bu nedenle, burada sadece, ulus-devlet kaynaşmasının 18'inci yüzyıldaki devrimlerden sonra gerçekleştiğini, 19'uncu yüzyılda olgunlaştığını ve 20'nci yüzyılda doruk noktasına ulaştığını belirtmekle yetinelim.

Devletin, sermayenin küreselleşme sürecine direnç gösterme olanağı bulunmamaktadır. Bir ulusal devletin özerk ekonomik politikalar uygulamaya koyması söz konusu değildir. Sermayenin küresel hareketini sınırlayabilecek veya yavaşlatabilecek kararlar almaları ve bu kararları uygulamaya çalışmaları dünya sisteminin dışında kalmalarıyla sonuçlanabilecektir. Bu anlamda Held'in öne sürdüğü modern devlet ideolojisinin merkezinde yer alan devletın yurttaşlarınca "bağımsız bir otorite" veya "sınırları belirli tarafsız bir güç" olarak tanımlanmasının da bugün esas olarak bozulduğunu söyleyebiliriz. (Aktaran Guibernau, 1997: 166) Ulus devletler kendi egemenliklerinin görüntülerini kaybetmişler ve artan küresel bağlantılarla karşılaşmaya zorlanmışlardır. (Guibernau, 1997: 166) Bauman ise, zayıflayan devletlerin sık sık güvenilmez bir biçimde yeni dünya düzensizliği gibi duran yeni dünya düzenini var kılmaya ve bizzatihi üretmeye gereksinim duyduğu şeyin ta kendisi olduğunu belirtmektedir (Bauman, 1999: 79) "*Zayıf, sözde devletler kolaylıkla, iş hayatının sürmesi için gerekli olan; ama küresel şirketlerin özgürlüğüne etkili kısıtlamalar getirebileceğinden korkulmayan, (faydalı) yerel polis karakolları rolüne indirgenebilir.*" (Bauman, 1999: 79).

Devletin ekonomiye müdahalesi de önemli ölçüde etkisini kaybetmiştir. Ulusal ekonomi, ulusal pazar kavramları artık günümüz pratiğinde geçerliliği olmayan kavramlardır. Devletin alacağı ekonomik ve politik kararlar daha ziyade uluslarüstü örgütlerin sermaye hareketlerinin doğrudan ve/ya da dolaylı müdahaleleri sonucunda gerçekleşmektedir. Vincent Cable'in belirttiği gibi, "*. . . sermayenin sabit bir yurdunun olmadığı ve finans akışının büyük ölçüde ulusal hükümetlerin kontrollerini aştığı bir dünyada, ekonomik politikanın kolu kanadı kırılmıştır.*" (Bauman, 1999: 66-67). Yine, Eski ABD Çalışma Bakanı Robert Reich, dünya piyasalarında ulusal sınırların aşılmasını şöyle tanımlamaktadır; "*Hemen her üretim unsuru -para, teknoloji, fabrikalar ve ekipman- sınırlardan kolayca gelip geçiyor, bir (ulusal) ekonomi fikri anlamını yitiriyor. Gelecekte, ne ulusal ürünler ya da teknolojiler, ne de ulusal şirketler ya da ulusal endüstriler olacak. En azından artık bizim anladığımız anlamda ulusal ekonomiler olmayacak.*" (Hard ve Negri, 2001 169). Uluslarüstü örgütlerin ve uluslarüstü sermayenin etki ve belirleyiciliğinin artması, ulus devletleri karar alma süreçlerinin dışına itmektedir. Özellikle birkaç sanayileşmiş ülke (G-7) dışındaki ülkelerin (gelişmiş olsun veya olmasın) esamesi okunmuyor. Çokuluslu şirketler ise kendi ülkelerindeki veya bölgelerindeki yatırımlarını azaltmakta ve işgücü azaltımına giderek yeni yatırımlarını başka alanlara, özellikle Uzakdoğu ve Asya ülkelerine kaydırmaktadırlar. Örneğin, Martin Woullacott bir çalışmasında, İsveç- İsviçre ortaklığı olan Asea Brown Boweri Şirketi'nin Batı Avrupalı işgücünde 87.000 kişilik bir azaltmaya gideceğini, bunun yerine Asya'da yeni iş alanları yaratacağını duyurduğunu; yine Electrolux'un çoğu Avrupa ve Kuzey Amerika'da olmak üzere, küresel işgücünde % 11'lik bir kesintiye gideceğini ilan ettiğini belirtmektedir. (Bauman, 1999: 66-67)

Ulus devletlerin etkinliğinin azalması ve ulusüstü örgütlerin belirleyiciliğinin artması, yeni kaynakların ve üretim alanlarının üretim sürecine yeniden kazandırılması sonucunu da doğurmaktadır. Ancak, bu sürecin getirdikleri ve götürdükleri yeterince tartışılmamaktadır. Yeni yatırım olanaklarının yaratılması, bu yatırımların yapıldığı bölgelerdeki istihdam sorununa önemli bir katkı sağlamamakta ve hatta bu yeni ve üstün teknolojili yatırımlar sayesinde, o bölgedeki geleneksel üretim olanakları ortadan kalktığından, daha fazla sayıdaki insanın işini kaybetmesine neden olmaktadır. Gerçekleşen yatırımlar nedeniyle, yaratılan çevre kirliliği, doğanın tahrip edilmesi, geleneksel değerlerin talan edilmesi gibi olumsuz etkilerin de dikkatle değerlendirilmesi gerekir. Uluslararası yapının niteliğine ilişkin belirlemeyi ise Von Wright şu şekilde yapmaktadır; "*Ulusaşırı karekterin şekillendirici güçleri büyük ölçüde anonimdir ve bu yüzden kimlik tespiti zordur. Birleşik bir sistem ya da düzen oluştur-*

mazlar. Bu güçler büyük oranda "görünmez" aktörler tarafından güdümlenen bir sistemler karmasıdır. söz konusu güçler birlik halinde değildir, bir amaca yönelik eşgüdümleri de yoktur. "'Piyasa', rakip güçlerin bir pazarlık ilişkisi olmaktan çok güdümlenmiş taleplerin, yapay olarak yaratılmış ihtiyaçların ve çabuk kâr arzusunun itmesi ve çekmesidir." (Bauman, 1999: 67)

Gelişen küreselleşme sürecinde ulus devletlerin tepkisine bakacak olursak, temelde iki farklı tepkinin geliştiğini söyleyebiliriz. Bir kısım ulus devlet, ulusüstü oluşumların kurulmasına bizzat öncülük ederek, oluşturulmaya çalışılan bu yapıların içinde belirleyici bir konumda olmayı tercih ettiler. Buna verilebilecek en anlamlı örnek, başlangıçta ortak pazar olarak başlayan ve 1970'li yılların sonlarına doğru hızlanarak Avrupa Birliği haline dönüşen yapıdır. Böyle bir oluşumun öncülüğünü yapacak bir konumda olmayan öteki bir kısım ulus devletlerde ise, sarsılan geleneksel ulus devlet meşruiyeti karşısında, devletin kendisi için var olan bir kurum haline geldiğini görmekteyiz. Bu ülkelerden bazılarında devlet fetişleştirildi/ kutsallaştırıldı (örneğin Türkiye); bazılarında ise, devlet bütünüyle araçsallaştırılıp, egemen zümrenin ilkel sermaye birikimi aracı olarak (örneğin siyah Afrika) kullanıldı. (İnsel, 2000: 62)

Günümüzdeki gelişmelere baktığımızda ise, sermayenin etkinliğinin gelişimi ve belirleyiciliği alanında ulus devletin aşınımı sürecinin genel kabul görmesine karşın, özellikle toplumsal alanlarda ulus devletin varlığını güçlü bir şekilde devam ettirdiğini görmekteyiz. Sermayenin dünya ölçeğindeki ilişkilerinin yeniden yapılandırılması ve hukuk alanındaki yeni düzenlemelerin yapılması konusunda uluslarüstü kurumlar belirleyici işlev görmektedir. Ancak, toplumsal alanda ulus devlet egemen model olma işlevini devam ettiriyor ve bir süre daha devam ettireceğe de benziyor. Devam eden küreselleşme ve ulus devletlerin aşınma sürecine karşın, bu süreçlerin gelişeceği ve somutlaşacağı alanlar ulus devlet zeminleri üzerinde olacağa benziyor. Diğer bir ifade ile, *"Farklı küreselleşme siyasetlerinin ayaklarını yere bastıkları somut alanlar, esas olarak ulus devletlerdir."* (İnsel, 2000: 62). Yine Guibernau'da, ulus devletler döneminin hiçbir şekilde bitmediğini öne sürmekte, devletlerin önde gelen siyasal aktörler olmaya devam edeceklerini ve onların güç ve güvenliğinin öngörülebilir bir gelecekte de gözden düşmeyeceğini belirtmektedir. Çünkü ulus devletler, devlet içi şiddet tekelinden vazgeçmemekte ve gerektiğinde kendi meşruiyetlerini koruma aracı olarak ulusalcılığa başvurmaktadırlar. (Guibernau, 1997: 166-167) Bu anlamda, ulus devletler, hem ulusal sınırları içerisindeki sorunların çözümünde ve hem de uluslararası ilişkilerde yaşadıkları gerginlik ve sorunların çözümünde uluslararası yetkili organlara başvurmakta isteksiz davranmaktadırlar. Bu isteksizlik, aynı zamanda, uluş devletlerin sorun çözme kapasitelerini de belirlemektedir. Dolayısıyla ortaya çıkan siyasal, ekonomik, toplumsal ve kültürel sorunların çözümünde ulus devletler belirgin bir kriz yaşamaktadırlar. Ulusal düzeyde ortaya çıkan sorunların küresel gelişmelerden etkilenmesi ve böylece nitelik değiştirmesi sonucunda, klasik çözüm mekanizmalarının yetersizliği söz konusu olmaktadır. Bu bağlamda, ulus devletlerin sorunların çözümünden ziyade, çözülmemesi yönünde bir etkisi ortaya çıkmaktadır. Bu durum, küresel nitelikli sorunlarda daha da belirginlik kazanmaktadır. Bir ülke sınırları içerisinde olduğu gibi, birden fazla ülke arasında, bölgesel bazda ortaya çıkan toplumsal ve siyasal sorunların çözümünde de, bu devletler arasındaki ilişkiler sınırlı kalmakta ve sorunların çözümsüzlüğü uzunca bir dönem devam etmektedir. Bu sorunların çözümü, devletlerin egemenlik güçlerinin dışında ve devletler üstü örgütler/ birliktelikler çerçevesinde sağlanabilmektedir. Özellikle insan hakları, güvenlik vb. gibi sorunların çözümünde uluslarüstü örgütlerin girişimleri zorunlu olmaktadır. Bütün bu gelişmeler ise, ulusal devletlerin yönetim krizleri yaşamalarına neden olmakta ve yönetim krizleri beraberinde toplumsal meşruiyet krizlerini getirmekte, sonuçta da sistemin bir bütün olarak krize girmesi durumu ortaya çıkmaktadır. Bu ise, ulus devletlerin egemenlik alanlarının sınırlanması sonucunu doğurmaktadır. Zaten, küreselleşmenin ulus devletler üzerindeki etkisinden söz ederken temelde kastedilen; ulus devletlerin ortadan kalkmaları veya yok olmaları değil, ulus devletlerde güçlü olan devlet egemenliğinin önceki dönemlere oranla önemli ölçüde sınırlandığıdır. Dolayısıyla, daha önce de vurguladığımız gibi, ulus devlet yapılarının sistem olarak devamı söz konusudur ve küreselleşme süreci bu sistem ve yapı üzerinde gelişmelerini, etkilerini sürdürmektedir/ sürdürecektir.

(Sürecek)

Dipnotlar

4. Özellikle bilimsel teknolojik gelişmelerin hızlanması ve bunların üretim sürecinde yaygın olarak kullanılmasıyla birlikte sınai kaydırmacılık da önemini kaybetmeye başlamıştır

Kaynaklar

— ADALI, Coşkun (1997) *Günümüz Kapitalizmi ve Devleti Üzerine* Sarmal Yayınevi.

— BAUMAN, Z. (1999) *Küreselleşme: Toplumsal Sonuçlar:* Ayrıntı Yayınları. Çev: Abdullah Yılmaz.

— GUIBERNAU, Montserrat (1997) *Milliyetçilikler: 20. Yüzyılda Ulusal Devlet ve Milliyetçilikler.* Sarmal Yayınevi. Çev: Neşe Nur Domaniç.

— GÜLER, Birgul Ayman. (1996) *Yeni Sağ ve Devletin Değişimi: Yapısal Uyarlama Politikaları.* TODAİE Yayınları.

— HABERMAS, Jurgen. (2004) *"Öteki" Olmak, "Öteki"yle Yaşamak Siyaset Kuramı Yazıları.* Yapı Kredi Yayınları. Çev: İlknur Aka

— HARD, Michael- NEGRI, Antonio. (2001) *İmparatorluk* Ayrıntı Yayınları. Çev: Abdullah Yılmaz.

— INSEL, Ahmet (2000) *"Kimlikler ve Devletin Hukuku"* Doğu Batı Dergisi. Sayı: 13

— ŞAYLAN,Gencay (1995) *Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi.* İmge Kitabevi.

FELLUCE'ye

BEBELERİN SESİNDE GÜN
Felluce'de
hayalet öfkeyi büyüten
Zeus'un kartalı coniler,
kudurdu, gün gecede
Felluce, sokaklarında
cesetlerle beslenen
kedi, köpekler
uluyor gecede.
Felluce'de
yirmi birinci yüzyılda,
yaşama mayalı analar,
tan ağarmadan ölürken,
mayaları sökün etti,
şafakta
bebelerin sesinde güne.

Nursen URAL

FELLUCE'DE...
Sabahı görmeyeli
yıllar oldu
gecenin yıldızları kayıp
çalmış birileri
ölüm
bir mermi
uzaklığında

Yıldızlar alınacak
hırsızlardan
serpilecek dört bir yana
yaşam
bir mermi
yakınlığında.

İncl AYDIN

GÖZLERİ FELLUCE'nin
Felluce'nın orta yerinde
Çocukların gözlerinde
Patlar kırmızı kurşunlar
Kalemleri, oyunları alınmıştır
Çiçeklerini koparabilirsiniz bahçelerinden
Ama rüyalarında güneş
Her gün yeniden doğar
Bütün ülkelerin çocuk dillerini söylerler
Özgürlükleri söylenmedi henüz
Bir gün en güzel elbiseleriyle
Gözlerinde şarkılarla
Felluce'ye ilkbaharı getirecekler.

Özgül İTMEÇ

FELLUCE
gerilim yağıyor kente
aylardır
kağıtlar uçuştu havada
"teslim olun acele"
ağaçlar, binalar
kuşlar, insanlar
kediler de gergin
köpekler de
kuşatıldı Felluce

sahurda sofralar açılırken
tan atmadan
toplar atıldı
karanlık gece
keskin bıçaklarla yarıldı
kimse bilmiyor sayısını
hurma yerine
şarapnel yiyenlerin

bir cellat
"hayalet öfke"
dolandı sokaklarda
renkten renge girdi
utancından gökyüzü
güneş saklandı
Zagros'un ardında

bombalarla susturuldu
sonsuza dek
kadınlarla erkekler
emzikli bebeler

Fırat'ın sarı suları
kanla kızıllaştı
kimyasaldan kaçanlar
isabetle vuruldu
Mezar taşı olmaz elbet
balıklara yem olanın

Felluce'de mezar sessizliği
aştı kıtaları
çürüme kokusu
kırk katır mı isterdiniz
Ortadoğu'da var
yoksa kırk satır mı
dolarla ithal

kedilerle köpekler
bir de hamamböcekleri
kaldı geride
koyun koyuna yatıyorlar
yok aralarında hiçbir dalaş

İİRLER

topunun karnı tok
besleniyorlar
kendilerini besleyenlerin leşleriyle

insan
ne yapmalı
ben ne yapmalıyım
yürüsem işgalin üstüne
bir tokat da benden olsa
evrenin egemenliğini isteyenlere
petrol, para sülüklerine

derin bir sessizlik içinde
direnen Felluce
çığlıklar
bir depremde yitti
bir ses var içimde
filizlenen
gürül gürül bir ses
büyüyen
bir ses
bir ses
bin ses
benim
senin
onun
bizim sesimiz.

Yılmaz ZİR

HAYALET ÖFKE

Bir yeraltı resmi çizer kurşunuyla asker
Adsız yaratıklar koklar kanlı havayı
Dumanlı artıkların sofrasına çökerler

Yağmurlar yetmez yıkamaya kenti
Mevsimler yetmez acıları dindirmeye
Kurşun toprağı döllemiştir bir kere

Kendi yıkımını nasıl adlandırır cellat?
Hangi bedende gömülür son uykusuna?

Bir türkü sızıverir ıslak bağrından yerin
Pusuya yatmıştır tomurcuk
Sırtında serin bir el gezer kentin
Gri güneşlerde öfke boy verir

Kendi yıkımını nasıl adlandırır cellat?
Hangi bedende gömülür son uykusuna?

Cevapsız bir soru sorar çocuk
Nefesinde binlerce yıllık öfke
Babasını arar kedilerin gözlerinde...

Eylem HACIMURATOĞLU

FELLUCEMAN

Sarılmak isterdim sana
Seninle elele koşmak
Aç kedi ve köpeklerce parçalanmış
Bir hayalet öfkeyim

Ama bir ölü değilim
Dünyaya yayıldıkça canlanan
Bir haykırışım

Mustafa TABAK

FELLUCE'DE BİR ÇOCUK KADIN

Gözyaşına gerek yok
Gözyaşı rahatlamak
Gözyaşı bağışlanmak
Gözyaşı kurtulmak için
Bunları biliyor
Yürüyor Felluce'de
Kara çarşaflı
Bir çocuk kadın
Daha on beşinde

İşgal mi?
Çıkar mı?
Petrol mü?
Erkek mi?
İnsan mı?
Ya da hepsi mi?
Bilmiyor.
Belinin derinliklerinde
Yabancı bir sızı
Bacaklarının arasından
Bir kaç damla kan
Ağır ağır
iniyor topuklarına

Anlamıyor... bakıyor
Ses, duman, çığlık
Yerde yatan
Kıpırtısız, taşlaşmış yüzler
Tanıdıklar, kardeşler, amcalar
Izgaralar kan emiyor
oluk oluk
ağır ağır
Tarihin başlangıcına

Gözyaşı yok
Bir kaç damla kan
Oluk oluk kan
Birleşiyor
Yürüyor

Nalan ÇELİK

*EDEBİYATIMI GERİ İSTİYORUM!**

Demirtaş CEYHUN

Mustafa Kemal ve Edebiyat

Mustafa Kemal'i, Enver Paşa, Cemal Paşa, Fevzi Çakmak, Kazım Karabekir, Ali Fuad Cebesoy vb. gibi yaşıtı veya çağdaşı öteki ünlü Osmanlı subaylarından farklı kılan tek özellik, gerçekten salt onlardan daha başarılı bir komutan oluşu mudur acaba?

Çanakkale'deki, Kurtuluş Savaşı'nda Sakarya'daki, Dumlupınar'daki komutanlık başarılarını görmezden gelebilmek elbette olanaksızdır. Ancak, 19 Mayıs 1919'dan sonraki siyasal savaşımlarına, örneğin Sivas ve Erzurum Kongreleri'nin ardından, Ocak 1920'de zar zor toplanabilmiş ve iki ay sonra 16 Mart 1920'de İngilizlerce basılıp dağıtılmış Osmanlı Meclis-i Mebusanı'nı 38 gün gibi kısa bir süre içinde kaçan milletvekilleriyle Ankara'da bu kez *Büyük Millet Meclisi* gibi hiçbir özel anlamı bulunmayan bir adla yeniden açmasına, hele hele neredeyse tamamı şeriat ve hilafet yanlısı bu milletvekilleriyle laik bir cumhuriyet kurmasına, sonra da başta Türkçe ile eğitim olmak üzere gerçekleştirdiği devrimlere bakılırsa, Mustafa Kemal'in entelektüel kişilığının en az komutanlığı kadar, hatta daha önemli olduğunu yadsıyabilmek de olanaksızdır doğrusu.

Kısacası, Mustafa Kemal'i yaşıtı veya çağdaşı ünlü Osmanlı subaylarından ayıran temel özelliği, bizce hiç kuşku yok ki, kendisini toplumumuzun yetiştirdiği gerçek anlamdaki birkaç aydından biri yapan, bu entelektüel kimliği, onlarla oranlanamayacak bir düşünce adamı oluşudur kesinlikle.

Bilindiği gibi, kişinin entelektüel kimliği, yani insanlığın ideolojik evrimini sağlayan bilgi üretimi ve birikimi de, öncelikle şiirle, türküyle, oyunla, söylenceyle, masalla, öyküyle, mizahla, kısacası edebiyatla oluşturulmuştur bütün tarih boyunca. Örneğin, eski Yunan düşüncesini oluşturan Sokrates'ler, Platon'lar, Aristoteles'ler, hiç kuşku yok ki Homeros'un, Aisopos'un, Sophokles'in, Aristophanes'in, Pindaros'un şiirlerinin, oyunlarının, öykülerinin eserleridirler. Roma düşüncesinin temelinde Lucretius, Catullus, Vergilius, Horatius, Ovidius gibi büyük ozanlar yatmaktadır. Rönesans Dante ile, Boccaccio ile başlamıştır Çağdaş Fransız düşüncesi Villon'ların, Ronsard'ların, Montaigne'lerin, Molière'lerin, Corneille'lerin, Racine'lerin; çağdaş İngiliz düşüncesi de, gene hiç kuşku yok ki Spencer'ların, Bacon'ların, John Lyly'lerin, Swift'lerin, Daniel Defoe'lerin, Shakespeare'lerin, Marlowe'ların şiirleri, öyküleri, masalları, romanları, denemeleri, oyunları üzerine kurulmuştur.

Bu nedenle Mustafa Kemal de, kendisini asker arkadaşlarından farklı kılan bu aydın, entelektüel kişiliğini, daha ortaokul-lise sıralarındayken başlamış edebiyata olan ilgisinden, hatta bir gizli edebiyatçı olmasından kazansa gerektir mutlaka.

Nitekim kendisi de, 10 Ocak 1922 günü *Vakit* gazetesinde çıkan bir söyleşisinde, *"Merhum Ömer Naci, Bursa İdadisi'nden kovulmuş, bizim sınıfa gelmişti. Daha o zaman şairdi. Benden okuyacak kitap istedi. Bütün kitaplarımı gösterdim. Hiçbirini beğenmedi. Bir arkadaşın kitaplarımdan hiçbirini beğenmemesi gücüme gitti. Şiir ve edebiyat diye bir şey olduğunu o zaman öğrenmiş oldum. Ona çalışmaya başladım. Şiir bana cazip göründü. Fakat kitabet hocası diye yeni gelen bir zat, 'Bu tarzı iştigal seni askerlikten uzaklaştırır' diyerek, beni şiirle uğraşmaktan menetti. "Şiir yazmak hakkında İdadi hocasının koyduğu yasağı unutmuyordum. Fakat güzel söylemek ve yazmak hevesi bende hep sürdü."* diyerek daha Manastır Askeri İdadisi'nde (ortaokul-lise) öğrencisiyken şiir ve edebiyatla ilgilendiğini ve şiir yazmasa bile edebiyata ilgisinin daha sonraki yıllarda da sürdüğünü belirtmektedir.

Sınıf arkadaşı Asım Gündüz'ün anılarında yazdığına göre de, Harbiye'de *"Namık Kemal'in şiirlerini bir defterde toplamış"* ve bu şiirlerin birçoğunu ezberlemiştir. Harp Akademisi öğrencilığı sırasında da, *"Dünkü vilayetimiz Bulgaristan'ın bir milli şairi vardır. Bu şair şiirleriyle Bulgarları sürekli kurtuluş hareketine, uyuşukluktan silkinmeye çağırmıştır. Milletine, tarihine aşık olan bu şair kısa zamanda kitleye hakim olmuş, şiirleri halk arasında dilden dile dolaşmaya başlamıştır. Onun gösterdiği yolla bağımsızlıklarına kavuşmuşlardır Bulgarlar. Sırpların da iki gözü görmeyen bir millî şairleri vardır. O da aynı yoldan yürüyerek milletine millî duyguları, bağımsızlık fikrini aşılamıştır. Yunanlıların da böyle bir milli şairleri vardır. O da, yıllar boyu eski Yunan medeniyetini şiirleriyle anlatırken milletine güç kazandırmak, hürriyet için birlik ve beraberlik şartını*

telkin etmek istemiştir. Başka milletlerin şairleri böyle çalışıp uyarırlarken, nerede bizim şairlerimiz?" diye konuşmuştur, *"İmparatorluğun durumu üzerine"* hafta sonları cuma günü akşamları arkadaşlarıyla sınıfta yaptıkları gizli toplantılardan birinde. Yani, yalnız Namık Kemal'le öteki Tanzimat şairlerini de değil, büyük bir olasılıkla edebiyatla ilgilenmediği için Asım Gündüz'ün adlarını aklında tutup aktaramadığı Hristo Botev, Radiçeviç, Miletic, Kostiç, Rigas vb. gibi Balkan halklarının bağımsızlık savaşçısı, çağdaşı komşu ozanları da yakından izlemektedir anlaşıldığı kadarıyla.

Salih Bozok'a Sofya'dan gönderdiği bir mektupta da, bir Fransız şairinden şiirler çevirdiğini yazmaktadır. Yani, edebiyata olan ilgisi subaylığı sırasında da sürmüştür.

Agop Dilaçar da bir yazasında, *"Fransızcayı çok iyi biliyordu. Fransız romanlarını, şiirlerini Fransızca olarak asıllarından okumuş. Asker arkadaşlarından birinin dul hanımı Madam Corinné'e yazdığı mektuplarda bu romanlardan söz etmiştir. Türk edebiyatını, Divan döneminden yeni akımlara dek iyi bilir, hele Tevfik Fikret'i çok severdi."* demektedir.

Melda Özverim'in *"Mustafa Kemal ve Corinne Lütfü"* adlı kitabında verilen bilgilere göre de, *"İstanbul'da bulundğuu sürece Corinne'in salonunda cumartesi günleri düzenlenen müzik ve şiir toplantılarına düzenli olarak katılmış"* ve *"şiir okumayı yaşamı boyunca sürdürmüş"*tür

Ruşen Eşref Ünaydın da, *"odasındaki kitaplıkta"* bulunan kitaplara bakıp, *"Mustafa Kemal Paşa'nın savaşın durgun dakikalarının boşluklarını bile edebiyatla doldurduğu kanısına vardığını"* yazmaktadır.

Osmanlı İmparatorluğu ve Divan Şiiri

Bilindiği gibi, Osmanlı geleneğinde de, devletin resmi ideolojinin oluşturulmasında ve yönetiminde şairin ve şiirin ayrı bir yeri vardır.

Daha XV. yüzyılın başlarından itibaren şairleri önemli devlet görevlerine getirmeye başlamışlar ve bu tarihlerden itibaren şehzadelerin eğitimini de şairlere bırakmışlardır.

Örneğin, Şair Ahmedî 1410'da Divan Katipliği'ne getirilmiştir Süleyman Çelebi'ce. Fatih'in babası Sultan II.Murad'ın şehzadeliği sırasındaki öğretmeni ünlü Divan şairi Ahmed-î Dai'dir. Nitekim Fatih'ten itibaren de şiir yazmamış Osmanlı padişahı sanki yok gibidir zaten.

Ola ki bu nedenle de, Osmanlı tarihi II. Murad'dan ta XIX. yüzıyla kadar hanedan ile Sünni, Hanefi ulema arasındaki sürekli bir iktidar kavgası şeklinde geçmiştir sanki.

Kısacası, XVII. yüzyılda devleti bütünüyle ulemaya kaptırıp şairi ve şiiri Saray'dan kovmuş Osmanlılar, XVIII. yüzyıla girilirken İmparatorluğu eski görkemine kavuşturabilmek için, gerçekten de Batı'nın yeni *"silah fennini"* edinip orduyu sil baştan donatmaktan başka umar düşünememektedirler, gördüğümüz kadarıyla.

Osmanlıların, Lale Devri'ndeki yenileşme girişimlerini Frenklerin yaşamına hayran oldukları için kendi yaşamlarını da onlarınkine benzetmek amacıyla, yani bugünkü deyimiyle *"Avrupalılaşmak"* ya da *"Batılılaşmak"* veya daha moda bir deyimle *"modernleşmek"* amacıyla başlattıklarını söyleyebilmek, bizce gerçekten olanaksızdır doğrusu.

Tanzimat'ın da, yeni bir ordu kurmak için kendilerinden yardım isteyen Osmanlılara güya borç verebilmek için Batılıların şart koştuğu, devletin ve toplumsal yaşamın tepeden tırnağa yeniden düzenlenmesini zorunlu kılan bir 19. yüzyıl *"Kopnhag Kriteri"* olduğundan galiba kuşku duyulmasa gerektir.

Nitekim Cemil Meriç de, *"Tanzimat aydınlarının Batılılaşmak, Avrupalılaşmak gibi kavramlardan haberleri dahi yoktur."* demektedir. Çünkü, *Batılılaşmak* deyimi, Avrupa'da da yeni yeni kullanılmaktadır. Sömürgeciliğin ilk yıllarında sömürgelerini *"İngilizleştirmeye, Fransızlaştırmaya, Hollandalılaştırmaya"* çalışan Batılılar, bu ayrıştırmanın ortak çıkarlarına ters düştüğünü görünce, XIX. yüzyılda *"Avrupalılaşmak"* deyimini kullanmaya başlamışlar, *"Avrupalılık"* deyimi Asyalılık ve Afrikalılık bilincinin uyanmasına yol açınca, XIX. yüzyılın ortalarında *"Batılılaşmak"* deyimini bulmuşlardır, hocanın verdiği bilgelere göre.

Bu yüzden, Tanzimat aydınlarının *Türk modernleşmesini başlatmak* filan şöyle dursun, gördüğümüz kadarıyla ne *Batılılaşmak, modernleşmek* gibi kavramlardan haberlerinin olduğunu söyleyebilmenin olanağı vardır aslında; ne de Batılıların, Türklerin de çağdaş ve özgür bireyler haline gelmesi için Osmanlı devlet düzeninin Fransız Devrimi'nin ilkelerine göre yeni baştan düzenlenmesi amacıyla Tanzimat'ı içtenlikle önerdiklerini öne sürebilmek söz konusu olsa gerektir bizce...

Ancak, Batılıların zorlamasıyla yaşama geçirildiği kuşkusuz bu değişikliklerin bir yandan Batı düşmanı akımları güçlendirirken, öte yandan Osmanlı düşüncesinde köklü bir değişime, bir devrime neden olduğunu yadsıyabilmek de olanaksızdır doğrusu.

Çünkü, Fransız Devrimi'yle hiç ilgilenmeyen, hele hele *"ulus, ulus devlet, anadil"* gibi kavramlara kesinlikle sıcak bakmayan Osmanlı aydınları Tanzimat döneminde istemeden karşılaştıkları Fransız devriminin *"özgürlük, eşitlik, evrim, devrim, uygarlık, kültür, kamu, cumhuriyet, laisizm, demokrasi, tolerans, entelektüel"* gibi kavramlarını, kendini ye-

niden üretemeyen yapay dilleri *Osmanlıca* ile karşılamakta sıkıntıya düşünce, bilindiği gibi, çaresiz anadillerini hatırlamak zorunda kalmışlar ve 1850'lerden itibaren Türkçeyi de tartışma gündemlerine almışlardır ilk kez.

Ne ilginçtir ki, Türkçeden söz eden ilk Osmanlı aydını bir edebiyatçıdır, *Şinasi*'dir.

Reşit Paşa'ca 1849 yılında *"ulum-u iktisadiye ve maliye"* okuması için Paris'e gönderilen, ancak orada *"iktisat ve maliye yerine"* edebiyatla ilgilenen, döndükten sonra da ilk Türkçe oyunu, *Şair Evlenmesi*'ni yazan Şinasi, 1860'larda da önce Agâh Efendi'yle *Tercüman-ı Ahval*, ardından tek başına *Tasvir-i Efkâr* adlı gazeteleri çıkarmıştır. Sultan II. Mahmud'un buyruğuyla 1831'den 1838'e kadar on yılda topu topu 30 sayı çıkarılabilmiş güya haftalık *Takvim-i Vekayi* ile William Churchill adında bir İngilizin 1840'lardan itibaren gerekli gördükçe yayımladığı *Ceride-i Havadis*'i saymazsak, gerçek anlamdaki ilk Türkçe gazeteler olan bu *Tercüman-ı Ahval* ve *Tasvir-i Efkâr*'da da bir yandan Osmanlı düşüncesinde ilk kez bir Batılı şairden, Fransız şairlerinden yaptığı şiir çevirilerini yayımlar ve *Şair Evlenmesi* adlı oyununu tefrika ederken, yazılarında da gene ilk kez *Türkçe*den ve *edebiyat*tan söz etmiştir.

Çünkü, *"edebiyat"* kavramı da yoktur Osmanlı düşüncesinde ve şiir dışındaki yazı türleri için *"inşa"* sözcüğünü kullanmaktadır Osmanlılar. Yani, *"edebiyat"* kavramı da Osmanlı düşüncesine Tanzimat aydınlarını kazandırmıştır. Batılıların *literatur* kavramını günümüzdeki anlamıyla Osmanlı düşüncesinde ilk kullanan kişi de Şinasi'dir ve "yazıda yanlış yapmamayı öğreten bilim" anlamındaki Arapça "ilm-ül edeb" teriminden esinlenerek *"fenn-ül edeb"* diye Osmanlıca bir karşılık uydurmuştur bu kavram için.

Namık Kemal'in 1866 yılında *Tasvir-i Efkâr*'da çıkan *Lisan-ı Osmani'nin* ***Edebiyatı*** *Hakkındaki Bazı Mülahazat* adlı yazısının başlığından da anlaşılacağı gibi, kısa bir süre sonra *"fenn-ül edeb"* yerine, ola ki hep birlikte, gene *"edeb"* sözcüğünden *içtimaiyat, ruhiyat, tabiiyat, ihaliyat* gibi *"yat"* ekiyle yapılmış *"sözbilimi"* anlamında *"edebiyat"* diye yeni bir sözcük uydurmuşlardır.

Yani, İmparatorluğu görkemli günlerine kavuşturabilmek amacıyla yüz küsur yıldır edinmeye çalıştıkları Batı'nın *fenn-ül harb*'ini Osmanlıların onca özveriye karşın Tanzimat'la edindiklerini söyleyebilmek belki gerçekten olanaksızdır. Ama Batı'nın bir başka *fenn*'i, kültürle ilgili yeni söz tekniği, 1860'larda *"fenn-ül edeb"* şeklinde kolayca girivermiştir Osmanlı düşüncesine, görüldüğü gibi.

Çünkü, kimi Batı dillerinde edebiyata *"söz sanatı / söz tekniği"* de denilmektedir. Örneğin, Almanca'da *"literatur"*ün yanı sıra, *"wortkunst"* (söz sanatı) terimi de kullanılmaktadır edebiyat için. Yunancada edebiyat karşılığı olan *"loğotehnia"* da zaten söz sanatı / söz tekniği anlamına gelmektedir.

Şinasi'nin *literatur* kavramını Osmanlıcaya acele *"ilm"* yerine *"fen"* sözcüğü ile yapılmış *"fenn-ül edeb"* şeklinde bir tamlamayla aktarması da, İstanbullu Rumların edebiyata *loğotehnia* demelerinin yönlendirmesiyle midir biraz da, kimbilir?

Bu nedenle, Osmanlı aydınları da Batı'nın bu yeni *fenn*ini kavramakta Osmanlıcanın yetersiz kaldığını görünce, anadillerini bir an önce geliştirmek amacıyla Batı'nın bu yeni edebiyat anlayışını gerçekten bir dil tekniği, yani bir *fen* olarak acele ithal etmişlerdir ola ki.

Tanzimat Edebiyatı ve "Cumhuriyet"

Gerçi kimi edebiyat tarihçileri Enderunlu Vasıf ile Keçecizade İzzet Molla'yı da Divan şiirinin son temsilcileri olarak görmekte iseler de, Divan şiiri bizce de XVIII. yüzyılda Nedim ve Şeyh Galip'le sona ermiştir. XVIII. yüzyılın ortalarından itibaren de Osmanlı düşüncesinde Divan şiirinin yerini, bilindiği gibi Sümbülzade Vehbi Efendi'ler ve onların manzumeleri almaya başlamıştır zaten. Kısacası, Osmanlı İmparatorluğu XIX. yüzyıla gerçekten de, tam anlamıyla şairsiz ve şiirsiz girmiştir. Şiirini de yitirmiş yapay kitabet dilleri Osmanlıcayla Modern çağın yeni düşüncesini kavrayabilmelerinin olanaksızlığı yüzünden de, doğal olarak bir anlamda dilsiz de girmişlerdir XIX. yüzyıla aynı anda.

Tanzimat aydınları da, artık şiirsiz de kalmış bu yapay dille çağın gerçekliğini kavrayabilmelerinin olanaksızlığının bilincine vardıkları için mi acaba, Batılıların *literatür* dedikleri bu yeni *dil fenn*ine dört elle sarılıp, önünü ardını fazla kurcalamadan tıpkı XIX. yüzyıl Batı edebiyatı gibi düzyazı ağırlıklı yeni bir *"Osmanlı edebiyatı"* yaratarak bu açığı kapatmaya mı çalışmışlardır öncelikle, kimbilir?

Çünkü, Tanzimat veya Meşrutiyet edebiyatı da denilen bu yeni *"Osmanlı edebiyatı"* bilindiği gibi salt düzyazıdan, *nesir*'den oluşmaktadır sanki. Öyle ki, şiiri bile artık düzyazıda aramaktadır Tanzimat edebiyatçıları.

Gerçekten de, Namık Kemal ve Ziya Paşa'dan sonra neredeyse bütün Tanzimat ve Meşrutiyet dönemi şairleri, Tevfik Fikret'ler, Cenab Şehabeddin'ler, Abdülhak Hamid'ler, Mehmet Akif'ler, Mehmet Emin Yurdakul'lar, Rıza Tevfik'ler, Ziya Gökalp'ler şiiri nesirde aramaktadırlar.

Ünlü romancımız Halit Ziya Uşaklıgil bile, Baudelaire'in *Küçün Mensur Şiirler* adlı kitabından esinlenerek 1889 yılında *Mensur Şiirler* adıyla bir düzyazı şiir kitabı yayımlamıştır. Yani, o dönemin yalnız şairleri değil, romancıları, öykücüleri, dene-

mecileri için de şiir nesirdedir. Örneğin Hüseyin Cahid Yalçın, Ahmet Hikmet gibi gazeteciler, öykücüler de *Servetifünun* dergisinde mensur şiirler yayımlamaktadırlar. 1901 yılında Mehmet Rauf'un *Siyah İnciler* adıyla mensur bir şiir kitabı çıkmıştır. Yakup Kadri, yazdığı *mensur şiirleri* 1922 yılında *Erenlerin Bağından*, 1940'da da *Okun Ucundan* adıyla kitaplaştırmıştır.

Mustafa Kemal'in, 1927 yılındaki Halk Fırkası Kurultayı'nda günde altışar saatten tam altı günde, 36 saatte okuduğu *Nutuk*'u da, gerek ilk baskıların sonlarındaki, uyak düşürme uğruna üstü çizilip çizilip değiştirilmiş, sağa sola çıkmalarla sözcükler eklenmiş kargacık burgacık tıpkı basım el yazması özgün metinlerden, gerekse 1927'lerde konuşulan Türkçeden daha ağdalı bir Osmanlıcayla yazılmış olmasından da anlaşılacağı gibi, *secili* bir düzyazı, *mensur* bir *şiir*dir bizce. Yani Mustafa Kemal de *Nutuk*'unu, bu yeni Osmanlı edebiyatının yönlendirmesiyle, hayranı olduğu Meşrutiyet edebiyatçıları gibi tıpkı, secili bir düzyazı, bir *mensur şiir* olarak tasarlayıp kaleme almıştır.

Bu nedenle, Cumhuriyet'in kurulmasını sağlayan entelektüel temelin düzyazı ağırlıklı bu yeni *"Osmanlı edebiyatı"*nca oluşturulduğu da galiba tartışılmasa gerektir.

Şevket Süreyya Aydemir'in de *İnkılâp ve Kadro*'da belirttiği gibi, Osmanlılar katlandıkları onca özveriye karşın Batı'nın savaş *fenn*ini edinip şiirsiz kalmış İmparatorluğu eski görkemine kavuşturmayı Tanzimat'la da başaramamışlardır; ama yerine hızla yeni bir Cumhuriyet'in kurulmasını, gene Batı'nın yeni *söz fenn*ini acele ithal edip Fransız edebiyatına bakarak oluşturdukları bu edebiyatla gerçekleştirdikleri de sanırız kuşkusuzdur.

Zaten bu yeni edebiyatın temel ilkeleri, hem *Edebiyat-ı Cedide*, hem de *Fecr-i Ati*'cilerce, *"Divan edebiyatıyla bütün bağları koparıp, Fransız edebiyatının biçim, tür ve teknikleri ile akımlarından daha çok yararlanmak"* şeklinde açıklanmaktadır, bilindiği gibi.

Dolayısıyla bu genç edebiyatçıların tamamı Fransız edebiyatı hayranıdır ve ilginçtir, çoğu asker okullarından yetişmiştir zaten, Mustafa Kemal gibi.

Ne var ki, Türk Devrimi'nin gereksindiği ideolojinin bu edebiyatla oluşturulabilmesi gerçekten olanaksızdır.

Nitekim, Şevket Süreyya Aydemir de, 1932 yılında yayımlanmış *İnkılâp ve Kadro* adlı kitabının ikinci baskısına yazdığı önsözde, *"İstiklâl Savaşı'nı bir inkılâbın (devrimin) başlaması, yerleşmesi ve derinleşmesi takip edecekti. Bu inkılâp ise, ancak bir fikir sistemine dayanarak yürüyebilirdi. Kahramanların eserini aydınlar, nazariyeciler (düşünürler), hatta sanatkârlar tamamlamalıydı. İşte bu olmadı. Yani, inkılâbımız kendi devrinde, kendi akışı içinde önderlerini, kahramanlarını yarattı, fakat yorumcularını, nazariyecilerini vermedi. İnkılâbımızın sade fikir sistemi değil, edebiyatı da yoktu."* demektedir.

Nitekim, Mustafa Kemal de olağanüstü bir entelektüel önseziyle, Cumhuriyet'i kurar kurmaz Türkçe'yi ilk kez bir devletin anadili yapıp eğitim ve kültür dili haline getirirken, bizce hiç kuşku yok ki Tanzimat edebiyatının bir an önce Devrimlerin gereksindiği düzeye kavuşturulabilmesi amacıyla da kurumsal çalışmalarla dil devrimini de başlatmıştır hemen. İlginçtir, Yahya Kemal, Ahmet Haşim, Nâzım Hikmet gibi genç şairler de, şiiri nesirde arayan bu kısır edebiyat anlayışına karşı kendiliklerinden savaş açmışlardır aynı günlerde.

Bilindiği gibi bu devrimlerle de Türkçe, on onbeş yıl gibi çok kısa bir süre içinde Yahya Kemal ve Nâzım Hikmet'in yanı sıra Reşat Nuri, Memduh Şevket, Sabahattin Ali, Sait Faik, Orhan Veli, Oktay Rifat, Melih Cevdet vb. gibi daha nice uluslararası değerde usta yetiştirmiş bir edebiyat dili haline getirilmiştir daha 1930'larda...

Bu nedenle, bu uç beyliğinin kısa sürede bir imparatorluk haline dönmesini sağlayan Osmanlı kültürünün temelinde 1420'lerden itibaren oluşturulan *Osmanlıca* ile *Osmanlı Divan şiiri*nin; laik Cumhuriyetimizin temelinde de, Fransız Devrimi'nin rüzgarının oluşturduğu Tanzimat edebiyatının hızla bir *modern edebiyat* haline dönmesini kısa sürede başarmış Atatürk'ün dil devriminin *Türkçe*'sinin ve *çağdaş Türk edebiyatı*nın yattığından da kesinlikle kuşku duyulmasa gerektir.

Dolayısıyla, bugün içinde bulunduğumuz toplumsal sorunları tam kavrayabilmemiz için de, öncelikle edebiyatımızı iyi incelememiz, hatta XX. yüzyıldaki serüvenini *"1950 öncesi ve sonrası"* diye ikiye ayırarak ele almamız gerekiyor galiba?...

"Demokrat Parti" İktidarı ile Hesaplaşmak...

Ama ne acıdır ki, aydınlarımızın 1950 seçimlerini ve Demokrat Parti iktidarını yeterince irdelediklerini söyleyebilmek de hâlâ olanaksızdır, gördüğümüz kadarıyla.

Örneğin, demokrasiye geçişimizin başlangıç tarihi kabul ettiğimiz, çoğu aydınımızca bugün de *"beyaz devrim"* olarak nitelenen 14 Mayıs 1950 seçimleri, gerçekten salt kendi özgül koşullarımızın ürünü, bize özgü bir siyasal olay mıdır acaba?

Demokrat Parti'nin, daha birinci yılında, CHP tek parti iktidarına bile rahmet okutacak bir faşist yönetim kurması, aydınlarımızca yaygın biçimde sanıldığı gibi, 1946'dan itibaren neredeyse bütün halkın *"demokrasi"* çığlıkları atarak ardından koştuğu Menderes'in ve Celal Bayar'ın diktatör kişiliklerinden mi kaynaklanmıştır gerçekten?

Nitekim Niyazi Berkes de, *Batıcılık, Ulusçuluk ve Toplumsal Devrimler* adlı kitabında, *"Batılılaşma"* kavramının Amerikalılarca yozlaştırılıp dinselleştirmeyi içerecek şekilde yeni bir anlam değişikliğine uğratıldığına, yani *dinselleştirmenin* de artık *Batılılaşma* kavramıyla çelişmediğine işaret ederek, *"Batılılar, Atatürk dönemini batıcılık düşmanlığı, Menderes dönemini ise batıcılık sevgisi dönemi olarak anlarlar. Onun için gericilik düşünüşünün mutlaka batıcılık karşıtı ve batılılaşma düşmanı olduğunu sanmak nasıl yanlışsa, Atatürk'çülüğü de sırf batıcılık ve batılılaşma sanmak yanlıştır."* diye yazmaktadır, ta 1960'lı yıllarda.

Kısacası, hâlâ demokratik düzene geçişimizin başlangıç tarihi kabul ettiğimiz ve *"beyaz devrim"* olarak adlandırdığımız 14 Mayıs 1950 seçimleri ile DP dönemi üzerinde de, hiç kuşku yok ki, sil baştan düşünmemiz gerekmektedir. Çünkü, daha ilk günden başlayan *"ezanın Arapçalaştırılması, dilin yeniden Osmanlıcalaştırılması, her mahalleye yeni bir cami yaptırılarak Kuran kursu ve İmam Hatip okulu sayısının hızla çoğaltılması"* gibi devleti dinselleştirmeye yönelik şeriatçı girişimleri, aynı süreçteki *"devletçiliği sona erdirmek için serbest pazar ekonomisini acele uygulamaya sokmak, ülkenin bütün zenginliklerini yabancılara cömertçe açmak, Memetçiği emperyalizmin emrine sunmak, köy enstitülerini kapatmak, besleme basın yaratmak"* vb. uygulamalardan soyutlayıp, salt yöneticilerin zayıf kişiliklerinden kaynaklanmış oy endişesinin ürünü fırsatçı politikalarmış gibi değerlendirmek, kesinlikle gerçekçi bir yaklaşım sayılmasa gerektir.

Gerçekten, *14 Mayıs 1950 seçimleri* ile *Demokrat Parti olayını*, insanlık tarihinde bir benzeri daha bulunmayan şu *Soğuk Savaş* olgusundan soyutlayarak değerlendirebilmek ne denli olanaklıdır acaba?

Ama ne yazık ki, gördüğümüz kadarıyla, yalnız *DP ve 14 Mayıs seçimleri* de değil, *1946 yılında çok partili düzene* aniden geçişimizin İsmet Paşa'nın *demokrasi havarisi* kişiliğinden kaynaklandığı konusunda da aydınlarımızın şuncacık kuşkusu yoktur.

Örneğin, CHP tek parti iktidarı sırasında *"toprak ağası"* olmuş kişilerce kurulduğu bilinen DP'nin, daha ilk yılda *"1886 tarihli uluslararası Bern Telif Hakları Protokolünü"* imzalamasını ve protokolün bir an önce yürürlüğe girebilmesi için de 21 Ağustos 1951'de acele *Fikir ve Sanat Eserleri Yasası*'nı çıkarmasını, Menderes ve arkadaşlarının istençlerinin ürünü olarak değerlendirebilmenin gerçekten olanağı var mıdır acaba?

1950'de Yaşanan Karşı Devrim: "Avrupa Kültüründen, Görgüsüz Amerikan Uygarlığına Geçiş..."

Oysa, bu protokolün imzalanması, Soğuk Savaş'ın ülkemizdeki ilk büyük toplumsal yıkımlarından biriymiş de, biz farkında değilmişiz meğer.

İlginçtir, Kurtuluş Savaşı'nda *Amerikan mandası*nı savunmuş, devrimler konusunda Mustafa Kemal'e ters düşünce 1926 yılında yurdu terk ederek önce İngiltere'ye, ardından Amerika'ya gidip üniversitelerde yıllarca ders vermiş ve ancak Atatürk'ün ölümünden sonra 1939'da yurda dönerek 1950'de de DP'den milletvekili seçilmiş Halide Edip Adıvar'ın bu protokolü Menderes Hükümetine imzalatmış olması bile, ola ki bu hükmün zaten Lozan Antlaşması'nda bulunduğunu söyleyip *çağdaşlaşma, uygarlaşma, demokratikleşme* söylevleri çekerek gündeme getirdiği için, aydınlarımızın da dikkatini çekmemiştir ne yazık ki... Çünkü, 24 Temmuz 1923'de imzalanan Lozan Antlaşması'nın Ticaret Sözleşmesi Bölümü'nün 14. maddesinin 2. Fıkrası'nda da *"Türkiye bu antlaşmayı imzalamakla 1886 Bern Telif Hakları Protokolünü de imzalamayı kabul eder"* denilmektedir gerçekten de...

Bilindiği gibi, savaşlar *"barış, özgürlük, demokrasi"* çığlıklarıyla başlatılmaktadır artık, halklar da *"uygarlaştırılmak"* için sömürgeleştirilmektedir Batılılarca.

Dolayısıyla, bu madde de Lozan Antlaşması'na, *"çağdaşlaştırma, uygarlaştırma, demokratikleştirme"* söylevleri arasında son anda bir oldubittiye getirilerek sokuşturulmuş olsa gerektir. Çünkü, Atatürk ve İnönü dönemlerinde bu konu kesinlikle gündeme getirilmediği gibi, 1945'lerde Lozan Antlaşması'ndaki bu madde anımsatılarak birilerince Prof. Ernst Hirsch'e hazırlatılmış *Fikir ve Sanat Eserleri Yasası* taslağı da İsmet Paşa'ca rafa kaldırtılmıştır hemen.

İlginçtir, Prof. Hirsch'in de genç Cumhuriyet'in mali olanaklarını gerekçe göstererek imzalanmasının yararımıza olacağını söylediği bu protokole göre ise, gördüğümüz kadarıyla yazar haklarının korunması kesinlikle söz konusu değildir Çünkü, yayın tarihinin üzerinden on yıl geçince bir kitabın, protokolü imzalamış öteki ülkelerde yayımlanması halinde yazarına herhangi bir telif ücreti ödenmesini gerektirmemektedir. Yani, ilk yayın tarihinin üzerinden on yıl geçmiş bir kitabımın örneğin İngilizce ye çevrilip Amerika'da yayımlanması halinde tek kuruş telif ücreti alamayacağım gibi, Amerikalı bir yazarın da ilk yayın tarihinin üzerinden on yıl geçmiş kitabını tek kuruş vermeden yayımlayabileceklerdir yayıncılarımız. Görüldüğü gibi, protokol, yazar haklarının korunmasıyla değil, tam karşıtı yağmalanmasıyla ilgilidir aslında. Ve bu yağma, Batılı-

larca. sanki kaçırılmaması gereken bir fırsatmış gibi *çağdaşlaştırma, uygarlaştırma* yaygaralarıyla sunulmaktadır az gelişmiş ülkelere, ne acıdır ki.

Nitekim, bu nedenle hiçbir Türk yazarının kitabı Amerikancaya çevrilip Amerika'da yayımlanmamıştır, ama DP Hükümetinin bu protokolü imzalamasının hemen ertesi gününden itibaren Amerikan elçiliklerindeki görevlilerin koltuklarının altlarında ilk yayın tarihlerinin üzerinden on yıl geçmiş kitaplarla, *"Türkiye'nin de Bern sözleşmesini imzaladığını, artık bu kitabı yayımlarlarsa tek kuruş telif ödemeyeceklerini"* söyleyerek, kimse yüz vermeyince bu kez o kitapları Türkçe'ye çevirtip *"çeviri ücreti de istemeyeceklerini"* belirterek, olmadı *"şayet bu kitabı basarsanız, hem telif ve çeviri ücreti ödemeyeceksiniz, hem de Amerika hükümeti bu kitaptan bin adet satın alacak"* diyerek yayınevi yayınevi dolaşmaya başlayınca, gerçekten de sözcüğün tam anlamıyla Amerika'yla ilgili kitap yayımlamamış yayınevi kalmamıştır ülkede, daha 1953 yılında.

Görgü tanıklarının verdikleri bilgilere göre de, biner biner satın alınan bu kitaplar daha sonra üzerlerine *"Amerikan halkından Türk halkına armağandır"* damgası basılıp, askeri malzeme diye satılmıştır Türk ordusuna. Genel Kurmay'ın buyruğuyla da bütün birliklere dağıtılan bu kitaplar akşamları dinlenme saatlerinde erlere okutulmuştur.

Görüldüğü gibi, ülke bir yandan hızla dinselleştirilmeye çalışılırken, bir yandan da tarihte bir eşi daha zor bulunur bu kültürel sömürgeleştirme saldırısına uğramış ve yarım yüzyıl gibi kısa bir sürede bütün değer yargıları yozlaştırılıp yaratılan kültürel kaosla da aydınlarımızın *"Birinci Cumhuriyet mi, İkinci Cumhuriyet mi?" "Türklük mü, Türkiyelilik mi?"* gibisinden akıl almaz tartışmalarla, hızla bir kimlik bunalımına sürüklenmesi gerçekten ustaca sağlanmıştır.

Kısacası, *Rus salatasının* adının bile *Amerikan salatası* olarak değiştirildiği o günlerde, kimi gerçekler soyutlamalarla, kapalı imgelerle, dolaylı bir dille anlatılmak zorundadır, doğrudur. Ancak, *İkinci Yeni şiir,* kendilerinin de defalarca belirttiği gibi kesinlikle salt bir biçem sorunu değil, gerçekçi edebiyata, dolayısıyla anlama karşı bir tepki, bir başkaldırıdır

Bu şeriatçı girişimlere karşı laik düzeni koruma telaşıyla polisiye önlemler getirmek yerine, *"anayasa"* kavramının altının kalın kalın çizildiği yeni bir Anayasa ile *"düşünce ve düşünceyi açıklama özgürlükleri"*ne ayrı bir önem veren 27 Mayıs da, zaten bir anlamda DP dönemindeki bu Amerikancı kültürel sömürgeleştirme saldırısına karşı içgüdüsel bir tepkidir sanki. Çünkü, gerçekten Nâzım Hikmet'le Sabahattin Ali'nin kitaplarının da yeniden yayımlanmaya başladığı o yıllar, gerçekçi edebiyatımızın da en parlak dönemlerinden biridir. Nitekim, Nato emir komuta zinciri içinde gerçekleştirilen 12 Mart darbesinin ilk hedefi de, gerçekçi edebiyatımız olmuştur. Bilindiği gibi, bir yandan sokağa çıkma yasaklarıyla evler basılıp kitaplar toplanıp yok edilir ve insanlar evlerindeki kitaplardan dolayı cezalandırılırken, öte yandan da kimi solcu yazarlarımızın desteğiyle Ahmet Muhip Dıranas şiiri, Ahmet Hamdi Tanpınar romanı vb. göklere çıkarılarak güncelleştirilmiş, ilginçtir bu kez yalnızca Nâzım Hikmet'le Sabahattin Ali de değil, neredeyse bütün gerçekçi yazarlar, kitaplarının kitapçı raflarından sessizce indirilmesi sağlanarak, bir anlamda ustaca yasaklanmıştır.

Gene anımsanacağı gibi, 12 Mart'ın sona ermesiyle gerçekçi (modern) edebiyatımız yeniden etkinlik kazanınca, bu kez de 12 Eylül darbesiyle, bir yandan Türk Tarih Kurumu ile Türk Dil Kurumu'na el konulup, roman tefrikalarına varıncaya dek edebiyat gazetelerden süpürülüp atılır ve gerçekçi yazarlar TYS, Barış, Aydınlar Dilekçesi gibi davalarla tutuklanıp, işkenceden geçirilerek, Sıkıyönetim mahkemelerinde yıllarca yargılanarak susturulurken, öte yandan Holdinglere dergiler çıkarttırılarak, ödüller dağıttırılarak, yayınevleri kurdurtularak, yapısalcılık, göstergebilim, dilbilim filan derken işi yapıbozuculuğa kadar götürüp, Postmodern edebiyatın ülkemizde de gerçek edebiyatın yerini almasını ustaca başarmışlardır doğrusu.

Edebiyatımı Geri İstiyorum!...

Gerçekten, *"modernizm"*in marka seçmek, cep telefonu kullanmak, bilgisayar oyunu oynamak veya törelere, geleneklere kulak asmamak, kızların cafe'lerde nargile içmesi, tavla oynaması ya da saçlarını türbanla sıkı sıkı örtmesi demek olmadığı gibi, *"postmodernizm"*in de *"modernden daha modern"* demek olmadığı nasıl anlatılır acaba gençlere?

Gerçekten, bu holding yayınevlerinin gazete ve televizyonlarında tezgahlayarak her gün üçünü beşini pazarladığı bu genç yazarlar, yayımlanan bu postmodern romanlar, öyküler, şiirlerle öykü, roman, şiir mi üretmeyi amaçlamaktadırlar, yoksa romanı, öyküyü, şiiri tüketmeyi mi acaba? Örneğin bu postmodern ürünlerden, tüketilirken yeniden üretilen modern edebiyat ürünleri gibi beş on yıl sonra yeniden basılmış olanı hiç var mıdır? Feridun Andaç'ın saptamasına göre, altı ayda yüz yirmi küsur roman yayımlamış bu Holding yayınevleri de, gerçekten böyle habire genç yazar(!) üreterek, yazarlığın da aslında postmodern edebiyat gibi ticari bir meta olduğunu mu kanıtlamaya çalışmaktadırlar yoksa?

İSTASYON

Yolculuğun verdiği hüzünden olsa gerek
Kaygılı duruyordu insanlar
Raylar durmadan insan taşıyordu
İstasyonsa hep yerinde duruyordu
Susarak soğuk geniş kolonlarıyla
Hikayeler biriktiriyordu
Değişen insanlar aynı
Yine aynı tanıdık telaş
Sonra istasyon nedense
Her şeye anlam yükleme
Hastalığı oluşturuyordu bende
Bir yaşanmışlığa bakıyorum her an
Biliyorum ki insanlar
Bir yaşanmışlığı taşıyorlar çantalarında
Bir ara çocuk oluyorum
Uzağı göremediğim diye tanımlıyorum
Sanıyorum ki
Her şeyin mümkün olduğu
bir yaşam var ötede
Gidildiği an her şey değişecek
Oysa cebimde taşıdığım sen oluyorsun
Dokununca
Senden kalan bir parça eşyaya

Sıraç IRMAK

Unutmayalım ki, *"modern"* kavramı da Fransız devriminin ürünüdür ve *"akıl"* ile ilgilidir. Oysa, eski Marksistlerce İkinci Dnüya Savaşı sonrası Amerikan İmparatorluğu'nun ideolojisi olarak oluşturulmuş *"postmodernizm"*'in omurgasını *"inanç"* oluşturmakdadır, bu yüzden de *"akla"* hele hele *"diyalektik akla"* şiddetle düşmandır. Postmodern edebiyat da zaten dinselleşmeyi savunmaktadır ve yüzü geleceğe değil, geçmişe dönüktür.

İşte bu nedenle, halkımın bağımsızlığı, özgürlüğü ve onuru için edebiyatımı geri isityorum öncelikle!... Bağımsızlığımın bayrağı anadilimin gerçek edebiyatını, modern edebiyatımı geri istiyorum.

* Ocak 2005'te, *Sis Çanı* Yayınları arasından çıkacak olan *Edebiyatımı Geri İstiyorum!* adlı kitabından alınmıştır

AŞK-I MEMNU'DA KADIN TEMASI - IV

Berrin TAŞ

Nihal

Halit Ziya, Nihal'i babasının iç dünyasına girerek anlatır. Adnan Bey, Bihter'le evlenmeye karar verdikten sonra en çok Nihal için kaygılanır. İlk eşinin ölümünden sonra Nihal'e yalnızca baba değil, *"ikinci anne"* de olmuştur. Annesini yitirdikten sonra, bin türlü olmayacak nedenlerle, saatlerce süren ağlayışlarını anımsar. Böyle zamanlarda onu Adnan Bey'den başka kimse susturamazdı. Nihal'in ince yapılı bedenini, saatlerce süren bunalımlar içinde ezen, hırpalayan bir sinirli hastalığı vardır. Bir gece kimbilir nasıl bir düşten sonra, korkulu bir sesle kendisine seslenmiştir. Annesinin ölümünden sonra ilk kez babasını sorguya çekmiş, *"yarın gelecek mi"* sorusuna *"hayır"* yanıtını aldıktan sonra *"yoksa öldü mü"* demişti. İlk kez dile getirdiği annesinin ölümü karşısındaki bu konuşma Nihal'in, Adnan Bey'in gözlerinden akan bir damla yaşı silmesiyle son bulur. Kendisine, *"ama siz ölmeyiniz babacığım, siz ölmezsiniz değil mi"* diyen Nihal'i sakinleştirip yatağına yatırmıştı Adnan Bey.

"Yalnızlık bu baba ile kızı o kadar sıkı bağlarla bağlamıştı ki ancak birbirinin havası çevresinde yaşamaktan haz alabiliyorlardı." Öyle ki Nihal'le Bülent, kapısı her zaman aralık duran yandaki odada yatarlardı. Nihal, Bülent uyuduktan ve Matmazel de Courton odadan çıktıktan sonra babasıyla yalnız kalmaktan hoşlanırdı. Bu başbaşa kalış *"yüreğinin bütün ıssız köşelerini mutlulukla dolduracak bir içtenlik kazanırdı."*

Adnan Bey, Nihal'le yaşayışlarının birer simgesi durumuna gelen eşyalara bakar. Odanın bir duvarını kaplayan yüksek, geniş oyma cevizden kitaplık, ötede bir zamanlar merak edilerek toplanmış güzel yazılardan oluşan zengin bir levhalar koleksiyonu. Öteki duvarda son merakının sonucu oyulmuş, tahtadan mini mini odalar, resim çerçeveleri, mendil kutuları, aralarından kurdeleler geçirilerek tutturulmuş yelpazeler... Bir kaç gündür, *"ortasında Nihal'in profiliyle bir küçük tabak çıkarmak"* için uğraşıyordu. Masasının üzerinden daha tamamlanmamış Nihal'in yüzünü aldı. Henüz Nihal'in yüz çizgileri belirmemiş tabağa bakarken, Nihal'in hastalıklı yüzünü açık seçik görebiliyordu. *"O hasta iken sizi yalancı gülücüklerle aldatmaya, çevresindekileri yapmacıklı bir mutluluk içinde aldatmaya çalışan, derinliklerde hasta ruhu ağlarken (kendisi) gülen gözleri..."*

Nihal'in sevdiklerini, özellikle de kendisini üzmeyi hiç istemediğini bilir Adnan Bey. Bu duygularla elindeki tabakta Nihal'in belirmemiş profiline bakarken, bir an Bihter'le evlenme fikrinden caymak ister. Bunun için geç kalmıştır. Hem evlilik önerisi, Bihter'in eniştesine söylenmiştir, hem de Nihal'in tabaktaki yüzünün yanında Bihter'in *"çıldırtıcı gülümsemelerle gülümseyen"* yüzü onu engeller.

Adnan Bey, Nihal'e evlenme kararını açıklamak istiyordu ama *"cinayetini kendi diliyle açığa vurmaya güç bulamayan bir suçlunun korkaklığıyla bu çocuğun karşısında sustu."* Adnan Bey, başlanıp bitirilememiş konuşmayı birisine söylemek gereksinimiyle Matmazel de Courton'u çağırmasını istedi Nihal'den. Nihal, çok sevdiği babasının *"ilk kez olarak, her vakitkine benzer bir hiç için ufak bir yalanla değil, hayatını hemen orada kırıverecek korkunç bir yalanla kendisini aldatmak"* istediğini varsaydı. *"Küçücük beyninde siyah bir bulut parçalanmış, orasını geceleri boğmuş gibiydi."*

O akşam sofrada, babasıyla Matmazel de Courton'un kendisine acıyarak baktıklarını gördü. Bu bakışlar babasının Matmazel de Courton'la konuştuğunu gösteriyordu. Bu bakışların karşısında kendini umutsuz duydu. Boğazına bir şey tıkandı. Sofranın üzerine kapanarak ağladı.

Matmazel de Courton Nihal'e, *"yalnız eve bir kadın geleceğinden, bu kadının herkesle birlikte sofraya oturacağından, bu kadının Nihal'i pek fazla seveceğinden söz etmişti."* Nihal, bir şaşkınlık belirtisi göstermemiş, yalnız birtakım ayrıntıları merak etmişti. *"Odası nerede olacaktı. Bu kadın güzel, kendisinden daha mı güzeldi. Beybabası ona ne diyecekti. Hangi odada yatacaktı Bülent'e karışacak mıydı. Beşlr gene Nihal'in olacak değil miydi. Ondan sonra -bu soruyu sonunda sormuştu- ondan sonra babası Nihal'i gene öncesi kadar sevecek miydi."* Nihal, bir gün sonra bu soruyu babasına da soruyor ve babasının saçlarını öperek ver-

diği *"elbette"* sözünü *"öyle ise zarar yok, gelsin"* diye yanıtlıyordu.

Nihal, özen gösterilerek büyütülmüştür. Narin, kırılgan yapısı, Nihal'e anlayışlı davranılmasını zorunlu kılar. Hem babası, hem de dadısı Matmazel de Courton Nihal'i incitmemeye özen gösterirler. Dadısı Nihal'i Bülent'le bağdaşık yönetmekte zorluk çeker. Bülent doğmadan önce annesinin karnından bir bebek çıkacağı için sevinen Nihal, Bülent doğduktan sonra sevincini abartmaya başlar. Eskiden annesinin yanına günde iki kez uğrarken şimdi oradan ayrılmak istemez, başkasının bu yeni bebekle ilgilenmesine olanak tanımaz. Annesinin yatağına tırmanır, Bülent'i öpmek için huysuzluklar çıkarır. Bir hafta boyunca bebek Bülent, annesinin odasında kaldığı zaman Nihal'i çıldırmış sanırlar. Sonunda bebeği annenin yanından alarak yalının bir başka köşesine, Şakire Hanım'ın yanına verdiler. Bebeği de annesinin yanına gizlice götürdüler. Nihal ancak rastlantıyla bebeği görebilirdi. Daha sonra Bülent'i Matmazel de Courton'un yanına verebilmek için Nihal'e *"Bülent'i sana vereceğiz, onu sen eğiteceksin. Yanında yatıracaksın, soyup giydireceksin. Bülent artık senin olacak"* denildi. O günden beri Bülent Nihal'indir, başka birinin değildir.

Nihal, kıskanç biridir. Bu nedenle babasının evleneceğini öğrendiğinde gelecek kadının, yani Bihter'in, kendisinden güzel olup olmadığını, Bülent'e karışıp karışmayacağını merak eder. Nihal'in kıskançlığında başkasına zarar vermek düşüncesi yoktur. Kardeşinin ne gizlice parmağını ısırmıştır, ne de kolunu çimdiklemiştir. O, herkesi Bülent'den değil, Bülent'i herkesten esirgiyordu. Annelerinin ölümünden sonra Nihal, Bülent'e daha çok yaklaşmıştı. Küçük kardeşine annelik yapmaya çalışır. Kim Bülent'i sevse yüreğinde bir şey yırtılırdı. Öyle ki bir gün babası Bülent'i dizlerinde hoplatıp tombul yanaklarını öperken dayanamayarak yanlarına gitmiş, *"Oh! yeter baba... fena oluyorum"* diyerek içindekini açığa vurmuştu. O günden sonra Adnan Bey, Nihal'in yanında Bülent'i sevmedi. Böylece Nihal, bir kural koymuş oluyordu. Birisinin Bülent'i sevmek, okşamak istediğini sezdiğinde, kendisinden izin almadan bu isteğe göz yumulur korkusuyla, *"Bülent'i hiç sevmiyorsunuz!..."* anlamına gelen bir şeyler söylerdi.

Nihal'in annesi ölmeden önce Matmazel de Courton'a *"Nihal, size yetim kalmış bir çocuk niteliğinde bırakılıyor demektir. Siz onun için bir öğretmenden çok bir anne olacaksınız."* demişti. Nihal'in annesi olmak düşüncesi Matmazel de Courton'a *"kutsal bir görev"* yüklemiş oluyordu. *"Bu annesiz çocuğa annesizliğini unutturmak..."* Matmazel de Courton Nihal'i annesi ölmek üzereyken Büyükada'ya, Adnan Bey'in yaşlı halasına götürmüştü. Şimdi de evde Adnan Bey'le Bihter'in evlenme hazırlıkları sürerken Nihal'i bu gürültünün içinden kaçırmak ister Yine Büyükada'ya halaya gidilir.

Önceleri Nihal, adaya gitmemek için inat etmişti. Evde kalmak, inceleyici bir gözle *"uyanık bir tanık kimliğiyle"* olan biteni izlemek istiyordu. Babası evlenirken evdeki değişiklikler -yeni alınan eşyalar, boyanacak odalar, evdeki hareket- Nihal'i etkilemişti. Odaların dağılacağını, o güzel yatak takımının *"oraya"* konulacağını öğrenince daha çok kalmak için güç bulamamış, evden kaçmak istemişti. İşte şimdi de on beş gün adada kalıp eve dönerken tedirgindir. Yaşadığı evden ayrıldığı için pişmandır. *"Yüreğinde öyle bir korku vardı ki dönüşlerinde yalı, babası, her şey kaybolmuş, bir rüzgar onları savurmuş olacak gibisine geliyordu. O, orada kalsaydı bu rüzgar esmeyecek, bu rüzgar hiçbir şey yapamayacaktı.*

Nihal, on iki yaşında bir çocuktur. Babasını yitirmekten korkması, o yaşa dek yaşamını geçirdiği evdeki değişikliklerin onu rahatsız etmesi olağan karşılanabilir. Nihal gelecek kadından babasını, Bülent'i, Beşir'i, evdeki insanların hepsini üstelik kendisini kıskanıyordu. Bu kıskançlıkla başetmeyi belki öğrenebilirdi, ama evdeki kadınların gizemli davranışları, babasının evliliğinden duyduğu tedirginliği artırdı. *"(...) yanında fazla konuşmamak için ev halkı kendisinden kaçıyor; o Şakire Hanım'ın odasına girerken, önünde diz çökmüş bir şeyler anlatan Şayeste, birdenbire susuyor, Nesrin ikide birde göğüs geçirerek: 'Oooff!...' diyor; bütün bu çevresindekilerden bir gizli anlam yayılıyordu. Demek bir şey olacaktı ki o anlamıyordu; üstelik Cemile'nin bile yuvarlak yüzünde parlayan gözleri, bu küçük kızın Nihal'den çok bilgilere sahip olduğunu belli ediyordu.*

Nihal'in annesiz büyüyen bir çocuk oluşu ve babasının yeni bir evliliğe hazırlanması, aile içinde böylesine abartılmasaydı Nihal belki de çok farklı davranabilirdi. Evdeki kadınlar, Şayeste, Nesrin, Şakire Hanım, hatta Adnan Bey ve Matmazel de Courton davranışlarıyla dramatik bir ortam yaratmışlar ve Nihal'in bu durumu olağandışı algılamasına neden olmuşlardır. Bu acıklı davranışların etkisiyle Nihal, kendini iyi hissetmez. Bu nedenle adadan eve döndükten sonra, Bihter'le ilk karşılaşmaları Nihal'i şaşırtır. *"Demek o kadar korkulan şey, onun zavallı ruhunu korkunç bir felaketin karabasanları içinde ezen şey, bu genç, güzel gülümseyen kadın, bu bir demet menekşe kadar havasında taze bir bahar soluğu uçan varlıktan başka bir şey değildi öyle mi.*

Nihal, bir an için kendini iyi hissetse bile biraz sonra yeniden canı sıkılacaktır. Matmazel de Cour-

ton'un odasının değiştiğini öğrendiğinde sapsarı kesilir. Bülent'le birlikte odalarına gittiklerinde cibinliklerinin yenilendiğini, kitaplığın kırık camının boyandığını, eski perdelerinin, ipekli ve tüllü perdelerle değiştirildiğini gördüğünde yeniden gülümsemeye başlar. Zaten Matmazel de Courton, Nihal'in zıtlıklar oluşturan karakterinden kaygılanır. Uzun hırçınlıklardan sonra gözyaşlarının taşmasıyla çırpınıp tepinir, bu bunalım yüzüne çöken yorgunluklarla son bulur ve sevinçlilik dönemi başlardı. *"Matmazel de Courton korkardı ki bu zıtlıkların arasında Nihal'in zayıf, ince, yepelek bedeni değişik rüzgarların çatışma noktasına rastlamış ince, yepelek bir dal dirençsizliğiyle kırılmasın.*

Matmazel de Courton, Bihter, Adnan Bey'le evlenip yalıya gelmeden önce, *"Nihal'den çok Bülent'in bir arkadaşıydı."* Şimdi ise babasına eskisi kadar yakınlık göstermeyen Nihal, Matmazel de Courton'la dertleşiyordu. Kır şölenine gitmek için hazırlanırlarken bir yıldan beri içinde tutarak söylemediklerini söyledi. *"İşte, düne kadar oraya gitmek istiyordum. (...) Bu gece gitmemek için bir çare düşündüm... Yok, bir çare bulamıyorum ki... Bana hep: 'İşte, Nihal kıskandı...' diyecekler, gülecekler... Siz de bilirsiniz ya, onlarda birbirine bakarken bir çeşit gülüş var. O her vakitki gülüşleri değil; dudaklarının sağ yanı, yalnız sağ yanında bir köşesi yavaşça kalkarak gizli bir gülüşleri var. Annelerinde de, kendilerinde de... Onu ilk önce Bihter'de gördüm. Bir gün, neydi Yarabbi! Babama bir söz söylüyordum; bilmem nasıl bir şey birden gözlerimi ona yönelttim. O, işte bu gülüşüyle babama bakarak bir düşünce vermek istiyordu..."* Nihal, Firedvs Hanım ve kızlarında gördüğü bu *"gizli gülüşün"* alay mı yoksa acıma mı içerdiğini anlayamaz. Bu gülüşlerin taklidini yapar. Kır şölenine gitmekten vazgeçerse babasına bakarak işte öyle güleceklerdir.

Nihal kuruntularını gerçek sanır. Bu nedenle o gün kır şöleninde, bir ağacın gölgesinde Matmazel de Courton'la konuşurlarken, *"(...) Seviyorum, onunla birlikte mutlu olacağım, ikimiz bu evin içinde öncekinden çok eğleneceğiz sanıyordum... Şimdi, oh şimdi anlıyorum ki mümkün değil: onunla birlikte yaşamaya işte güç bulamıyorum. İnanır mısınız matmazel, öyle zamanlar oluyor ki, anneme düşman oluyorum. Ne için ölmeliydi sanki. O ölmeyecek olaydı, bu gelmeyecekti değil mi..."* diyordu. Nihal, çocuksu bir inançla annesinin yeniden dirileceğini ummuştur. Şimdi kendi kendine, *"artık bu geldi, anneme yer kalmadı ki"* demeye başlamıştır. O zaman Bihter, gözünde annesinin yerini alan bir hırsıza dönüşür.

Oysa Nihal, bir yıl önce, bu evlenmenin bütün kinini babasına yöneltmişti. Evin içinde ıssız köşeler arar, saatlerce odasından çıkmaz. Ne zaman babası evden gider, o zaman eski kıpırdak Nihal ortaya çıkar, özellikle Bihter'in yanından ayrılmazdı. On üç, on dört yaşlarındaki kız çocuklarına özgü büyümek, büyüklerle birlikte olmak isteğiyle Bihter'in yanına gelirdi. Ona *"anne"* demeyecekti. Buna karar vermişti; ama başka nasıl sesleneceğini de bilemiyordu. Bir gün Bihter'e bir şey söylemeye başlarken ona nasıl sesleneceğini bilemediği için sözünü unutur. Bihter, bunu anlar ve gülerek, *"İşte gene bana verecek ad bulamadınız. Durunuz sizinle bir sözleşme yapalım. Bana sadece Bihter deyiniz, olmaz mı. Ben de size kısaca Nihal derim, (...)"* derken Nihal'in ad bulamama sıkıntısına çözüm bulmak istiyordu. Sonunda Nihal gülerek *"Bihter..."* dedi. O günden sonra aynı yaşta iki arkadaş olmuşlardı. Bu arkadaşlığa Bihter koruma anlamını da ekliyordu. Bir gün Nihal'in bütün giysilerini, çamaşırlarını gözden geçirdi. Nihal gösterdikçe hepsini beğeniyordu. Gözden geçirme işi bitince artık genç bir kız olma zamanının geldiğini söyledi. *"Bu kısa etekler... Bunlar on ikisine kadar pek iyidir; ama on ikisinden sonra...*

Bir genç kız olma düşüncesi Nihal'in hoşuna gider. Matmazel de Courton ise Fransa'da bu yaştaki çocukların bahçede çember çevirdiğini söyler. Ona göre Nihal'in eteklerini uzatmak için iki yıl daha beklemek gerekir. Bihter, Matmazel de Courton'a gülerek karşılık verdi. *"Evet, Fransa'da ve genel olarak Avrupa'da üstelik (bizde) Beyoğlu'nda... Ancak bizde Nihal artık sokağa açık bile çıkamayacak. Değil mi, Nihal. Şık bir çarşaf...*

Nihal, bu öneriyi ellerini çırparak karşıladı. Bihter evin düzenini değiştirmek istiyordu. Bütün tasarladıklarına Nihal'i de ortak ediyordu. Evde yapılacak değişiklikler için Nihal'e, *"Değil mi. Öyle yaparız, değil mi"* diyordu. Birlikte gezeceklerdi. Bihter, Nihal'in giysileriyle ilgilenecek, kışı geçirdikten sonra bir gün baharda Kağıthane'ye yaşmakla gideceklerdi. Bihter hemen aklına geliveren bu yaşmağı Nihal'e anlatıyordu. Nihal ise bu genç kadının çevresinde yarattığı menekşe kokulu bahar esintisinin etkisiyle sanki onun benliğinde emiliyordu. O zaman bu süslü tasarımlar arasında Bihter'le, yeni bir genç kız olacak Nihal öpüşürlerdi. Nesrin'in *"beybabanız geliyor"* haberi Nihal'i sarsar ve kuş ürkekliğiyle bu güzel kokulu havadan kaçmak isterdi.

Nihal, sabahları babasını yatağından kaldırarak şakalaştığı günleri geride bırakmıştı. Şimdi, bu şakaların arasında kilitlendikten sonra anahtarı kaybolan bir kapı vardır. *"Bu kapı... O, aralarında soğuk bir mezartaşı biçiminde dikiliyordu. Nihal bu evlenmeyi bağışlayacaktı, eğer babası ile arasına böyle bir duvar çekilmemiş olsaydı...* Adnan Bey,

Bihter'le evlenmeden önce, çocuklarla onun odasının arasındaki kapı, aralık duruyorken şimdi kapanmıştır. Nihal, bu küçük kız çocuğu, babasıyla arasına çekilmiş duvar sayar kapanan kapıyı. Evlenme konusundaki belirsiz düşünceleri *"bu kapanan kapıyı"* anlamasını güçleştirir. Onun için önemli tek bir şey vardır. *"Babasıyla kendisinin arasında bir kapı kapanırken, onunla bir yabancı kadının arasında mavi atlaslarla, beyaz tüllerle süslenmiş zarif bir kapının açılmış olması...*

Bu evlilikten bir yıl sonra, kır şöleninde Matmazel de Courton'la konuşurlarken, *"(...) o yalnız annemin yerini değil, işte babamın sevgisini de, üstelik Bülent'i de çalıyor. Yarın Beşir de onun olacak, belki (köpeğimiz) Fındık da onun olacak - Nihal, bu acısını söylerken gülüyordu- Evin içinde şimdi hep bana yabancı duruyorsunuz. Şakire Hanım'da bile bir tutukluk var. Ya siz, siz matmazel. Siz ki beni o kadar severdiniz!...*

Nihal'in konuşması Matmazel de Courton'un gözlerini yaşartır. Oysa Nihal, her zaman yaptığı gibi ağlayıp içini döktükten sonra neşelenir. Matmazel de Courton'a biraz önce söylediklerinin hepsi *"onlar hep bir şakadan başka bir şey"* değildir der. Bu davranışında kır şöleninde babasıyla yan yana oturarak, eski günlerdeki gibi şakalaşmaları da etkilidir. Bir yıl sonra sanki yeniden babasıyla, Bihter gelmeden önceki günlere geri dönmüştür.

Nihal ve babası Adnan Bey de aristokrat sınıfı temsil ederler. Öyle ki Nihal babasını sabah uyandırdığı günlerde, birlikte oynadıkları oyunlara bile yansırdı, bu sınıfsal aidiyet. Bu oyunlar arasında, *"sabah hizmetlerine özgü bir halayık hizmeti vardı: Pervin"* Böyle zamanlarda Nihal, gülmemeye çalışarak küçük bir Pervin olurdu. Pervin kimliğiyle koşar, babasının havlusunu tutar, diş macununun kapağını açar, *"leylak suyu şişesinin topuzunu sıkarak Adnan Bey'in beyazlıkları, kumrallıkları içinde kaybolan saçlarına güzel kokulu bir yağmur serperdi."* Hepsi şakalarla, kahkahalarla yapılırdı. Ne zaman ki Adnan Bey öfkelenmiş gibi yapar, *"Pervin kız, sana söylemedim mi. Niçin bu sabun kabını yıkamadın. Şimdi ben sana ne yapayım, söyle bakayım. Kulaklarını mı çekeyim, dudaklarını mı koparayım"* der o zaman Nihal, oyunu bozardı. *"Pervin kalıvermekten korkarak, bir öpücükle kendisini bulmakta acele ederdi."* Oyun oynarken *"halayık"* olmanın zararı yoktur; ama böyle bir olasılık ürkütür Nihal'i.

Nihal, Bihter'i kıskandığı halde kıskanıyor görünmekten korkar. Kıskançlığını başkalarının anlamasını istemez. Bu nedenle Adnan Bey'in Bihter'e hediye ettiği zümrüt takımı görmemiştir. Kimbilir kaç kez *"bu takımı görmek için Bihter'den rica etmeye niyetlenmişti."* Kıskanıyor görünmek korkusu onu engellemişti. Şimdi ise, ilk kez düğüne gideceği için sevinçliyken Bihter'in mücevher takımlarını çıkardığını görür. Bu zümrüt takımın, hizmetçilerin abarttığı bir fiyat karşılığında alındığını duymuştur. Babası Bihter'in saçlarına zümrüt tarağı takarken odadan kaçar.

Nihal, en küçük şeyleri bile kıskanıyordu. Bu duygusunu iyi anlamıştı. *"O şeylerin kendilerini değil, onların ortaya koyduğu anlamı, evet babasının kendisini unutarak hep bu kadını düşünmesini kıskanıyordu."*

Nihal, düğün sonrası babasıyla sohbet eder. Babasına düğünde gördüğü mücevherlerin başını döndürdüğünü söyler. *Özellikle birisinde, bilirsiniz ya kimde, bir zümrüt takımı vardı ki...* derken boğazına bir şey tıkanır, susar. Bihter'in zümrüt takımını anımsatmıştır babasına. Adnan Bey, *"Evet, diyordu, ama bunun için gelin olmak gerekir. Ne zaman kararını değiştirirsen bana haber verirsin, o zaman küçük Nihal için de bir zümrüt takımı gelir."*

Nihal, bu düğüne dek *"kendi dünyasının kadınlarını bu kadar yakından görmemişti."* Düğünde hiç eğlenmemişti. Düğünde neler gördüğünü birisine sırasıyla anlatması gerekse olayları birbirine karıştıracaktı. Piyano, vd. tef, kanundan bir ara saz takımı oluşturulur. Peyker piyanoyla, Bihter udla, Firdevs Hanım bir tefle, bir başka genç kız, Nacıye de kanunla *"süzinâk faslını"* başlatırlar. Gelin, Nihal'in yanına oturur, orada bulunanları, yaşamlarında olagelen kimi olaylarıyla anlatır. Nihal'in kalabalıkta sıkıldığını anlar. Burada görüşemiyoruz ki diyerek onu içerde bir odaya götürür. Şimdi kendisinin nasıl koca bulduğunu anlatmaya başlamıştır. İçerdeki yaşlı hanımı Nihal'in bilmemesine şaşarak sürdürür konuşmasını, *"Bütün gelin olacak kızlarla evlendirilecek gençlerin bir iyilik yapıcı perisi olan bu kadına her zaman koynunda bir kaç resimle, bir kaç pusula ile raslanılırdı.*

Halit Ziya kapalı toplum yapısının oluşturduğu çöpçatanlığı pek güzel anlatır. Toplumsal yaşayışta bir arada bulunma olanakları kısıtlı kadın ve erkeği bir araya getirmek, buluşmalarını sağlamak işelvi gören bu aracılık *"mesleği"* geleneksel anlayışın zorunlu bir sonucudur. Evliliğe ortam hazırlayan çöpçatanlar toplumun önemli bir gereksinimini karşılarlar. Bu anlayış günümüzde de, geleneksel değerleri koruyan ortamlarda, dar çevrelerde işlevini sürdürüyor. Bu nedenle çöpçatanlar ilgi görürler. Halit Ziya bu ilgiyi, *"Anneler onu ıssız odalara çekerler, uzun uzun konuşurlar, genç kızlar elini öperlerdi. Her kıza koca bulan bu kadın, yalnız kendisine bir tane bulamamıştı"* diyerek anlatır. Gelin, Nihal'e bu sürecin nasıl işlediğini şu sözlerle dile getirir.

"Bir gün kendisini, olmayacak bir sebeple Kalpakçılarbaşı'na göndermişlerdi. Orada hiçbir şey almayarak dükkan dükkan gezilmişti. Ama her dükkana uğradıkça onlarla birlikte bir müşteri daha oraya uğruyor, o da dükkanın bir başka köşesinde hep onlara, hayır yalnız kendisine bakarak, bir pazarlığa tutuşuyordu. Kendisi bu Kalpakçılarbaşı yolculuğunun sebebini hemen anlamıştı. Ondan sonra bir gün annesi ona, kurmaylık apoletiyle bir subay resmi gösterince artık hiç kuşkuya yer kalmamıştı. Daha sonra...

Gelin, konudan konuya atlar, Nihal'i konuşturmaya çalışır. Babasının evliliği hakkında bilgi almak ister. Nihal'in örtük konuştuğunu görünce de babasının Bihter için pek yaşlı olduğunu söyler. *"Firdevs Hanım olmasaydı"* daha iyi olacaktır. Nihal babasının yaşlılığından söz eden bu kıza öfkelenmekle birlikte, nedenini bilmeden memnunluk duyar. Böylece Nihal, babasının evliliğinin yanlışlığını kendi içinde pekiştiren bilgileri toplar. Firdevs Hanım'ın kötü ünüyle ilgili topladığı bilgiler de ona Bihter'e düşmanlığında haklılık kazandırır.

Bihter, Bülent'in karyolasını Nihal'in odasından kaldırttığında çatışma açıkça düşmanlığa dönüşür. Kinli bakışlarıyla Bihter'e, *"Lakin siz, siz ne karışıyorsunuz rica ederim. Kuşkusuz Bülent'i aldatmış olacaksınız; o sizin yalan gülümsemelerinizle... (...) Bülent sizin yüzünüzden okula gönderildi, şu kadar çocuk sizin için oraya atıldı. Şimdi ablasının odasından da atılıyor. Onu nereye atıyorsunuz, selamlığa mı atılıyor* diyordu. Onu acı bir gülümsemeyle dinleyen Bihter, haksızlık ettiğini, Bülent'in artık onun odasında yatamayacağını söyledi. *"(...) Bu kurala aykırı bir şey olurdu."*

Nihal, konuşmasını sürdürdü. İçinde birikmiş tüm kinini dışa vuruyordu artık. *"(...) İtiraf etsenize, niçin saklıyorsunuz sanki. Siz beni herkesten uzaklaştırmak, yapayalnız bırakmak istiyorsunuz; işte geldiğinizden beri buna çalışıyorsunuz."* İyice hırçınlaşan Nihal'i dudaklarını ısırarak dinleyen Bihter'in kulakları uğuldamaya başladı. Yukarda tahtalar gıcırdıyor, koridorda bir kapı açılıyor, evdeki tüm insanlar, Matmazel de Courton, Şayeste, Nesrin, Beşir onun horlandığını dinliyorlar sanıyordu. Nihal, *"(...) Ben sizi hiçbir vakit sevmedim, sevemedim, sizden iğreniyorum, işitiyor musunuz. Sadece iğrenme!..."* diyordu.

O günden sonra Nihal, Bihter'le çekişmek için fırsat kolladı. Bihter'in masum bir sözünü kötü yorumluyor, babasıyla konuşmasının arasına giriyor, peçeteyi sofraya fırlatıp yemekten kalkıyordu. *"Adnan Bey, çevresinde geçen bu şeylerden, özellikle öyle davranarak, habersiz kalıyordu."* Daha önce de kızından biraz uzak durmak yolunu seçmişti. Böylelikle Nihal'in Bihter'e yakınlaşacağını sanıyordu. Sonuç bambaşka bir yol izledi. Nihal ve Bihter bir daha arkadaşça bir ilişkiyi sürdüremediler.

Nihal, doğal davranan biridir. Başkalarının yanında poz yaparak yaşamayı öğrenmemiştir. Rol davranışları yoktur. Bu nedenle *"genç kız"* rolünü üstlenenek davranışları değişen genç kızı yadırgar. *"Şimdi gözlerini kapayınca bir bulut içinde, bir kanapeye oturtulmuş gelini görüyordu. O gece durmadan konuşan genç kız, gelinlik giysisinin içinde, kulağına kuşkusuz tuhaf şeyler fısıldayan arkadaşlarına bile bir gülümsemeyi esirgeyecek kadar nazlanıyordu."* Düğünde gördüğü zıtlıklar topluluğu onun insan davranışları hakkında bir fikir edinmesini sağlar. *"(...) büyüklük taslamasıyla, yanında sarı krepten hotozu ile gözlerini kaldırmaya cesaret edemeyen bir tazeyi, kaşıyla, gözüyle azarlıyordu. Nihal bunların bir kaynana ile işkence altında yaşatılan: 'Bizim zamanımızda böyle gördük' yargısıyla başına sarı krepten hotoz giydirilen bir gelin olduğunu öğrenmişti."*

Nihal, odasının sessizliğinde düğün evinde çörüklerini düşündükçe, hiçbir zaman gelin olmama ya karar verir. Şimdi babasıyla, eskiden olduğu gibi yakınlaşma isteği uyanır içinde. Babasıyla birlikte yaşamak dışında hiçbir şey istemez. İlk kez katıldığı düğün bu isteğini güçlendirir. Düğündeki kargaşa, kalabalık, evlenmek için gösterilen onca çaba onu ürkütür. Babasıyla konuşurken *"(...) Sizin haberiniz var mı. Ben karar verdim; bir daha değiştirilmeyecek bir karar. Küçük Nihal gelin olmayacak. Hani ya bana küçükken sorardınız: 'Nihal kime varacaksın' derdiniz. Ben, kuşkusuz ciddi bir kanı ile 'Size' derdim... Telaş etmeyiniz, şimdi o düşüncede değilim; ama sizin yanınızda kalacağım. anlıyor musunuz baba. Her zaman sizinle birlikte..."* derken aslında babasının güvenli yakınlığından uzaklaşmaktan korkar. Nihal, büyüdüğü evde içinden geldiği gibi davranır. Düğünde gördüğü kendi sınıfının kadınları ise geleneksel kurallara uygun davranmayı öğrenmiştir.

Nihal'i, gelinine azarlarcasına bakan kaynana, Kalpakçılarbaşı'na koca bulmak için gönderilen gelin, gelin odasına bakmak için itişip kakışan insanlar etkilemiştir. Bu nedenle babası *"-Lakin kızım, (...) Sonunda gelin olmaya karar vermek gerekecek. Bir gün olabilir ki, baban seni yalnız bırakmak zorunda kalacaktır..."* dediğinde kararlı bir biçimde neden gelin olmayacağını açıkladı. *"Bu kadın onu ancak Kalpakçılarbaşı'na götürecek, beğendirilecek bir mal aşağılığı ile, o güne kadar görülmemiş, tanınmamış bir adama satacaktı.*

Nihal onurlu bir genç kızdır. Gidip bir yerlerde kendini beğendirmek fikri onu rahatsız eder. Satılık *"bir mal aşağılığı ile"* derken haklıdır Nihal. Ülkemizde görücü usulü evlenmeler benzeri biçimlerde

gerçekleşir. Sosyal yaşantıları kısıtlı ortamlarda, günümüzde de geçerliliğini sürdüren bu anlayış bana kurban bayramlarını anımsatır. Koyun satın alırken sıkı sıkı yapılan pazarlıkları, hararetle sallanarak sıkılan elleri...

Firdevs Hanım, Adnan Bey'i ve Behlül'ü kışkırtmasaydı Nihal, evlenmeme konusundaki fikrini değiştirmeyecekti. Behlül'le Nihal'in evlenme şakası Adnan Bey'e de, Behlül'e de neden olmasın diye düşündürür. Öyle ki Behlül, Nihal'den evet yanıtını aldıktan sonra, şu sözleri de işitir. *"- Behlül (...) bana söyler misiniz. Niçin benimle evlenmek istiyorsunuz. İtiraf ediniz ki bu bir şakadan başka bir şey değildi. (...) Öyle bir rastlantı oldu ki sizin önünüze sandalyesine esir, boş saatlerine eğlence arayan bir kadınla, genç karısıyla rahat kalabilmek için fırsat bekleyen bir baba çıktı. Bunların elinin altında, ilk ortaya çıkacak istekliye verilmeye mahkum bir kız var· İlk önce, en yakında olduğunuz için, siz akla geldiniz. Siz de biraz yaşayış (biçiminizden) yorulmuş, bezmiştiniz. Küçük bir değişiklik arıyordunuz. Önünüze bu şaka yuvarlanınca elinizi uzattınız.*

Sandalyesine esir, boş saatlerine eğlence arayan kadın, Firdevs Hanım'dır. Nihal, çevresinde olup biteni dikkatli bir gözle izler. Zaman zaman bu dikkatli gözlemeye kuruntuları da karışır, olmayacak sonuçlara vardığı da olur. Odasına çekildiğinde bu evlilikte sezinlediği karanlık noktayı anlamaya çalışıyordu. *"(...) Bu evlenme onun için değil, başkalarının mutluluğu için düşünülmüş, onlar için yapılmıştı. Bilinmez, nasıl dolambaçlı, karanlık yollar izleyerek babasını gizli gizli, Firdevs Hanım'la ve Behlül'le bu evlenmeyi hazırlıyor, büsbütün rahat kalmak için bu hırçın kızdan kurtulaya çalışıyor görüyordu.*

Nihal'in narin, kırılgan yapısı yanlış sonuçlara varmasına yol açar. Adnan Mey, kızından kurtulmayı değil, tam tersine evlilikten korkan kızını güvenli bir ele emanet etmeyi ister. Adnan Bey karakterine uygun bir davranıştır bu. Ülkemizdeki toplumsal yapıya göre yakın akraba evliliği çoğunlukla uygun bir seçim sayılır. Adnan Bey de bir gün öleceğini düşünürek, narin, kırılgan kızını yeğenine emanet etmeyi sevinçle kabul eder.

Nihal, bu evlilik hakkındaki kuşkularını Behlül'e anlatırken, *"İşte güzel bir oyuncak (...) bir süre eğlenmek için pek iyi bir yol! Sonra kırılınca, bozulunca atmak (zor) bir şey değil..."* demişti. Behlül'e içini açarken aslında güvenmek gereksinimini dışa vuruyordu. Kişiliksiz, çıkarcı Behlül bunu anladığı için Nihal'i yatıştırdı. Nihal'i bir oyuncak olarak gördüğünü kabul ediyordu, *"(...) eğlenilen şeylerden bezildikten sonra rastlanılmış bir oyuncak ama, kırılıp atılacak bir şey değil. Pek değerli, hayata tek bağlantı bağı olarak alıkonacak, her zaman için, işitiyor musun. En yumuşak, en nazik çiçekler arasında saklanacak bir oyuncak!"*

Behlül'ün Nihal'i bir oyuncak olarak görmesinde sınıfının kadına bakışı gizlidir. Nazenin, ince bır kadın. Erkeğe evlatlar verecek, yanında utanmadan taşıyacağı, yaşamla bağlantıları kesilmiş, tüm umudunu erkeğe bağlamış bir kadın... Görüntüyü kurtaracak bu kadın imgesine uygundur Nihal. Yaşı küçüktür, yaşam karşısında deneysizdir. Yalnızlıktan korkar. Üstelik Behlül, *"(...) böyle bir ele, böyle bir koruyucu ve eş eline"* gereksinim duyduğunu söyler. Nihal'in bu bakışa bir itirazı yoktur.

Behlül'ün bu bakışı, Ibsen'in *Nora*'sını anımsatır. Nora hem babasının, hem de kocasının şımarttığı bir kadındır. Kocası onu tarlakuşum, sincabım diyerek sever. Bu tarlakuşu, kocasından izinsiz, üstelik kocasının hastalığının sağaltımı için tefeciden borç para alıp da ödeyemeyince, evin dışındaki yaşamla karşılaşır. Durumu öğrenen kocası, birdenbire değişerek Nora'yı aşağılar. Kocası aslında değişmemiştir. Yaşamı bilmeyen Nora, bir olayla karşılaştığında ancak evliliğinin iyi gitmediğini anlar Kadına sunulan güzellik, bazen işte böyle sahte kılıf içinde gerçekliği saklayan bir işlev kazanır.

Nihal de Behlül'ün güzel sözlerinden etkilenmişti. *"Sevilmek! Sevilmek!... Hasta ruhunda yalnız bu çığlık vardı. İşte şimdi onu seven biri vardı; dizlerinin dibinde bu yineleniyordu."* Sevilmek gereksinimi, bu büyümü çağına henüz girmiş küçük kızın kuşkucu kişiliğini ortaya çıkarıyordu. Sanki o da Behlül'e sevgisini söylese, *"(...) bu çamların arasından binlerce alay kahkahası patlayacak ona. -Lakin çocuk! Seninle eğlendiler... diyecekler sanıyordu."* Bu sanısının yanında derinlerden gelen bir ses ona *"Behlül'den sakın"* diyerek mutluluğunu gölgeliyordu. Bu evliliğe evet yanıtı vermiştir; ama *"(...) gizli, çözülemeyen bir korku, (...) bahtiyarlığına büsbütün benliğini teslim etmesini engelliyor ve bu yeni, saydam ufkun üzerinde sanki ancak sezinlenebilir bir karanlık çizgi çiziyordu.*

Nihal'in kuşkucu kişiliği, Behlül'ün sahte yüzünü ortaya çıkararak, olayların gidişini değiştirecek bir özellik kazanır. Adnan Bey, Nihal'i halasına göndermiştir. Behlül'de arkasından gidecek ve Nihal evliliğe ikna edilecektir. Buraya kadar sorun yoktur, Behlül, Nihal'in hem meraklı, hem kuşkucu yanını dikkate almamıştır. Behlül'le evlenmeyi kabul etmiştir; ama buluttan nem kapan yapısı insan davranışlarındaki küçük değişikliklerin ayrımına varmasını sağlar. Nihal, öğle uykusundan sonra Beşir'e bakmak için odasından çıkar. Beşir, hastadır. Geceyi ateşler içinde geçirmiştir. Nihal, Beşir için kaygılanır. Bülent'i gördüğünde de Beşir'in hastalığından söz eder. Beşir'in odasına giderlerken Beh-

kısa cümleler
yalnızlığın arkasında duran adamlar gökyüzüyle konuşmazlar aslında.
hayat bir susmadır gökyüzüne kurşun sıkıldığında.
insan olmayı istemekti aslında martıların çığlık çığlık bağırışı.
ben yalanların şarkılarını ezberlediğimde, hayat pantolunu cebi delik bir çocuktu.
fakirliğin tenceresinde çocuklarına yalan pişiren bir annenin güzelliğiydi aslında estetik.
insanoğlu bu yüzyılda kayboluşu fark edilmeyen her serçenin (ki serçeler pek fark edilmeyen kuşlardır) hesabını vermek zorundadır.
serçeler siyah beyazlığın ve sadeliğin en gerçek resimleridir.
sen ey sevgili! yüzyılın tanrılarını tanıdığında susmayacaksın haksızlıktan yana.

kısa cümleler
yalnızlığın ertesinde kalan her insan biraz üşümüştür uzaklara.
sen eski bir yalan değilsin kadırga masallarında.
benim mutluluğumdu hayatı savuran kuşlar adına kırlangıç olmak.
masumluğun yüzdeki anlamında hep durgun bir ayna vardır.
sonra yolun sonunda vedalaşan iki arkadaş adına sevmiştik baharı.
sen yitip giden her aşkın arkasından bağırdığında, ben susacağım celladların uykusuna.
bitmez biliyormusun yalanın şeytanlığı.
sen de eskisin aslında yüzyılın yalnızlığında.
hani sen bir ormanı ikiye bölerdin ya hikayelerinde, işte öyle bir şey ayrılık.
yalansızdı su ve ateş inkar etti tanrıyı.

İlker GÖREN

lül, onu durdurur. İstanbul'a inmesi gerektiğini söyler. Sesindeki kuruluk Nihal'i etkiler. Üstelik uzun, dolaşık cümlelerle bir işi olduğunu söylemesi Nihal'i tedirgin eder. Zaten Nihal, örtülü konuşmalardan hiçbir zaman hoşlanmaz. Bihter, Peyker ve Firdevs Hanım'da gördüğü *"gizli gülüş"*'ler onu rahatsız etmiş, güven duymasını engellemiştir. Şimdi de Matmazel de Courton'a yazdığı mektubu postaya atması için Behlül'e verirken, *"(...) bilinmez nasıl, yüreğinden ancak bir saniye içinde geçen bir korku ürpertisi arasında bu mektubu artık bir parça yalan olmuş buldu."* Yine de mektubu Behlül'e uzatır. Behlül cüzdanını çıkarırken bir kağıt parçası yavaşça kayarak yere düşer. Nihal o kağıt parçasını Behlül'e söylemekle söylememek arasında kendisiyle çekişir. Bir yandan o kağıt parçasının Behlül'ün neden birdenbire gitmeye kalkıştığını anlatacak bir ipucu taşıyacağından emindir, öte yandan başkasıyla ilgili bir şeye elini uzatmak, kendisinden saklanan bir şeyi alma fikri onu rahatsız eder. Yine de o kağıtta yazılanları okumak Nihal için önem kazanır. *"Behlül çıkarken (...) bütün eklem yerlerini gevşeten bir dermansızlıkla duvara dayandı. (...) Sanki onda birçok garip sırlar vaad eden bir hayın gülümseme vardı."*

Nihal, kulakları uğuldayarak, kımıldamaktan korkarak Behlül'ün evden çıkmasını bekledi. Uzun dakikalar sonra araba gürültüsü duydu. Toz kasırgası içinde kaybolan Behlül'ün ardından kağıda koştu, iki satırdan oluşan yazıyı okudu. *"Hepsini itiraf etti. Artık o tasarlama mümkün değil; bu akşam herhalde burada bulununuz."*

(Sürecek)

berrintas@superposta.com

Öykü

YİTİK DÜŞLERİN HÜZNÜ

H. Yusuf DEDE

İşim at arabasıyla elâlemin yüklerini ücret karşılığında taşımaktır. At arabam, iki yıl önce sirozdan ölen babamın bana kalan mirasıdır. Kazancım kimi gün iyi, kimi gün de kıttır. Yedi kardeşiz. Kardeşlerin en küçüğüyüm. Onlar evli ve ayrı evlerde kalıyorlar. Annemle kerpiçli küçük evimizde oturuyorum. Ona bakmakla yükümlüyüm. İki ayağımızı bir pabuca sığdırıp kimseye muhtaç olmadan öyle böyle geçiniyoruz. İki gündür aralıksız kar yağdığı için işe çıkmıyorum. Yollar karla kaplı ve hava çok soğuk.

Annem okuyamadığıma üzülür, komşum-çocukluk arkadaşım Şeran aklına geldikçe ezinç yüreğinden gelen boğuk bir sesle:

"Oğlum, doğru mu, anası diyor ki Şeran okulu bitirince kaymakam olacakmış." derdi.

Bunun üzerine yüreğimde bir karıncalanma olur, sanki yaram deşilmiş gibi acı duyarım. Bir an düşüncelere dalıp giderim. Yitik düşlerin hüznü çöker üzerime. Derinden bir iç çektikten sonra anneme:

"Evet, öyle diyorlar..." derim; ama nedense öfkelenirim. Öfkemi anneme yansıtmam. Öfkem Şeran'a da değil. İçten içe öfkelenmem belki de yokluğun kelepçesiyle tutuklanan yüreğimdeki okumak tutkusunun uyanışından, çırpınışından, çığlığındandır...

Sabah kahvaltı yaparken annem, Şeran'ın Ankara'dan geldiğini söyleyince aynı şeyleri bir daha yaşadım. Ama Şeran'ı göreceğim için sevindim. Onu kıskanırım; ama severim de. Acısıyla tatlısıyla yaşadığımız ortak nice anılarım vardı. İsteklerini gönlünce gerçekleştirmesini hep dilerim.Ona güveniyor ve ondan umutluyum. Okursa halka belki bir yararı olur, cehaleti aydınlatan bir ışık olur, diye düşünürüm... Çocukken onunla dövüşüp darıldığımız da, sevinip güldüğümüz de olmuştu. Ne olursa olsun insanın ekmeğini bölüştüğü insanı unutması mümkün değildi. İlkokulu onunla aynı okulda aynı sırayı paylaşarak okumuştuk. İlkokuldan sonra ailemin olanakları elvermediğinden okula devam edemedim. Arkadaşlarım okulun bahçe kapısından geçip sınıflara giderlerken ben kapıda durup evin geçimine katkım olsun diye tepsinin içinde taşıdığım tatlı, simit ve bol soğanlı lahmacunlar sattım. Derslerimde başarılıydım, okumak istiyordum. İsteğim gerçekleşmedi. Ama Şeran okudu.

Şeran'ın babası İlçe Orman Müdürlüğü'nde memurdu. Kurnaz, işini bilen biriydi. Böylelerin acımasız olduğu söylenir. Adam gerçekten öyleydi. Kendi çıkarı için her ipte oynar; fukaradır demez, fırsat buldu mu adamın sırtındaki gömleği bile alırdı. Onun, İlçe Orman Müdürlüğü'nün ihaleyle verdiği kuru ağaçların kesilip odun olarak satılması işinde dalavereler çevirerek ve rüşvet alarak haksız kazançlar elde ettiğini Varto'da bilmeyen yoktu. Cebe indirdiği paralarla tefecilik yaparak kısa zamanda semirmişti. Anımsıyorum da on yıl önce bu kadar zengin değildi. Memur aylığıyla o kadar tarlayı, çarşıdaki dükkanları, bindiği arabayı alabilmesini insanın aklı almıyordu... Şeran işte böyle bir babanın oğluydu. Babasını sevmem, yaptıklarını hoş karşılamam ve onunla hiçbir işim de olmaz. Değer verdiğim Şeran'ın kendisiydi. Şeran halktan yanaydı, toplumcu düşünceleri vardı. İçten içe babasını yerse de bunu pek dillendirmezdi. İpleri babasının elindeydi, ondan çekinirdi de. Kendi kendime hep derim babası öyledir diye oğlu da öyle olacak diye bir kural yoktur. Onun için Şeran'la olan arkadaşlığımda babasını ölçü olarak almam. Dediğim gibi bir kural olsaydı, bir baba sokaklarda çöp toplarken öte yandan oğlu kumar masasında oturmazdı. Aha görüyoruz oturuyorlar işte...

Şeran babasının hünerleri sonucu kavuştuğu olanaklarla ilk ve orta öğrenimini burada tamamladı. İki yıl üst üste Diyarbakır'da özel dershanelere gitti. Gençen yıl sınavı kazanıp üniversiteye girdi. Şimdi Ankara'da okuyor. Onun eve geldiğini öğrenince gidip görmek istedim. Görmezsem, hal hatırını sormazsam ayıp olur diye düşündüm. Hem biraz da çene çalar, geçmişi yad eder, bölgede son zamanlarda yaşanılan olaylardan söz ederiz diyordum içimden... Düğüne gider gibi en yeni elbiselerimi giydim. Yeni elbise dediğim en azından üç-dört yıldır kullandığım elbiselerdi. Lastik çizmelerimi giydim. Biliyorum, görmüştüm evlerinde yerlere hep güzel halılar serilirdi. O güzelim halılara ıslak çoraplarla basmanın hoş olmayacağından su

sızdıran kunduralarımı giymedim. Hazırlandıktan sonra yürüyüp bahçe kapısından tam çıkacaktım ki, elinde saman dolu bir torbayla samanlıktan çıkan annem ardımdan seslendi:

"Nereye böyle?!... Hani damdaki karı küreyecektin.?" dedi.

"Ana, dönünce karı kürerim, hiç kaygın olmasın." dedim ve sokağa çıktım.

Pul pul kar yağıyordu. Yerde iki karış kar vardı. Üç dört adımlık yolu kara bata çıka yürüdüm. Vardım Şerangilin sundurmasına. Yedi aydır Şeran'ın yüzünü görmemiştim. Onu göreceğim için sevinçli ve heyecanlıydım. Kapı ziline basarken içimdem:

"Babası umarım evde değildir" diyordum.

Babasının takındığı yapmacıklı ciddi tavırları, dediğim dedik konuşmaları sıkıcıydı. Ayrıca siyasal düşüncelerim onunkilerle uyuşmuyordu. Halkçı düşüncelere dudak büküp karşı çıkardı. Kişi çıkarını düşünmelidir her şeyden önce, derdi. Onunla yersiz bir bozuşmaya girmek istemiyordum. Hem evde olursa Şeran'la rahat konuşamayacağımı biliyordum.

Kapı açılmayınca ikinci kez çaldım. Bu arada üstümdeki karları silkeledim, çizmelerimi sertçe iki üç kez karı temizlenmiş beton zemine vurdum. Kapıyı Şeran'ın annesi Simey açtı. Açar açmaz yüzünün rengi değişti, somurttu. Bilmem neden, araladığı kapının kolunu sıkıca kavradı, kapıyı arkasına aldı. Sanki zorla içeri girecekmişim de o da bunu engellemek ister gibi cüsseli bedenini siper etti. Oldum olası bu kadının insana öyle üstten bakmasından nefret etmişimdir. Öyle itici ve soğuk bakışı zoruma gitti. İçeriye buyurur sandım; ama buyurmadı. Bir an içimden:

"Keşke gelmeseydim.." dedim. Yutkunarak ona:

"Duydum ki Şeran gelmiş, acaba evde mi?" diye sordum.

Azarlarcasına bir ses tonuyla,

"Yoo evde değil" dedi. Biraz durduktan sonra kekeleyerek ekledi: "Sabah köye dayısını görmeye gitti." dedi.

"Öyle mi!... peki..." dedim ve sırtımı dönüp bahçe kapısına doğru yürüdüm. Bir kaç adım atmıştım ki Simey:

"Şeran'ı ne için sordun?" diye seslenip sordu.

"Hiç, öylesine uğramıştım..." dedim.

Siyasi işlerle uğraştığım için Simey benden korkuyordu....

Arkama dönüp Simey'e cevap verdiğimde eşiğe bakan pencereye gözüm kaymıştı. Azıcık aralanmış perdenin arkasında durmuş, başı görünen birinin bana baktığını gördüm. Onu fark ettiğimi anlamış olacak ki, başını hızla geri çekti ve perde kapandı. Bakanın yüzünü seçemedim. Perdenin arkasında eğilmiş baktığı için uzun saçları sarkmış yüzünü gölgelemişti. Simey'in evde yetişkin kızları vardı. Onlardan biridir, diye içimden geçirdim. Simey'in Şeran'ın köye gittiğini söylemesi aklıma pek yatmadı. İçime kurt düştü. Şeran dün gelmişti, bu gün de hemen köye mi gitti!... Hem de bu karda bu kışta... Ya o pencereden bakan kimdi? Diyelim ki Simey'in yetişkin kızlarından biriydi; öcü müyüm ki benden öyle saklanıyor... Ya Simey'in soğuk ve itici tavrına ne denilmeli?... İçimden bir ses Şeran'ın evde olduğunu söyledi. Bu sese kulak vermedim. Çünkü benim bildiğim Şeran böyle kansızca davranmazdı, davranmamalıydı. Diyelim ki içimdeki ses doğru söylüyor, kulak verdim ne yapabilirim ve ne diyebilirim ki? Eğer Şeran evdeyse ve benden saklanıyorsa bana düşen, böyle bir evden çekip gitmek olurdu. Durmadım eve döndüm. Sıkıldım, öfkelendim, kendi kendime söylenerek üstümü değiştirip eski elbiselerimi giydim...

Kar durmamıştı. Sıkı giyindim. Başıma kefiyeyi sarıp sarmaladım. Çizmelerimi giyip tahta küreği alarak dama çıktım. Hırsımdan küreğin önüne kattığım karı sürükleyip öbek öbek aşağıya nasıl yığdığımın farkında değildim. O kadar ağrıma gitmişti ki Simey'in öyle tavır takınması. Karı kürerken ara sıra dönüp Şerangilin pencerelerine bakıyordum. Oradan ayrılalı bir saat ya olmuştu ya olmamıştı. Bir taksi geldi evlerinin önünde durdu. Korna sesleri duyuldu. Burnumun dibindeydi, merak ettim baktım. Bir an umutlandım, belki de doğruydu, Şeran köye gittiydi de geri döndü, diye. Taksiden fiyakalı giyinmiş üç genç indi. Gençler yabancıydı, tanımıyordum. Ne görsem iyi, kız gibi saçlarını uzatmış olan Şeran evden çıktı, evin sundurmasındaki üç basamaklı merdiveni indi ve koşar adım onları bahçe kapısında karşıladı. Onlarla teker teker kucaklaştı. Benim damda durmuş onları gözlediğimi gördü mü görmedi mi, bilmiyorum; ama onun ne mal olduğunu gördüm. Sonra onları alıp eve girdiler. Yüreğim ezilmiş gibi içim acıyla doldu. Ona içten içe lanet ettim. Şeran'ın bu kadar aşağılaşacağını beklemiyordum...

Elimle kavradığım küreğe bütün ağırlığımla yaslandım. Yağan kar taneleri altında yitik düşlere daldım. Kar taneleri gibi düşlerin hüznü çöktü üzerime. Hüznümü, yeni yeni tütmeye başlayan bacamızdan burnuma çalan keskin tezek dumanı dağıttı. İşimi bitirip aşağıya indim.

Yüreğim yukarıda kaldı...

YILDIZ GÜNCESİ

Cengiz GÜNDOĞDU

2 Kasım Salı

Birkaç gündür canım sıkkındı.

Başbakanlık İnsan Hakları Belgesi'ne sert sözlerle karşı çıkıldı ya, bunun "sert sözde" kalmayacağını düşünüyordum. Ancak durum, "sert söz"de kaldı görüntüsünü verdikte sıkıldı canım.

Canımın sıkıntısının nedeni şu. Ben, yazarım. Yazar olduğum için halkımı iyi tanımalıyım. Halkı tanırsam doğru saptamalar yaparım. Halkı tanımak için halkın her durumuyla ilgilenirim. Gözlerim halkı. Halkı iyi tanıdığım için, İnsan Hakları Belgesi'nin "sert sözde" kalmayacağını biliyordum. Ama günlerdir eyleme geçilmiyordu.

Acaba halk değişmiş miydi. Eleştiriler "sert sözde" mi kalacaktı. Yanıldığım için canım sıkılıyordu, ama seviniyordum da,.. Demek halk değişmişti. Kısa süre sonra "sert sözü" de aşacaktı. Canım sıkılsa da, iyi diyordum.

Bu sabah gazeteleri okurken "sert sözün" eyleme geçtiğini öğrendim. Bunu öğrendikte canımın sıkıntısı geçti.

Demek halkımı iyi tanıyormuşum ben.

Tarhan Erdem bu durumu şöyle anlatıyor,

Dün öğle üzeri naklen yayını izliyordum, ekranda bir el İbrahim Kaboğlu'nun önüne uzandı, kağıtları avuçladı, herkesin görmesi için havaya kaldırdı, yırttı."

Kimin yırttığı önemli değli, yırtma eylemi önemli. Böylece "sert söz" eyleme geçti. Yırtma eylemini daha da görünür kılan şu. Belgeyi yırtanın, Başbakanlık İnsan Hakları Kurulu'nda üye olması.

Hani tuzu biberi eksikti derler ya, öyle bir durum.

Burda öz-görüngü ilişkisinin çelişkisini görüyoruz. Görüngüler, Türkiye'de insan hakları için ciddi bir uğraş verildiği izlenimini yaratıyor. Kurullar oluşturuluyor, kurullar toplanıyor. Ama öz bir noktada patlıyor. Görüngüleri parçalıyor.

Bu duruma şaşırmıyorum. Çünkü, insan hakkı kavramı, insanın kendini, Hegel'in söylediği gibi belirlemesidir. "Özne, belirleyen ve karar veren prensip" olabilmelidir.

Hegel'in Sokrates için söylediklerini şöyle açımlar Kierkegaard, "Demek istiyor ki özne kendini belirliyor olması gereken şeyin üzerinde özgürce durmaktır." (S. Kierkegaard, İroni Kavramı, Çeviri: Sıla Okur, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2003).

Özne, yalnızca gereken şeyin üzerinde belirli bir zamanda durmayacak. Özne, sürekli belirleyecek kendini.

Kişi bu uğraktan geçtikten sonra, o kişiyle insan hakları üstünde konuşulur. Bu nokta her kişinin geçebileceği bir uğraktır. Yalnızca Türkiye için söylemiyorum bunu. Yere göğe sığdıramadığımız Avrupa için de söylüyorum bunu. Çıkarlarına dokundu mu, Avrupalı da insan haklarını yırtar.

Peki n'apacağız. İnsan haklarının yazıldığı kağıtlar hep yırtılacak mı böyle.

İnsan haklarının yazılı olduğu kağıtlar, kağıtlar yırtıldıkta, insan hakları düşüncesi de yırtılır mı.

Namık Kemal, *Hürriyet Kasidesi*'nde şöyle der, "Ne mümkün zulm ile bi-dad ile imhâ-yı hürriyet/ Çalış idrâki kaldır muktedirsen âdemiyetten.

Şöyle der Namık Kemal, olası değildir, baskıyla, adaletsizlikle özgürlüğü yok etmek, anlayışı, anlamayı kaldır insanlıktan gücün yetiyorsa.

Namık Kemal'in kimi görüşlerini eleştırmiştim daha önce. Ama bu, Namık Kemal'in bizim mirasımız olduğu gerçeğini ortadan kaldırmaz.

Namık Kemal, *Hürriyet Kasidesi*'nde özgürlüğe aşık olmakla esaretten kurtulduğunu belirtir. Geleceğin güzel olacağı umudu, her türlü acıya, her türlü baskıya karşı direnç oluşturur insanda.

Yine Namık Kemal, insanda şu düşünceyi uyandırır. Özgürlük için verilen uğraş, elmas tözüne benzer. Hiçbir baskı gönüldeki bu elmas tözünü ezemez.

Günlük yaşamdan sıyrılırsak, zaman boyutunda bakarsak insanlık tarihine, Namık Kemal'in doğru söylediğini anlarız.

Nice haklar, nice kağıtlar yırtıla yırtıla yazıldı insanlığın burcuna.

4 Kasım Perşembe

Türkiye'nin bütünüyle demokratikleşmesi için mücadele eden yazarlardan biriyim.

Demokratik her girişimi destekledim. Bu, bir. İkincisi şu. Şimdi yazacaklarımın nedeni o bilinen egemenlik anlayışı değil. İnsani bir duygumu dile getirmek istiyorum yalnızca.

İlk elde şunu söylemeliyim. Avrupalı yetkililerin zırt pırt Türkiye'ye gelmeleri rahatsız ediyor beni.

Bugün *Cumhuriyet*'te okudum. Şöyle deniyor, *"Almanya Federal Meclisi İttifat 90/Yeşiller Partisi Eşbaşkanı Claudia Roth 'Biz reformların ne kadarının hayata geçirilip ne kadarının geçirilmediğini incelemeye geldik.'"*

Bu bayana gelme diyemezsin, Avrupa Birliği'ne girmek istiyorsunuz çünkü. Avrupa Birliği'nin de belli ölçütleri var. Onlar da bu ölçütlere göre ölçüp biçiyorlar Türkiye'yi.

Ben, Türkiye'nin demokratikleşmesini Avrupa Birliği için değil, Türkiye için istiyorum. Ama Avrupa Birliği için demokratikleşme başlayınca, gelip gidiyorlar, üstten üstten konuşuyorlar böyle.

Bunlar, kendilerine "Sivil Toplum Kuruluşları" denen örgütlerle de konuşuyorlar. Kendilerine "Sivil Toplum Kuruluşları" diyen örgütlere, şunu diyorum, bunların zamirini niye bozmuyorsunuz.

6 Ekim Cumartesi

Daha önce söylemiştim. Türkiye'de herhangi bir işte çalışanı, eleştirdin mi, ortalık karışıyor. Şöyle oluyor bu. O işle ilgili kesinlikle bir dernek ya da sendika var. Dernek ya da sendika hemen harekete geçiyor.

Bugün *Milliyet*'te okudum. Televizyonda Emret Bakanım adlı bir dizi varmış. *Milliyet*'in yazdığına göre bu dizide "etek boyları üzerine yapılan espri hemşireleri kızdırmış. "Ahlaksız değiliz" diye açıklama yapan hemşireler imza kampanyası başlatmış.

"Sağlık ve Sosyal Hizmet Çalışanları Sendikası yöneticileri de Ankara'da hemşireler arasında başlatılan kampanyanın yurt geneline yayılacağını kaydettiler. Konuyu TBMM'ye taşıyacaklarını vurgulayan sendika yönetimi, diziyi RTÜK'e şikayet etmeye hazırlanıyor" diyor *Milliyet*.

Türkiye'de dernekler, sendikalar sansür kurulları gibi çalışıyor. Diziyi gören, yazıyı okuyan biri, hemen derneğine, ya da sendikasına durumu bildiriyor. Örgüt, hemen harekete geçiyor.

Sorun burda şu. Biz neden bir eleştiriye hemen kızıyoruz. Bir şakaya neden gülüp geçemiyoruz.

Bu diziyi ben görmedim. Komediymiş. Güldürmek için komedide abartı vardır. Bu abartıya gülüp geçsek n'olur.

Her eleştiride, her abartıda böyle tavır alınırsa öznesiz diziler, öznesiz eleştiriler mi yapılacak. Ya da yazar kendini mi sansürlesin. Şöyle, "Geçen gün (Y)'ye gittim (Y)'nin durumu içler acısıydı. Orda (...)nı (...) da (....)du. (Y) (....)ku (....)ze (....) ta(...) be(...)dir. Bu durum düzeltimelidir. Yurttaş Bayan (....) tı... (....) tı(....)"

Bundan sonra böyle mi yazalım.

10 Kasım Çarşamba

Çinliler şöyle demiş, *"Duvar yapıldıktan sonra duvarcı unutulur."* Gerçi Mustafa Kemal Atatürk unutulmadı, ama unutulmayış sözde kaldı.

İçerik olarak unutuldu Mustafa Kemal. Peki neden böyle oldu bu. İlk elde, Türkiye'nin islami kurallarla yönetilmesini isteyenler var. Bu görüşü savunanların Mustafa Kemal'i anmamasından daha doğal ne olabilir.

Sol, eleştirerek de olsa Mustafa Kemal'le ilişkisini kesmemişti. Ama 12 Eylül'de öyle bir uygulama yapıldı ki Atatürkçülük adına, insani değerler açısından Mustafa Kemal'i savunmak olası değildi.

Bütün bunların üstüne, kimi uygulamalar nedeniyle Mustafa Kemal faşist diye suçlandı.

Tarihe nesnel bakmanın kolay olmadığını biliyorum. Hele bu tarih çok yakınsa, kimi bakımlardan rahatsız etmişse...

Ben, tarihi tekil olguların egemenliğinden arındırarak bakarım. Tekil olguları arındırmasaydım, Mustafa Kemal, benim için dokunulmaz bir kişilik olurdu. Çünkü ben, böyle bir evde büyüdüm.

Benim görüşüme göre hiç kimse dokunulmaz, eleştirilmez değildir.

Şimdi Mustafa Kemal'i nasıl değerlendirmeliyiz. Önce şu. Mustafa Kemal, burjuva sınıfının olmadığı, yoksul bir ülkede aydınlanma hareketinin başlatıcısıdır.

Bu topraklarda, devlet destekli oluşturulan burjuva sınıfı, Mustafa Kemal'in başlattığı aydınlanma hareketine destek vermemiştir.

Burjuva sınıfı, feodal sınıfla uzlaşmıştır. Köy Enstitüleri'nin kapatılması, bunun canlı örneğidir.

Mustafa Kemal'in başlattığı aydınlanma hareketi yarım kalmıştır. Bugün çektiğimiz sıkıntıların nedeni bu hareketin yarım kalmışlığıdır.

Mustafa Kemal'in başlattığı aydınlanma hareketinden ne anlamalıyız. Aydınlanma hareketinin üç temel öğesi vardır.

Birincisi, laik-cumhuriyet. Laik-cumhuriyet, yalnızca siyasal bir yönetim değildir. Bu kavram kişisel yaşama da geçirilmelidir.

Laik-cumhuriyeti kişisel yaşama geçirmenin anlamı şudur. İnançla bilimi karıştırmamak.

Bugün bu noktada olduğumuz söylenemez.

Aydınlanma hareketinin ikinci temel ögesi, bilimsel bakıştır. Mustafa Kemal'i öve öve göklere çıkaran, ama sayfa sayfa yıldız falları yayımlayan gazeteler, bilimsel bakışın yerleşmediğinin göstergesidir.

Yaşama bilimsel bakan bir kişinin yıldız falıyla ne ilgisi olabilir.

Mustafa Kemal'in başlattığı aydınlanma hareketinin üçüncü temel ögesi, Türkçeyi dini söylemden arındırmasıdır. Türkçe, Laik-cumhuriyete uygun bir dil olacaktı.

Attilâ İlhan gün aşırı *Cumhuriyet*'te yazar. Çoktandır okumuyorum yazılarını. Bugün yazısına baktım, yine dini söylemlerle yazıyor. Düşünün, Attilâ İlhan, gün aşırı Mustafa Kemal'i yazıyor. Ama Mustafa Kemal'in aydınlanma hareketinin içeriğini anlamamış.

Mustafa Kemal'in aydınlanma hareketi yarım kaldı. Buna karşın Türkiye bugün ayaktaysa, bu yarım aydınlanmanın sonucudur. Kadınlar, yaşamın her alanında yer alabiliyorsa, okuma yazma öğrenme kolaylaştıysa, özetle bugün Türkiye'de zor da olsa soluk alabiliyorsa bütün bunlar aydınlanma hareketinin sonucudur.

İlericilerin, devrimcilerin mirasıdır Mustafa Kemal'in aydınlanma hareketi. Demokratik, eşitlikçi bir Türkiye için bu miras savsaklanmamalıdır.

Savsaklansa n'olur. Şu olur. İnsan, soluk alırken havayı düşünmez. Ne zaman havasız kalır, o zaman havasızlığı düşünür. İşte bundan ötürü, Mustafa Kemal'in aydınlanma hareketi savsaklanmamalı.

17 Kasım Çarşamba

Kış geldi.

Pazartesi günü, öğleye kadar, kısa kolla gezebilecek bir hava vardı İstanbul'da. Pazartesi öğleden sonra birdenbire geldi kış.

Bilirsiniz değil mi, sevgideğer yolarkadaşlarım, her mevsimin başında sevinirim ben. Ama bu kış sevinemedim. Bunun nedeni saldırgan, emperyalist ABD'nin Irak'ta yaptıkları.

İlk elde şunu söylemeliyim. Halkın kutsal saydığı yerlere, kişi, o kutsallığa katılmıyorsa bile saygı göstermelidir. Bu, evrensel bir değerdir.

Saldırgan, emperyalist ABD evrensel değerleri de yerle bir ediyor. Direnişçiler olduğu savıyla saldırgan, emperyalist ABD, Felluce kentini, günlerdir bombalıyor.

Müslümanlar, camiye ayakkabılarını çıkarır, öyle girerler. Müslümanlarca böylesine saygın, kutsal bir yeri, ABD'liler bombalıyor. Camideki on Iraklıyı katlediyor. Yaralı beş Iraklıyı bırakıyor. Daha sonra başka birlik geliyor, dört yaralıyı katlediyor. Bir yaralı kalıyor. Onu da ABD'li bir asker, katlediyor.

Nerde oluyor bunlar. Felluce kentindeki bir camide.

Hadi şimdi kış geldi diye sevin.

Felluce'de olup bitenler, savaşa karşı çıkmanın en büyük gerekçesi. Pavlov'a göre, insan doğanın parçasıdır. Doğa, maddeyle enerjidir. Doğanın parçası insan da maddeyle enerjidir.

Ben de böyle düşünüyorum. Enerji, insanda yaratıcı güç olarak kendini gösterir. Bütün sanat eserlerinin, bütün bilimsel buluşların temelinde insanın yaratıcılığı vardır.

Hem savaşa hazırlık, hem savaş, insandaki bu yaratıcılığın yanlış yola sokulmasıdır.

Savaşa hazırlık, düşman sayılan kişiyi, en hızlı, en kolay öldürecek silahların tasarımıyla başlıyor. Böylece, insanın yaratıcılığı, insana karşı kullanılıyor.

Savaş ise baştan başa insana karşı kullanılan bir yaratıcılığın dışavurumu oluyor.

Bütün öbür nedenler bir yana, yalnızca bu açıdan bile savaşa karşı çıkılmalıdır.

19 Kasım Cuma

Taha Akyol, *Atatürk'le İlgili İki Kitap* adlı yazısında (Milliyet, 1 Kasım 2004) Taner Timur'un *Türk Devrimi ve Sonrası* adlı eserinden söz ediyor. Kitaptan söz ederken sözü, Köy Enstitüleri'ne getiriyor Taha Akyol. Kitaptan şöyle bir alıntı yapıyor, *"'Köylünün okutulması, üretici hale gelmesi' toprak ağalarının da çıkarlarına uygundu. Köy Enstitüleri köylüyü toprağa bağlamak suretiyle sınıf kavgasını da önleyecek bir tedbir olarak düşünüyordu."* (Sf.210, vd)

Bunu okudukta Taner Timur'u düşündüm. Daha önce Taner Timur'un *Türk Devrimi ve Sonrası* adlı eserini okumuştum. Köy Enstitüleri'ne böyle baktığını sanmıyordum. Olabilir, düşüncesini değiştirebilir. Eserin yeni baskısını buldurdum. Sözü edilen yeri okudum. Taha Akyol ivedi davranmış.

Taner Timur, Köy Enstitüleri sorununu şöyle açımlar. *"Köy Enstitüleri, köylüyü toprağa bağlamak suretiyle, sınıf kavgasını da önleyecek bir tedbir olarak düşünülüyordu. Toprak ağalarını (ve daha sonra da birtakım 'solcu' yazarları) yanıltan husus bu olmuştur. (...) Köy Enstitüleri, sınıflaşmayı da önleyecek bir araçtı. Oysa bu mümkün müydü? Sorun objektif olarak ele alınırsa, bunun mümkün olmadığı görülür."*

Bu düşünce Taner Timur'un değil. O dönemin yöneticileri böyle düşünüyor. Milli Eğitim Bakanı, bakın ne diyor, *bizim arzumuz köyün içersinde bilgili, sıhhatli, memleketine bağlı ve müstahsil vatandaş yetiştirmektir. Yoksa köylüyü, arz ettiğim bilgi ve mesleklerle teçhiz edip onları şehre akın eder vaziyete getirmek değildir... (Köy Enstitüleri) yeni bir sınıfın müvellidi addetmeyi bendeniz doğru bulmuyorum.*

Taner Timur, açıkça söyler, *"Böyle bir anlayış devrin ideolojisine de uygundu. (...) Kısaca Köy Enstitüleri, sınıflaşmayı da önleyecek bir araçtı. Oysa bu mümkün müydü? Sorun objektif olarak ele alınırsa, bunun mümkün olamayacağı kolayca anlaşılır."*

Köy Enstitüleri, toprak ağalarının amaçlarının karşıtı bir sonuç doğurur. Taner Timur, şöyle der, *"Köy Enstitülerinin sömürülen kitlelerde sınıf bilinci*

yaratacak ve düzene karşı mücadeleyi körükleyecek bir girişim olduğudur. Esasen ilk kuruluş yerleri de böyle bir mücadele açısından çok elverişli bölgelerdi."

Peki toprak ağaları niye buna karşı çıkmadılar. Taner Timur'un deyişiyle *"toprak ağalarının kültür ve kavrayış seviyelerinin düşüklüğü"* toprak ağalarının sessiz kalmasını sağlıyor.

Peki, Köy Enstitüleri, kendiliğinden mi toprak ağalarının amacının dışına çıkıyor.

Hayır.

Bu konuda Taner Timur, şöyle der, *"Görebildiğimiz kadarıyla, bu konuda başından sonuna kadar ne yaptığını bilen tek kişi İsmail Hakkı Tonguç'tur."*

İsmail Hakkı Tonguç, bu konuda şöyle der, *"Köy meselesi, bazılarının zannettikleri gibi, mihaniki bir surette köy kalkınması değil, manalı ve şuurlu bir şekilde köyün içten canlandırılmasıdır. Köy insanı, öylesine canlandırılmalı ve şuurlandırılmalıdır ki, onu hiçbir kuvvet, yalnız kendi hesabına ve insafsızca istismar etmesin. Köyün sakinlerine köle ve uşak muamelesi yapmasın."*

Toprak ağaları uyanınca Köy Enstitüleri kapatıldı.

Peki, laiklik konusunda niye başarılı olmadık. Taner Timur, son derece doğru bir saptama yapar bu konuda, *Türkiye'de burjuva devrimi sonuca ulaşamadığı için, laikleşme süreci de tamamlanamamıştır."*

Taner Timur, Mustafa Kemal Atatürk'ü, ilk el pozitivizme indirgeyenler için şöyle der, *"Türkiye'de pozitivizmin toplumsal dayanaklarını bürokrasi ve büyük ticaret burjuvazisi teşkil etmiştir. Bu sınıf ve zümre arasındaki ilişkiler ve o devirde sık sık görüldüğü gibi birinden diğerine geçişler, böyle müşterek espri sayesinde kolaylaşmıştır. Ancak pozitivizmin üretim güçlerinden kopuk ve ilkel şekli resmi balolarla ve Türkçe tangolarla sembolize edilen dar bir Batıcılık anlayışını körüklemiştir. / Atatürk bu tarz bir pozitivizmi ve bunun yol açtığı yanlış bir 'Batılılaşma' politikasını tutarlı bir şekilde benimsemiş ve uygulamış mıdır? Daha önce de belirttiğim gibi Kemalizm çoğu kez böyle ilkel bir pozitivizme indirgenmek istenmektedir. Bugün de burjuvazi, kapitalistleşmiş çiftçiler ve bürokrasi üst kademeleri, kısaca yönetici zümre, Kemalizmi böyle anlamak eğilimindedir. Bu anlayış içinde Kurtuluş Savaşı kahramanı ve tam bağımsızlık savaşçısı Mustafa Kemal Atatürk'ün yeri yoktur."*

Taner Timur'un *Türk Devrimi ve Sonrası* adlı eseri (İmge Kitapevi, Ankara, 2001.) son derece önemli.

Kulaktan dolma bilgilerle, boş sözlerle Atatürk'ü övmek, ya da kulaktan dolma bilgilerle, boş sözlerle Atatürk'ü yermek ciddi, düşünen bir insana yakışmaz.

Mustafa Kemal'i, doğru bir biçimde kavramak gerekir. Bunun için Taner Timur'un *Türk Devrimi ve Sonrası* adlı eseri okunmalı.

Daha önce söyledim. Yine söylüyorum. Mustafa Kemal hareketi aydınlanma hareketidir Bizim mirasımızdır.

Aydınlanma haraketi neden devrimcinin mirası olmalıdır. Bunu Taner Timur, eserini bitirirken, açık seçik belirler. *"Nasıl tarih bitmemişse, Türk devrimi de bitmemiştir. Bütün sorun M. Kemal'e, hiç de iddialı olmadığı 'doktrin' alanında anlamsız eleştiriler yerine, onun devrimci kişiliğini bütün boyutları içinde kavramak ve o nasıl 1920'lerde devrimci olduysa, 1990'larda çok farklı ulusal, toplumsal ve küresel koşulların analizi çerçevesinde -ve herhalde çok daha mütevazi bir ölçüde- devrimci olabilmektir."*

O kadar.

20 Kasım Cumartesi

Sabahın erinde evden çıktım, on adım attım, atmadım, yağmur boşaldı. Çoktandır böyle bir yağmur bekliyordum.

Hızlanmadan, yavaş yavaş yürümemi sürdürdüm... Yağmur, ıslanan ağaçlar, ıslanan toprak, toprak kokusu esenlik getirdi içime.

Yürürken o bayan gazeteciyi düşündüm. *Taşkıran* çıktı ya, bir bayan gazeteci söyleşi yapmak istedi benle. Bu öneriyi geri çevirdim. Acemi, bilmiyor benim *Sanatta Star Sistemi* için ne kadar "tehlikeli" olduğumu.

"İşten atarlar sizi. Ben de sizi İnsancıl'a alamam, boşta kalırsınız" dedim.

Yakışmaz bana, arkadan dolanmak, bir insanın acemiliğinden yararlanmak... Teşekkür etti.

Edebiyat dünyasındaki ölçütlerin estetik olduğunu sanıyor. N'olacak, bir yazarın eseri çıkmış, söyleşi yapalım diyor.

Nerden mi anladım acemi olduğunu, sorularından, beni "adam" yerine koymasından. Ben o çevrelerde "adam" sayılmam. Ama ben de o çevrelerce "adam" yerine konmak istemem.

Acemi olmasa bilirdi *İnsancıl*'ın 15 yıldır hiç aksamadan yayımlandığını. Tek bir basın organında tek bir haber çıktı mı.

Çıkmaz.

Sessizliğin şiddeti bu. Ama zamanın şiddeti sıfırlayacak sessizliğin şiddetini...

Yağmurda, ıslana ıslana, yavaş yavaş yürürken bunlar düştü aklıma...

Gülümsedim...

23 Kasım Salı

Dün kar yağdı İstanbul'a.

İstanbul'a ne zaman kar düşse sıkıntı basar içime... Severim karı, ama İstanbul'da sıkıntı veriyor bana kar. Çünkü ortalık karışıyor.

Çok değil, yarım saat yağdı kar. Bu yetti, karıştı İstanbul.

Hep böyle bu. Yıllardır böyle. Kar yağar, karışır ortalık.

Kar, yağdıktan, bir süre sonra erir. Burda da karışır ortalık. Eriyen sular anayolları, yan yolları kaplar...

Yıllardan beri yinelenir durur bu...

Kar, yalnız İstanbul'u mu karıştırır. Kar, Türkiye'de "anarşisttir" Kar yağdıkta, kimi yollar kapanır. Araba kazaları olur. İnsanlar donarak öldürür.

Hep kar yapar bunları.

Nerdeyse kara düşman olası gelir insanın.

Cenap Şahabettin, *Elhan-ı Şifa* adlı şiirinde, *"Karlar / Ki havada uçar uçar ağlar/"* der.

Karlar, şimdi ağlamıyor, bizi ağlatıyor.

Belki bir gün kentler, sağlıklı bir biçimde düzenlenir. Kar eziyet olmaktan çıkar. Kar yağdı diye sevinir insanlar. İşte o gün, yersiz yurtsuz kimse yoktur.

Gecenin karanlığında, karın aydınlığı, esenlik verir insana.

Kimbilir, bir gün kurulur böyle bir dünya.

24 Kasım Çarşamba

Metanın, vurucu, dönüştürücü, öldürücü gücü saklanır hep. Başka nedenler aranır, bulunur, sorun çözülmez ama. Sorun bir süre sonra unutturulur. Aynı sorun bir başka yerde, bir başka biçimde kendini gösterene kadar.

Ne demek istediğimi şöyle anlatayım. İnsanın bu dünyadaki anlamı, çok para kazanıp, varsıllaşmak değil. İnsanın anlamı, sanatta, bilimde yaratıcı olmaktır. Bu anlam, para kazanmak, varsıllaşmak oldu mu, sorunlar başlar.

Sorun şurdan çıkar. Varsıllaşmak için, her nesnenin, her işin, satılması için pazara sürülmesi gerekir. Bu işin ilk koşuludur, yeterli nedeni değildir. Pazara sürülenin satılması gerekir.

Edebiyattan başlayalım. Yazar, yazarak varsıllaşmak istiyorsa, yazdığı kitabın pazarda satılması gerekir. Bu durumda yazar estetik ölçütlere göre değil, pazar ölçütlerine göre yazar.

Edebiyatın ölümüdür bu.

Spora bakalım. Spor, insan bedeninin, estetik ölçütlerle örgütlenmesidir. Koşmada, yüzmede, yüksek atlamada, futbolda güzellikler yaratmaktır.

Güzelliğin yarışmasıdır spor.

Sen, sporu, varsıllaşma aracı diye kullanırsan, sporu metalaştırırsan sorun çıkar. Koşucu, daha hızlı koşmak için, spor dışı yollara sapar.

Şimdi futbola geliyorum. Futbol, spor mu. Bu durumuyla hayır. Birçok insanın para kazanma aracı. İşte bundan ötürü futbolda sorun çıkıyor.

Geçenlerde bir futbol karşılaşmasında 16 yaşında bir genç, bıçaklanarak katledildi. Daha önce de olmuştu bunlar. Ama onlar uzaktı basından. Yazıldı, geçildi. Son olay, İstanbul'da oldu. Maç sırasında...

Şimdi iş, serserilere yüklenmek isteniyor. Doğru, ölen de, öldüren de gariban. Peki bu garibanları, bu duruma getiren ne. Bu garibanları bu duruma getiren futbolun metalaşması.

Şiddet, futbolda görünüyor. Kırılan ayaklar, ezilen sinirler, penaltı için düşme oyunları... birbirini bıçaklayan, döven yandaşlar.

Amaç, daha çok para kazanmak...

Edebiyatta şiddet sessiz uygulanıyor. Görünmüyor bu yüzden.

İnsancıl'dan söz etmezler. Dergi, daha fazla satmasın diye. *Taşkıran*'dan söz etmezler. Çok starların estetik nesne olmadığını kimse bilmesin.

Sessiz şiddettir bu.

Sovyetler'i yıkmak için durmadan silah üretimine sessiz kalan, İslamcılar, şimdi şeytan diyor emperyalist ABD'ye.

Peki, o kadar silah, müzelerde sergilenmek için mi üretildi. Satılsın, kullanılsın diye üretildi. O zaman niye sessiz kaldın.

O silahlar, o kurşunlar tüketilmezse, milyarlarca dolarlık yatırım yapan patronlar n'apacak.

Meta üretiminde işin doğal gidişi budur. Meta üretiminde insan için üretim yapılmaz. Pazar için üretim yapılır.

Sen bütün insani etkinlikleri metalaştır, bu yüzden durmadan sorun çıksın, şimdi otur çözüm ara.

Çözüm ne. Serserileri oyun alanına sokmayalım. Sokma, ama o serseriler nerde yetişti. Başka bir ülkeden mi geliyor onlar.

Serseri değil de, pırıl pırıl aydınlık, bilinçli gençler yetiştirmiyorsun. Biliyorum, bu işine gelmez senin.

Serserileri oyun alanına sokmayacakmış. Yaşam, yalnızca oyun alanı olsaydı, tamam. Adam, yaşamı, spor alanı diye görüyor. Buna da düşünce diyor.

Hadi diyelim, serserileri sokmadın, kurtardın işi, çözdün sorunu...

Silah üretimine, kurşun üretimine, uyuşturucu üretimine, kadın ticaretine nasıl çözüm bulacaksın.

Bütün bunların arasında Mustafa Kemal 9 Kasım'da öldü, 10 Kasım değil diye tutturanlar var. Diyelim 9 Kasım'da öldü Mustafa Kemal. O, zaman şöyle mi olacak. *"Mustafa Kemal 9 Kasımda öldüğüne göre, Latin harfleri kaldırılır. Osmanlıcaya dönülür."*

Şimdi bu, düşünce mi.

İnsani etkinlikleri metalaştırırsan, metalaşmanın sonuçlarını göremezsen yapay çözümler üretirsin.

Metanın, vurucu, dönüştürücü, öldürücü gücü vardır.

Pazara giden meta, satılmak için bütün engelleri vurur kırar. Meta üreticisi patronla meta satıcısı, para kazanma hırsıyla dönüşürler. Meta, savaş alanına çıktı mı önüne geleni öldürür, çocukmuş, sayrıymış dinlemez.

Bütün bunlar, adına kapitalizm denen dizgenin içinde olur.

25 Kasım Perşembe

Türkiye'de aydınlanma karşıtları, Mustafa Kemal hareketini devrimcilerden daha iyi anladılar. Cumhuriyet, laiklik, kadını yaşama sokması, bilim vurgusu, dili dini kavramlardan arındırması, Mustafa Kemal'in başlattığı aydınlanma hareketinin önemli, dirimsel ögeleri.

Bu ögeler, her devrimci için mirastır. Bu miras korunarak, daha ileriye götürülebilir Türkiye.

Bunu, hiçbir zaman unutmamalı.

Mustafa Kemal'in her eyleminin benimsenmesinden söz etmiyorum. Ama tarihe şöyle olsaydı diye koşullu bakılmaz.

Ne olduysa olmuştur, tarihe öyle bakılır. Eleştirilmesi gereken eleştirilir. O kadar... Feodaliteyi tarihten silen burjuva devrimlerinde olanlar pek mi güzeldi... İnsanlığın büyük umudunu, sınıfsız toplumu gerçekleştirmek için eyleme geçen Lenin, sonuçlara bakılarak eleştirilebilir mi.

Mustafa Kemal şöyle yapsaydı, Lenin böyle yapsaydı diyene en güzel yanıt şudur. Oturduğun yerden konuşacağına hadi, sen yap.

Mustafa Kemal'in, Lenin'in eylemleri neden güzel sonuçlar doğurmadı. Bunu anlamak isteyen, Yakup Kadri'nin *Panorama*'sıyla Orhan İyiler'in *Bir Gün Bile Yaşamak* adlı romanlarını okumalıdır.

Milyonlarca Lenin, milyonlarca Mustafa Kemal gerekir o devrimlerin başarıya ulaşması için.

Ne demek bu. Bütün yaşamını ülküne adayacaksın. Ülkünden milimetrik sapmayacaksın.

İnsancıl'dan örnek vereyim. Yıllar önce *Karya* adlı bir kooperatifle bütün Türkiye'de örgütlenmeyi düşündük. Bugün yalnızca İstanbul'da verilen seminerler, bütün Türkiye'de verilecekti. Dağıtım sorunu çözülecekti. *İnsancıl* dergisini en azından yüz bin kişi okuyacaktı.

İnsancıl Felsefe, İnsancıl Çocuk, İnsancıl Şiir dergileri çıkacaktı.

Niye olmadı bunlar. Yüz tane Cengiz Gündoğdu, yüz tane Berrin Taş yoktu da ondan olmadı. Bırakın bunu, içerden vurulmak istendi *İnsancıl*. Düşünün, nerdeyse koynumuzda beslediğimiz kişiler, fitne yaydılar sağa sola.

Neden böyle olur bu. Kişilik sorunudur, kavrayış sorunudur. Biz burda *İnsancıl*, zamanında çıksın, okurun eline zamanında ulaşsın diye çırpınırken, buğulu gözlerle, biralı masalarda *İnsancıl*'ı fitnelemek başka türlü nasıl açıklanabilir.

Bir devrimi düşünün. Kaç milyon fitneci devrimi kemirmek için uğraşır durur. Nasıl başa çıkılacak bunlarla...

Daha önce söylemiştim, bir kez daha söylüyorum. Troçki şöyle der, *"İnsan, kendi duygularının efendisi olmayı, içgüdülerini bilinç düzeyine yükseltmeyi, onları saydamlaştırmayı, kendi iradesinin kablolarını bilinçaltının gizli dehlizlerine ulaştırmayı ve böylelikle de kendisini yeni bir düzleme yükseltmeyi, daha üstün bir sosyobiyolojik tip, ya da isterseniz üstün insan diyelim, yaratmayı kendine hedef edinecektir."* (Alan Woods-Ted Grant, *Aklın İsyanı*, Çev. Ö. Demirci-U. Demirsoy, Tarih Bilinci Y. İstanbul, 2001.)

Adam, kendini *"daha üstün bir sosyobiyolojik tip"* düzeyine çıkartmak için uğraş vereceğine fitne yapıyor. Duygularının efendisi olacağına, duygularının kölesi oluyor.

Böylesi tipler hep sorun çıkardı karşımıza.

İnsancıl bir devlet olsaydı, ben de bu devletin başı olsaydım, hemen tutuklatırdım bu fitnecileri. Çünkü canımızı yaktılar. O zaman bu fitnecilerin yandaşları harekete geçer. Onlar harekete geçtikte *İnsancıl*'ın yandaşları da harekete geçer.

Al sana ölesiye mücadele.

Bir ülküye bağlanmak, bu ülkü için milimetrik mücadele kolay değildir. Kişilik sorunudur, kavrayış sorunudur.

İnsancıl'ın mücadelesini anlamak için büyük bir kavrayış mı gerekiyor. Hayır. İşin zorluğu da burda. *İnsancıl*'ın mücadelesini anlayamayan tipler ortada dolaşırken, bunların milyonlarca olduğunu düşünün. Çok ciddi birikim, kavrayış isteyen devrimleri anlaması olası mı bunların.

Eskiden çok sıkı solcuydu. Geçenlerde bir yerde yazısını okudum. Lenin'i yerden yere vuruyor. İçim bulandı.

Eskiden çok sıkı solcuydu. Eziyet çekti bundan ötürü. Ama anlamamış Lenin'i.

İnsani mücadeleyi kavramak, bu mücadeleye milimetrik bağlanmak zordur.

30 Kasım Salı

Avrupa Birliği, Türkiye'yle ilgili taslağı, basına sızdırmış. Taslağın özetini, basında okurken, umarım yanılıyorum dedim.

Tarihte okuruz hep, Avrupalı devletlerin Osmanlıya baskılarını. Ben taslakta bunu gördüm. Tepeden bir bakışla, ağır istekler sıralanmış.

Ama bunun sorumlusu yine biziz.

Türkiye 1950'den sonra bir hovarda gibi yaşadı. Har vurup harman savurdu. Bugün gelinen nokta şu. Ekonomisi zayıf, borçlu bir ülkeyiz.

Soğuk savaşın etkisiyle, komünizmle mücadele savsözleriyle soyuldu Türkiye. Türkiye'nin devingen güçleri kırıldı.

Şimdi Avrupa Birliği'nin kapısında, ağır istekler tutuşturuldu elimize. Sonu belirsiz bir serüvene atıldık.

Peki çözüm nerde...

Bütün Türkiye tek bir amaçta birleşebilse, Avrupa Birliğine karşı ciddi bir direnç gösterebiliriz. Ama Türkiye'de,kendi içinde güven bunalımı var.

Kimse kimseye güvenmiyor. Herkes, öbürünün adımını kolluyor. *"Biz müslümanlar laik düzene boyun eğiyoruz"* yollu yazıların yazıldığı bir ortamdayız.

Bu durumda nasıl güvenebiliriz müslümanlara. Tabii müslümanlar da bize güvenmiyor. Ortak bir noktada anlaşamıyoruz bir türlü. *"Tanrı'nın buyruğu örtünmektir"* dedikte, bu iş bütün kadınları kapsayacak noktasına gitmez mi.

Ramazanda lokantalar kapatılıyor. Bu, yarın ramazanda oruç tutmayana ceza yolunu açmaz mı.

Kadın tutukluya kadın hekim baksın. Bunda ne var. Ama bunu, sorun diye ortaya kondukta, bu, bakış açısı oldukta, insan pireleniyor.

Öğrenci affı gündeme geliyor. Güvensizlik yüzünden kimse bu soruna el atmıyor.

İnsanlar otursunlar kutsal kitaplarını okusunlar. Buna kim ne diyebilir. Ama Kuran okuma gövde gösterisine dönüştürüldü mü, insan kaygılanıyor.

İbadet... hiç rahatsız etmez beni. Ama ibadet gövde gösterisine dönüştü mü insan irkiliyor.

Dahası var. Güvensizlik, müslümanlar arasında da var. Biri ötekine güvenmiyor. Solcu kümelerde de güvensizlik var.

Kimi yazarlar, Avrupa Birliği'nin bu baskısını, demokratik gelişmelerin güvencesi diye görüyor.

Haklıdırlar.

Türkiye'de bir iktidarın verdiğini, öbür iktidar alabilir. Biz Türkiye'de yaşayanlar birbirimizi tanırız.

Güven bunalımını gören Avrupa Birliği de bastırdıkça bastırıyor. Şöyle düşünüyor Avrupa Birliği. Bunlar, nasıl olsa bir araya gelip, bana karşı direnemezler.

Peki güven bunalımı nasıl aşılabilir. Hiç kimsenin söyleyeceklerimi hesaba katmayacağını biliyorum. Bu yüzden soluk tüketmeye gerek yok.

Yalnızca şunu söylemeliyim. Güven, sözle sağlanmaz. Eylem gerekir.

cengizgundogduinsancil@hotmail.com

YAN YANA

ısınabilmek umuduyla
cehennemde
kendisiyle birlikte
omuz omuza
alt alta
üst üste
sırt sırta
yan yana
yana yana
arıyor
bi dostun sıcaklığını
sonsuzluğa uzanan
yanmış
yanıyor
ve hep
yanacak olan
pençesinde karanlığın
can çekişen
ve ateşin avuçlarında
sıkışan yalnızlığıyla
kibrinin kurbanı
şeytan

Eray KORKMAZER

9.000.000 TL.
9 YTL.

9.000.000 TL.
9 YTL.

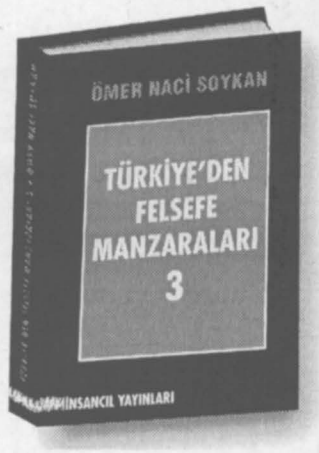

9.000.000 TL.
9 YTL.

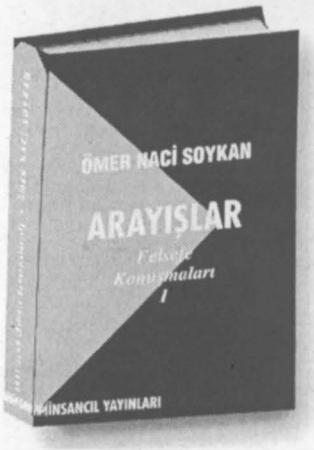

10.000.000 TL.
10 YTL.

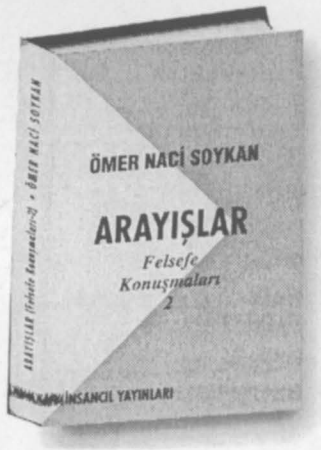

10.000.000 TL.
10 YTL.

9.000.000 TL.
9 YTL.

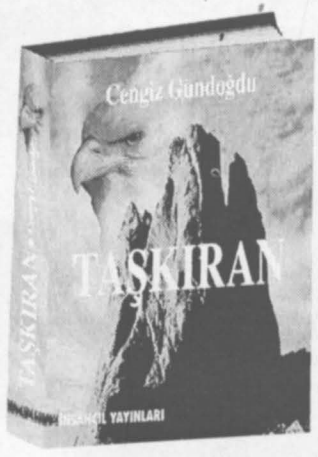

20.000.000 TL.
20 YTL.

Edebiyatımızın emekçisi,
ağabeyimiz, öğretmenimiz
ŞÜKRAN KURDAKUL'u yitirdik...
O, eşitlikçi, özgür, insani
bir dünya için mücadele etti.
Mücadelesi önünde saygıyla dik duruyoruz.

insancıl